

TC
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

**GÜRGENTEPE (ORDU) YÖRESİNDE YAŞAYAN
ALEVİLERDE DİNİ VE SOSYAL HAYAT**

(Yüksek Lisans Tezi)

DANIŞMAN

Doç. Dr. Y. Mustafa KESKİN

HAZIRLAYAN

Murat ÇİÇEK

ELAZIĞ-2007

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

**GÜRGENTEPE (ORDU) YÖRESİNDE YAŞAYAN
ALEVİLERDE DİNİ VE SOSYAL HAYAT**

(Yüksek Lisans Tezi)

Bu tez / / tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman

Üye

Üye

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Özet

Yüksek Lisans Tezi

Gürgentepe (Ordu Yöresinde) Yöresinde Yaşayan Alevilerde Dini ve Sosyal Hayat

Murat ÇİÇEK

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Din Sosyolojisi Bilim Dalı

2007; Sayfa : XI + 108

Araştırma, hızlı bir sosyo-kültürel değişim ve dönüşüm sürecinden geçen ülkemizde sözkonusu değişimin etkilerinin kendisini Alevi olarak nitelendiren vatandaşlarımızın dini ve sosyal hayatları üzerinde ne gibi değişimleri zorunlu kıldığını ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

Sözkonusu amaçla hazırlanan araştırma giriş kısmı hariç üç bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın giriş kısmında araştırmanın konusu, amacı, sınırları, varsayımları ile araştırmada kullanılan teknikler üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde araştırmanın temel kavramları, ikinci bölümde ülkemiz ve Ordu yöresindeki Alevilik ve nihayet üçüncü ve son bölümünde de araştırmanın bulguları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din, Alevilik, Değişim

Summary

Masters Thesis

The Religion and Social Life of Alewis in the Gürgentepe (Ordu) region

Murat CIEK

T.C.

University Of Firat

Institute Of Social Sciences

Main science Branch Of Sciences Of Philosophi And Religion Science

Branch Of Religion Of Sociology

2007, Page : XI+108

This search, has been deal with the changes of Alewish's religios and social life in Gürgentepe (Ordu) region.

This study consist of an introduction and three chapters. In the introduction, we deal with the subject, goal, boundries, hipotez and tecnicos of study. In the first chapter, has been taken main conceptions of search.

The second chapter, take care of Alewism in our country and Ordu region. And the last chapter deal with the findings of the study with tables and clarifications

Key Words:.Religion, Alewism, The Change

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	IX
ÖNSÖZ	X
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu ve Problem	1
2. Önem	2
3. Amaç	2
4. Sınırlar	3
5. Varsayım	4
6. Yöntem ve Teknikler	5
a. Evren ve Örneklem	7
b. Bilgi Toplama Araçları	7
c. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	9
7. İlgili Literatür	10

BİRİNCİ BÖLÜM

A. KONUYLA İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR	12
1. Din	12
2. Alevilik	13
3. Kızılbaş – Kızılbaşlık	14
4. Bektaşilik	16
5. Dedelik	17
6. Musahiplik	18
7. Ayin-i Cem	20
8. Düşkünlük	22
9. Sosyal Değişme	23
10. Modernleşme	25
11. Şehirleşme	25

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE ALEVİLİK BEKTAŞILIK

A. ANADOLU ALEVİLİĞİNİN TARİHÇESİ	27
B. ORDU' DA ALEVİLİK- BEKTAŞILIK	31
1. Ordu'nun Tarihi ve Sosyo- Kültürel Yapısı	31
2. Ordu İli'nde Alevilik	33
C. GÜRGENTEPE'DE ALEVİLİK	36
a. İlçenin İsmi ve Tarihçesi	36
b. İlçenin Coğrafi Yapısı ve Yerleşim Durumu	37
c. İlçenin Ekonomik Yapısı	38
d. İlçenin Sosyo-Kültürel Yapısı	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN BULGULARI

A.ANKETE KATILANLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ	42
1. Cinsiyet Durumu	43
2. Yaş Durumu	43
3. Medeni Durumu	44
4. Öğrenim Durumu	44
5. Meslek Durumu	45
6. Ekonomik Düzey	46
B.GRUP İÇİ VE GRUP DIŞI DİNAMİKLER	47
1. Grup İçi Dinamikler	47
a. Alevi-Bektaşî Olgusuna Yüklenen Anlam	48
b. İnanç Yönünden Kendini İfade Etme Biçimi	49
c. Alevi Olabilmenin Temel Ölçütü (İkrarlı Olmak)	50
d. Toplumda Kimliğini Açıklayabilme Yeterliliği	51
e. Eş Seçiminde Alevi Olmaya Gösterilen Hassasiyet	52
2. Grup Dışı Dinamikler	54

a. Sünniliğe Yüklenen Anlam	54
b. Alevilik ile Sünnilik Arasındaki Farklılığı Onaylama	55
c. Sünnilerle Olan Sosyal İlişkilerini Değerlendirme Biçimi	57
C. DİNİ KURUMLAR	58
1. Dedelik Kurumu	58
2. Musahiplik Kurumu	60
3. Düşkünlük Kurumu	61
D. BİLGİ BOYUTU	63
1. Bilgi Edinme Yolları	63
2. Ehl-i Beytin ve On İki İmamın İsimlerini Sayabilme	64
E. İNANÇ BOYUTU	65
1. İslam İnanç Esasları	65
a. Allah'a, Meleklerle, Kitaplara, Peygamberlere Ahiret ve Kadere İnanç.	65
b. Kur'an-ı Kerim'e İnanç	68
2. Halk İnançları	69
F. İBADET BOYUTU	70
1. Namaz	71
2. Oruçlar	73
3. Zekât, Fitre ve Sadakalar	75
4. Hac (Hacı Bektaş Veli Dergâhını Ziyaret Etme)	76
5. Ayin-i Cem	78
G. BAZI DİNİ ve TOPLUMSAL SORUNLAR	79
1. Ülkenin En Önemli Sorununu İfade Etme	79
2. Alevi-Bektaşiliğinin Genel Gidişatını Değerlendirme	81
3. Siyasi Tutumlar	81
4. Diyanet Teşkilatına İlişkin Tutumlar	83

VIII

a. Diyanet Teşkilatının Kaldırılması Fikrine Karşı Takınılan Tutumlar	84
b. Alevi-Bektaşiliğin Diyanet'te Temsiline İlişkin Takılan Tutumlar	85
5. Alevi Bektaşî Derneklerine İlişkin Tutumlar	86
6. Camii Cem evi Benzeştirilmesi	87
7. Sünni Alevi Bütünleşmesine Bakış	89
SONUÇ	91
KAYNAKÇA	94
EKLER	97
Ek-1: Anket Formu Örneği	97
Ek-2: Ek tablolar	104
ÖZGEÇMİŞ	108

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
İsam	: İslami Araştırmalar Merkezi
MEB.	: Milli Eğitimi Bakanlığı
s.	: sahife
Sos. Bil. Enst.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDVİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Yay	: yayını
Vb.	: ve benzeri

ÖNSÖZ

İlahi dinlerin sonuncusu İslam dinidir. İslam dini, tabiatı ve indiriliş gayesi gereği, insanlar arasında kardeşlik fikrini geliştirerek toplumsal birlik ve beraberliğin perçinleşmesini hedeflemiştir. Ancak, evrensel bir din olan İslam dininin özünde bir değişiklik olmasa da, dinin muhatabı olanların dinden anladıkları doğal olarak değişiklik göstermektedir. Ayrıca Müslüman toplumların İslam dinini anlama, yorumlama ve uygulama biçimlerinde bir takım farklılıkların olduğu da bilinen bir gerçektir.

İslam dinini kabul eden milletler, eski inanç ve yaşayışlarından tamamen vazgeçememiş ve alışageldikleri hayat tarzına, İslam dini içinde de yer aramaya çalışmışlardır. Öte yandan İslam toplumunda yaşanan ilk dönem siyasi ve toplumsal olaylar, daha sonraki dönemlerde çeşitli inanç gruplarının ortaya çıkmasına ve İslam tarihinde kapanması çok zor yaraların açılmasına sebebiyet vermiştir.

Son zamanlarda yaşanan ekonomik ve sosyo-kültürel değişimler ilk dönem yaşanan bu tarihi olaylara farklı bir özellik kazandırmıştır. Bununla birlikte toplumları kendi tabiatları gereği, değişime uymaya mecbur bırakmıştır.

Ortaya çıkan bu inanç guruplarından bir tanesi de hiç şüphesiz günümüzde üzerinde yoğun tartışmaların yapıldığı Alevilik'tir. Ancak, kendilerini Alevi olarak adlandıranlar da dâhil her kesim, bu dini gurubu, kendine has ele almakta ve tanımlamaya çalışmaktadır. Bu durum da, Alevilik konusunu önyargılardan uzak, tarafsız bir şekilde ele almayı gerekli kılmaktadır. Bu yaparken de teoriden çok alan araştırmalarına ağırlık verilmelidir. Çünkü teorik bilgilerden ziyade yaşayan bir toplumu incelemek, mensuplarının hayat tarzını anlamak toplumsal bütünleşmeye daha önemli katkılarda bulunacaktır. Her ne kadar dinden anlaşılan farklılık arz etse de bu farklılığın daha çok teoride kalmasını sağlamak, ancak kastettiğimiz bu alan araştırmalarıyla sağlanacağı da aşikârdır.

Bu çalışma Ordu İli Gürgentepe İlçesi'nde hareketle kırsal kesimde yaşayan Alevilerin Kültürel ve Dini Yapısını ele almayı konu edinmektedir. Araştırmanın amacı bilimsel yöntem ışığında Alevilerin inanç ve yaşayışlarını kendilerinin anlattıkları ve ayrıca gözlemlenebildiği kadarıyla tanımak ve tanıtmaktan ibaret olacaktır.

Araştırmanın giriş bölümünde araştırmanın konusu, önemi, amacı, sınırlıları, varsayım ve yöntemleri ele alındıktan sonra birinci bölümde araştırmayla alakalı temel kavramlar açıklanmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde ülkemiz ve Ordu ilindeki Alevilik, açıklanmaya çalışılmış; yörenin, coğrafi ve demografik dağılımı, ekonomik durumu hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, araştırma sahamızda uyguladığımız anketin bulguları üzerinde tablolar vererek yorumlanmaya gidilmiştir.

Bu çalışma esnasında kendilerinden gördüğüm hoşgörü, misafirperverlik ve yardım severliklerinden dolayı yöre halkına, SPSS programını kullanmak noktasında bana yardımcı olan Sayın hocam Nilüfer Erbil'e, anketi uygulamam da yardımcı olan arkadaşım Mustafa Aslan'a ve araştırma boyunca maddi-manevi yardım ve desteklerini benden esirgemeyen dostlarım ve aileme teşekkür ederim. Ayrıca yoğun çalışmalarına rağmen, araştırma hakkında eleştirilerini, yönlendirmelerini ve alakalarını esirgemeyen ve fikirlerinden istifade ettiğim tez danışmanım sayın Doç. Dr. M. Yahya KESKİN hocama saygılarımı sunmayı bir borç bilirim

Murat ÇİÇEK
ELAZIĞ-2007

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Problem

Din, ilk insanın varlığıyla ortaya çıkmış sosyolojik olgulardan biridir. İnsanlık tarihi araştırıldığı zaman, ferdi olarak, herhangi bir dine mensup olmadıklarını ifade edenler mevcut olsa da tarihi süreç içerisinde herhangi bir dine mensup olmayan bir topluma rastlamanın mümkün olmadığı görülecektir.

Toplumların sahip olduğu kimliği, açık bir dille ifade eden dinin, tarih sahnesindeki önemi tartışılmaz bir gerçektir. Tarihe damgasını vurmuş medeniyetlere şöyle bir baktığımız zaman, kendilerini bağlı oldukları dinle ifade ettiklerini çok rahat görebiliriz. Şöyle ki; İslam dinini kabul ettikten sonra Türkler, kendilerini artık bu dinin temsilcisi konumunda görmüş ve yapılan savaşlara dini bir vecibe olan cihad anlamını yüklemişlerdir. Yükselen bu Türk-İslam Medeniyetine karşı Avrupa da aynı şekilde dini bir motifle tavır takınmış ve Papa'nın emriyle meşhur Haçlı Seferlerini düzenlemişlerdir.

Toplumlar için büyük önem arz eden dine, doğrudan kendisine toplumu konu edinmiş bir bilim dalı olan Sosyolojinin de kayıtsız kalmasını kesinlikle düşünemeyiz. Çünkü bu defa bilimin konusu, toplum halinde yaşarken insanlar için büyük bir öneme sahip olan dinin, toplum içinde aldığı şekildir. Bu durumu da bize en güzel şekilde açıklayacak olan bilim dalı Din Sosyolojisidir. Din sosyolojisi, “toplumun ortaklaşa dini hayatını, din ve toplum münasebetlerini, bu münasebetlerden doğan etki ve tepkiler ile dini gurupların incelenmesini kendisine konu edinir.”¹

Günümüzde Alevilik gittikçe üzerinde tartışılan bir alan haline gelmiştir. İşte buradan hareketle bu araştırmanın konusunu, din sosyolojisi bilimin metod ve tekniklerini² kullanmak suretiyle, Ordu ili Gürgentepe örneğinden hareketle, Aleviliğin, tarihsel süreç içerisinde sahip olduğu gelişim ve değişim aşamalarının incelenmesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda sosyo-kültürel değişim sürecinde, Alevilerin dini inanç, tutum ve yaşayışı üzerinde meydana gelen değişimleri deneysel ve sistematik din sosyolojisinin yaklaşımlarına göre anlamak ve açıklamak yine tezimizin konuları arasında yer almaktadır. Ayrıca bu açıklamayı yaparken de Aleviliğin tarihsel süreç içerisinde sahip olduğu iç dinamiklere bağlı kalınmıştır.

¹ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., İstanbul 1998, s. 52

² Günay, a.g.e., s. 62-63

Sosyo-kültürel ve ekonomik değişim sürecinden geçen Alevi toplumlarının dini inanç, pratik, tutum ve davranışları üzerinde ne tür etkiler meydana geldiği sorusu araştırmanın temel problemidir.

2. Önem

Hızla değişen toplumumuzda küreselleşmenin getirdiği birincil, ancak soğuk ilişkiler, eskiden beridir tanıdığımız buna rağmen ilişkilerimizde dikkatimizi fazla çekmeyen yönleri ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda düşündüğümüzde, gurupların sahip olduğu dini tutum ve davranışlar, gerek günlük hayatımızda gerekse küçülen dünyanın bir getirisi olarak Avrupa birliği sürecinde, ülkemizin sahip olduğu değerler üzerindeki etkisini daha da hissettirmektedir. Ayrıca Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinde Alevilerin Türkiye'de azınlık sayılmaları şeklindeki tartışmalarının yoğunlaştığı günümüzde Alevilik üzerine yapılan çalışmaların önemi ortadır.

Araştırmanın sonucunda elde edeceğimiz, bulguların, bu konuda ileride yapılacak diğer çalışmalar için katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

3. Amaç

Din kurumunun toplumsal yapı içindeki yerini ve işlevlerini, bu işlevlerin toplumsal ve dini dönüşümlere bağlı olarak nasıl değiştirdiğini, ayrıca din kurumunun niteliklerinde ve inancın benimsendiği topluluk üyelerinin ilişkilerinde ne tür gelişmeler olduğunu, sosyolojik açıdan incelemek gerekmektedir. Din kurumu, içinde bulunduğu toplumsal yapıda meydana gelen sosyo-kültürel değişmelerden etkilenen ve topluluk üyelerine kazandırdığı tutum ve davranışları etkileyen kurumsal bir yapıdır. Ayrıca din kurumu, sosyolojik, teknolojik, kültürel ve ekonomik vb. gibi gelişmelerle doğrudan veya dolaylı bir ilişki içindedir. Burada gerek sosyo-ekonomik ve gerekse sosyo-kültürel çerçevede salt bir etkileşimden bahsetmek mümkün değildir. Toplumun yapısını oluşturan farklı değişkenlerin hem dinin üzerinde, hem de dinin bu farklı değişkenler üzerinde sürekli etkisi olmakta, ama bu karşılıklı etkinin zamana ve mekâna göre de ağırlığı değişebilmektedir. Örneğin, belli bir dönem ilkel teknolojik yapıdan modern teknolojik yapıya geçişte, ekonomik ilişkiler dinin değişmesinde görece bir öneme sahip olabilirken, belli bir süre sonra, değişen bu dinsel ilişkilerin, dinsel-geleneksel bir takım kurullarla kırsal alanda yaşayan toplum hayatında etkili olduğu görülmektedir. Aynı şekilde bahsettiğimiz bu dinsel ilişkiler geleneksel din anlayışına

paralel olarak kentsel alanda yaşayan toplum hayatında da etkili olduğu göze çarpmaktadır.

Günümüzde Alevilik, bu değişimlere bağlı olarak üzerinde önemle durulması gereken bir sosyal olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü Aleviler, sanayileşmenin getirisi olarak ekonomik; kentleşmenin etkisiyle sosyolojik ve kültürel açıdan dinsel-geleneksel bir çeşit kültürel kırılma ve sosyo-ekonomik kopuşlar yaşamışlardır. Bu kırılma ve kopuşların sonucunda Aleviliğin kültürel, kurumsal, inançsal ve pratiksel boyutları büyük ölçüde erozyona uğramış ve tanımı farklılaşmıştır.³

Ordu ili Gürgentepe çevresinde yaşayan Aleviler üzerinde yaptığımız bu alan araştırmamızdan hareketle, sosyal değişim sürecinin, kırsal ve kentsel alanda yaşayan Alevi toplumunun sahip oldukları inanç ve pratikleri nasıl etkilendiğini incelemeyi amaçladık. Ayrıca sosyal değişimin değişmez mekanizması olan çağın gereksinimleri dinamiğine Alevi toplumlarının hangi ölçüde ve ne kadar bağlı kalabildiklerini araştırma sınırları içerisinde göstermek istedik. Buradan hareketle, yukarıda bahsettiğimiz sanayileşme ve kentleşmenin kendisini Alevi olarak isimlendiren toplulukların dini hayatı üzerinde ne gibi değişimler meydana getirdiğini anlamak ve açıklamak, araştırmanın temel amacıdır.

4. Sınırlar

Bu araştırmanın sayısal veriler içermesi açısından sınırları belirlenmiştir. Araştırma sahası Ordu ili Gürgentepe ilçesi ve çevresiyle sınırlandırılmıştır. Çünkü Alevilik gibi geniş bir inanç coğrafyasına yayılmış bir toplumun tamamını incelemek, hem araştırmanın süresi⁴ hem de külfeti⁵ açısından mümkün değildir. Ancak, bu noktada araştırmanın bilimselliği ve sonucunun güvenilirliği açısından örneklemin de iyi seçilmesi gerekir.⁶ Araştırma için bu sahanın seçilmesi ortak coğrafyayı paylaşan Alevi ve Sünni toplumun, bu bölgede iç içe yaşaması ve Alevi toplumu için önemli bir

³ Y. Mustafa Keskin, *Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Aleviliği Elazığ Sünköy Örneği*, Avrasya Yay. , Ankara 2004, s.21

⁴ Nilgün Çelebi, *Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları*, Anı Yay. , Ankara 2001, s. 243

⁵ Araştırma evreninin ve örnekleminin belirlenmesi, görüşme sayısının kararlaştırılması gibi noktalar araştırmacının sahip olduğu zaman ve maddi olanakları göz önünde bulundurularak planlanmalıdır. Çelebi, a.g.e., s.243

⁶ İhsan Sezal, *Sosyolojiye Giriş*, Martı Kitap ve Yay. , Ankara 2002, s.88

yeri olan Güvenç Abdal⁷ ocağının merkezlerinden birisi olarak kabul edilmesiyle yakından ilişkilidir.

Bu araştırmanın sınırları anket, gözlem ve mülakat gibi tekniklerle elde edilen veriler ile ankete katılanların verdikleri cevaplardan elde edilen bulguların doğru olduğu varsayımına istinaden, verilerinin değerlendirilmesiyle elde edilen sonuçlarla sınırlandırılmıştır. Ayrıca araştırmanın sonuçları, araştırmanın yapıldığı zaman ve mekân ile sınırlıdır.

5. Varsayımlar

Bilimsel araştırmaların temel hareket noktası varsayımlar üzerine kuruludur. Varsayım; daha önce denenmeyen veya araştırılmayan bir yargı veyahut araştırmanın sonucu kapsamında bize gerçeğe ulaşmada yol gösterecek, doğruluğu genel gözlem ve daha önce yapılmış araştırmaların sonucuna dayanan araştırma öncesi zihinsel önermeler bütünü olarak tanımlanabilir.⁸

Bilimsel bir araştırmanın eylemsel yanını oluşturan varsayımlar (hipotezler), ya bir teoriye ya da kavramsal modele veya çerçeveye dayanmalıdır. Teoriden veya kavramsal çerçeve ya da modelden uzak bir varsayımdan bilime katkıda bulunmasını beklemek anlamsızdır. Bu yüzden varsayımlar, ayrıca zihnimize oluşturduğumuz önermelerin kavramsal çerçeve veya modelimizdeki değişkenler arasında gerçekte de var olup olmadığını öğrenmek amacıyla hazırladığımız sorulardır şeklinde tanımlamak ta mümkündür.⁹

Bu bağlamda düşündüğümüz zaman, ana hatlarıyla araştırmamız, Alevi toplumunun günlük hayat ve inanç pratikleri üzerinde, değişen ve modern bir yapıya bürünen dünya gerçekliğinin önemli yankılar uyandırdığı ve Alevi toplumunu bu

⁷ 13. Yy. Hacı Bektaş Vilayetnamesi'nde adı geçen Güvenç Abdal'ın ne zaman yaşadığı kesin olarak bilinmemekle beraber, bu dönemde adı Hacı Bektaş Veli ile beraber anıldığı için onunla aynı dönemde yaşadığı tahmin edilmektedir. Genç Abdal, Bektaşilere göre ise Güvenç Abdal olarak anılmaktadır. Güvenç Abdal, Türkmen dedelerinin en önemlilerinden biri olup, Vilayetname'de adı, Alevi-Bektaşî inanç terminolojisinde ve metin literatüründe sıklıkla işlenen şeyhlik, müritlik, muhiplik ve âşıklık kavramlarının betimlendiği felsefi bir menkıbe ile anılır. Günümüzde Karadeniz Bölgesi'nde, Trabzon, Gümüşhane, Giresun, Tokat, Ordu, Samsun, Düzce, Zonguldak ve İzmit İllerine bağlı köylerde Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı Alevi-Bektaşîler yaşamaktadır. Bu köylerde yapılan saha araştırmalarında, köylerde yaşayan nüfusun kendisini Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı *Çepni Alevisi* olarak isimlendirdiği tespit edilmiştir. Daha geniş bilgi için ayrıca bkz. Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevilik*, C.1, Arda Yay., Ankara 1998, s.474- 475; Coşkun Kökel, "Güvenç Abdal Ocağı Üzerine Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Dergisi*, Sayı:35, Ankara 2005, s.47, <http://www.hubyarlilar.org/guvencabdal.htm>

⁸ Orhan Türkdoğan, *Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi*, İstanbul 1995, s.159

⁹ Çelebi, .a.g.e., s.242

değişimlere uymaya mecbur bıraktığı şeklindeki ön kabul araştırmanın temel varsayımıdır. Buradan hareketle araştırmanın varsayımları aşağıda sıralanmıştır:

- I. Sanayileşme ve kentleşme olgusunun ortaya çıkardığı sosyo-kültürel değişim süreci kent ve kırsal kesim Alevi toplum üyelerinin dini anlayış biçimi, inanç pratikleri, tutum ve davranışları üzerinde daha çok seküler ve rasyonel bir etki gösterdiği varsayılmaktadır.
- II. Genç kuşağın, yaşlı kuşağa oranla bu değişimden daha fazla etkilendiği varsayılmaktadır.
- III. Sosyo-kültürel değişim sürecine uyumda cinsiyet farklılığı da kendini belirgin bir şekilde hissettirir. Kadınlar, toplumun kendisine çizdiği rol gereği doğal bir zorunluluk olarak zamanlarının çoğunu evde geçirmeleri veya yaratılış gereği duygusal bir psikolojiye sahip olmaları veyahut da sosyal şartların etkisi gibi bir takım nedenlerle erkeklere oranla dini inanç ve pratiklere daha yatkın bir yapıya sahip olabilecekleri varsayılmaktadır.
- IV. Sosyo-kültürel değişim süreci aynı zamanda ortak coğrafyayı paylaşan Alevi ve Sünni halkın birbirlerini daha iyi tanımalarına ve birincil etkileşim içine girmelerine neden olduğu düşünülmektedir. Buna bağlı olarak ta Sünni-Alevi bütünleşmesinin hızlanacağı varsayılmaktadır..

6. Yöntem ve Teknikler

Basit bir ifadeyle araştırma, merak edilen sorulara cevap bulma gayretidir. Sosyal araştırma ise, sosyologların ve sosyal bilimcilerin sosyal hayat ve sosyal olaylarla ilgili sorulara cevap arama girişimidir. Sosyal araştırma, bu bağlamda bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eylemi gerçekleştiren araştırmacı da eylemde kullanacağı yöntem ve teknikleri iyi seçmek zorundadır. Bu, araştırmanın hem objektifliği hem de bilimselliği açısından büyük önem arz eder. Genel sosyolojinin bir alt dalı olan din sosyolojisi de toplum için söz konusu olduğunda dini olayları incelerken genel sosyolojinin vasıflama, karşılaştırma ve açıklama şeklinde özetleyebileceğimiz üçlü metodolojisini kullanmaktadır.¹⁰

¹⁰ Günay, a.g.e., s.63

Araştırmacı kavramsal modelini veya çerçevesini ve varsayımlarını göz önünde bulundurarak görüşme, anket, test, laboratuvar, deney gibi araştırma tekniklerinden¹¹ hangisini ya da hangilerini kullanacağını dikkatli bir şekilde seçmelidir.

Araştırmanın önemi açısından, yaşanan sosyo-kültürel değişim sürecinin dini hayat üzerindeki etkilerini, buna paralel olarak toplumda meydana gelen değişimleri ve bunun toplum tarafından nasıl kabul gördüğünü algılayıp en iyi şekilde açıklayabileceğimiz yöntemin (metodun) alan araştırması olacağına karar verdik. Bu bağlamda, araştırmada istenilen sonuçlara ulaşmak için; gözlem, anket, görüşme ve kaynak tarama olmak üzere dört teknik kullanılmıştır.

Konunun seçiminden sonra ön çalışmalara başladık. İlk iş olarak araştırma yapacağımız coğrafya hakkında ve inançla ilgili bilgilerimizi zenginleştirmek amacıyla literatür araştırması yaptık. Yöre hakkında daha önce yayımlanmış çalışmalarını gözden geçirdik ve yörenin gerek sosyal ve gerekse kültürel coğrafyası hakkında başta ilgili resmi ve sosyal kurumlar olmak üzere, yazılı ve sözlü kaynaklardan bilgileri toparlayarak araştırma boyunca en çok istifade edeceğimiz ön tecrübeye ulaştık. Ön tecrübemizi elde ettikten sonra konuya kendimizi filen hazır hale getirmeye, eksiklerimizi derlemeye ve gidermeye çalıştık. Bunun yanında günümüzde önemli bir iletişim aracı haline gelen internet üzerine kurulu Alevi ve Bektaşiliğin konuşulduğu sitelere üye olarak onları takip ettik ve böylece ön tecrübemize katkı sağlamış olduk.

İlgili resmi kurumlardan izin alındıktan sonra yörede yapacağımız çalışma konusunda yörenin ileri gelenlerine bilgiler verdik. Kendisi de alevi olan Gürgentepe Belediyesi Başkan Yardımcısı Ali Demirer, aslen Gürgentepeli olup aynı zamanda Gürgentepe de yaşayan ve Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı Hüseyin Öztürk Dede ve Ordu Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Derneği Başkanı Selahattin Arslan ile sohbetlerde bulunduk. Yaptığımız sohbetlerde, araştırmamızın mahiyetini ve amacını ayrıntılı bir şekilde izah ederek, kendilerinden araştırmamıza katkıda bulunmalarını, araştırmamız için gerekli imkân ve yardımları sağlamalarını rica ettik. Ayrıca araştırma hakkında yörenin ileri gelenlerine verdiğimiz ayrıntılı ve samimi bilgiler sayesinde, yöre halkı tarafından olumlu bir şekilde kabul görmeye ve vermiş olduğumuz bu güven duygusu sayesinde de araştırmamızın sıhhatine artı yönde katkıda bulunmaya çalıştık.

¹¹ Çelebi, a.g.e., s. 243

a. Evren ve Örneklem

Araştırmamızın konusunu ve amacını belirledikten sonra sıra araştırmamızın evrenini belirlemeye geldi. Evren belirleme ve evren içinden örneklem seçme, özellikle saha araştırmalarında, araştırmamanın süresi ve külfeti açısından büyük önem arz ettiğini daha önce belirtmiştik. Evrenin tamamını çalışmak gerek maddi açıdan, gerekse araştırmamanın süresi açısından çoğu kez mümkün olmadığı için bunun yerine, evreni temsil gücüne örneklemin belirlenmesi en pratik çözüm olarak kabul edilmektedir.

Araştırmamızın evrenini Ordu İli Gürgentepe İlçesi oluşturmaktadır. Sünni ve Alevi toplumun bir arada yaşadığı ilçede, örneklem olarak öncelikle kendimize Alevilerin yoğun bir şekilde yaşadığı mahalleri seçmenin daha uygun olacağını düşündük. Ve bunun için İlçe Belediyesinden nüfus coğrafyası ve nüfusun inançsal dağılımı hakkında bilgiler edindik. Aldığımız bilgiler ışığında çoğunluğunda Alevilerin iskân ettiği Ağızlar, Akyurt, Göller ve Akören mahalleri araştırmamız için örneklem olarak seçilmiştir.

Araştırma bağlamında istenilen sonuçlara ulaşabilmek için 200 adet formu bastırılmış, ancak 180 kişiye uygulanabilmiştir.

b. Bilgi Toplama Araçları

Son yirmi beş yıl içinde, klasik yöntemlerin yerine geçmeyi değil de, onların bazı noksan yanlarını tamamlamayı amaç edinen kantitatif (niceleyici) analiz yöntemleri geliştirilmiş bulunmaktadır. Bu yöntemlerin üstün bir tarafı objektif olmalarıdır. Bu yöntemler, metinlerin yorumlanmasındaki sübjektif öğelerin ayıklanması ve yorumlayıcının kişiliğinden özgür bir yorumlama yapabilmesi için kullanılmaktadır. Bu yöntemlerin uygulamalarında belgeler bir araştırmacı grubu tarafından incelenebilmekte ve sonuçlar üzerinde hesap makineleri hatta gittikçe araştırmacının işini kolaylaştıran bilgisayar programları kullanılabilir. Alan araştırmalarında, araştırılan konuya ilişkin evreni temsil etmeye, örneklemden sayısal sonuçlar elde etmeye ve araştırma bulguları üzerinde gerekli istatistiksel ve matematiksel analizler yapmaya en uygun kantitatif yöntem anket tekniğidir. Anketlerin, kitlelerin süreç içinde ortaya çıkan değişkenlerin etkisiyle tutum ve kanaatlerinde ne gibi farklılıkların ortaya çıktığını ya da belirli bir zamandaki tutum ve kanaatleri tespit etmeye yaradıkları ortadadır. Önceden hazırlanan anket formlarına bağlı olarak araştırma yapılır. Bu formların hazırlanması, uygulanması, analizi ve yorumlanması uzmanlık gerektirir. Bunların yanı

sıra, gelen kültür ve insan davranışlarını değerlendirme yetenekleri anketlerin hazırlanması ve uygulanmasında etkili olur. Anket araştırması, özel olarak belirlenmiş bir ana kütle (evren) içinden örneklem seçilerek gerçekleştirilen çalışmadır. İstatistik ilkelerine uygun yapılırsa, belirli ölçüde güven verebilen bir örneklemden hareketle ana kütle hakkında genelleme yapılabilir. Ayrıca araştırma evrenine tamamen ulaşmak mümkün olmadığı için, bu evreni temsil etme özelliğine sahip belirli sayıda belirli yöntemle daha az bir kitle olan örneklem seçilir. Anket bu örnekleme üzerine yapılır. Böylece araştırmanın hem maliyeti hem de uygulama tarihi daha net ve kısa sürede biter.¹²

Araştırmamız esas itibarıyla bir saha araştırması olduğundan ve yukarıda yaptığımız açıklamaya da binaen bu çalışmamızda kullanabileceğimiz en uygun yöntemin anket tekniği olacağını düşündük. Anket formumuzu hazırlarken daha önce yapılan alan araştırmalarını özellikle de bizim çalışmamıza benzer çalışmaları büyük bir itina ile gözden geçirdik. İlçe'nin eğitim ve kültürel durumunu da göz önünde bulundurarak anket sorularını hazırladık. Daha sonra anket uygulamasıyla ilgili gerekli bilgileri ve anket uygulaması anında yapılması gerekenler konusunda bilgiler verdiğim bir arkadaşım¹³ beraber Eylül 2006 ayının ilk haftasında ilçeye giderek yüz yüze 130 anketi uygulayabildik. Anket formlarından 50 tanesini de Ordu Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Derneği'ndeki üyeler tarafından doldurulmuştur.

Anket formları uygulanırken ankete katılmaları için yöre halkı hiçbir şekilde zorlanmamış, anketin amacı ve muhtevası açık bir şekilde anlatıldıktan sonra ankete katılıp katılmamakta serbest bırakılmış ve kendilerine anketi cevaplandırmaları için gereken süre verilmiştir.

Anket çalışmamız esnasında genç kuşağın anket formlarına daha meraklı olduğunu ve anket sorularını daha bir istekle doldurduklarını gördük. Yaşlı kuşağa anket formlarını sunduğumuz zaman anketin içeriğini ve amacını açık bir şekilde anlattığımız halde, tedirgin bir tepkiyle karşılaştık. Tepkinin nedenlerini öğrenmeye çalıştığımızda ise, bazı kişilerin bu tepkiyi bir sıkılganlık ve acizlikten dolayı verdiğini, bazılarının ise duruma siyasi olarak baktığından tepki verdiğini öğrendik. Acizlikten ve sıkılganlıktan dolayı tepki veren kişilerle sohbet ederek onların rahatlamalarını sağladık ve anket sorularını onların verdiği cevap ölçüsünde gerektiğinde bizzat biz doldurduk. Ancak

¹² Türker Baş, *Anket*, Seçkin Yay., Ankara 2001, s.132

¹³ Mustafa Arslan, 1981 Piraziz/Giresun doğumlu, Ordu'da oturuyor, Üniversite Öğrencisi

siyasi olarak tepki veren kişilerle anket sonuçlarının güvenilirliği açısından herhangi bir tartışmaya girmeden ortamdaki ayrılmayı uygun bulduk.

Toplumsal olgular, özellikle de din gibi manevi olgular incelenirken nicel araştırmalarda, sayısal veriler içermesi açısından sadece anket tekniğinden yararlanmak, araştırması yapılan toplum hakkında sosyografi ve sosyometri çalışması yapmaktan öte bir çalışma olamayacağı kanaatindeyiz. Bu gerçeği göz önünde bulundurarak biz de anket tekniğinin yanı sıra nitel araştırma tekniklerinden de faydalanmanın araştırmanın sonucu açısından daha uygun olacağını düşündük. Her şeyden önce bu çalışma bir sosyometri veya sosyografi çalışması olmamakla birlikte bir alan araştırmasıdır. Alan araştırmalarında da anket tekniğinin yanı sıra birden fazla tekniğe başvurulması önemli bir gerçektir. Bu yüzden başta Dedeler olmak üzere bazı kişilerle bizzat sohbet ederek anketimizi tamamlamaya çalıştık. Yapılan samimi mülakatlar esnasında kısaca notlarımızı almaya çalıştık ve hatta iznini almak kaydıyla yaptığımız mülakatların bazılarını da kayıt cihazıyla kayda aldık. Ayrıca alan araştırmamızı yaparken dini pratiklerin (Aleviliğin dini uygulamaları olan muharrem orucu, adak kurbanı ve en önemlisi de cem ayini) içinde bizzat bulunmaya dikkat ettik ve katılımlarımız esnasındaki yaptığımız gözlemlerimizi not ettik.

Kısaca özetlersek araştırmamızın verileri daha önce konuyla ilgili olarak yapılan çalışmaların örnek alınması suretiyle, nicel (anket) ve nitel (mülakat, gözlem, kayıt tutma) araştırmaların bir arada uygulanmasıyla elde edilmiştir.

c. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Anket formlarından elde ettiğimiz veriler bilgisayar ortamında SPSS İstatistik Programının yardımıyla çözümlenmiştir. Sorular teker teker programa işlenmiş, normal ve çapraz tablolar oluşturularak sonuca gidilmeye çalışılmıştır. SPSS programı yardımıyla oluşturulan veriler daha sonra Excel programı yardımıyla anlaşılır tablolar haline getirilmiş, öncelikle basit tablolar oluşturularak anket formuna katılanların cinsiyet, yaş, medeni, öğrenim, meslek ve ekonomik durumları tablolar halinde verilmiştir. Daha sonra ise oluşturduğumuz bu basit tablolar yardımıyla hangi bağımsız değişkenlerin hangi bağımlı değişkenlerle ilişkisinin olabileceğini ve aralarında nasıl bir korelasyon (ilgileşim) kurulabileceği tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan tespitler sonucunda aralarla anlamlı ilişkilerin olabileceği beş bağımsız değişken (cinsiyet durumu, yaş gurubu, medeni durum, eğitim düzeyi ve mesleki durum) belirlenerek bunlarla diğer

bağımlı değişkinler arasında ilgileşim kurulmuş ve bunlar tablolar halinde verilerek yorumlanmaya çalışılmıştır. Tablolar yorumlanırken, içerdikleri veriler yüzdelik olarak dikkate alınmış ve bu şekilde sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca anketimizi uygularken yöre halkıyla yaptığımız mülakatlar ve bu esnada aldığımız notlar anlamlı cümleler haline getirilerek çalışmamız içerisine konulmuştur. Aynı şekilde, kayıt cihazındaki veriler dikkatli bir şekilde analiz edilerek, sadece düşük cümleler anlamlı cümleler haline getirilmiş ve bu şekilde çözümlenmeye gidilmiştir.

7. İlgili Literatür

Anadolu’da yaşayan Alevi toplumu hakkındaki çalışmalar XX. Yüzyılın ilk yarısına dayanmaktadır. Ve bu çalışmalar batılı müsteşrikler tarafından yapılmıştır. Bu bakımdan konu ile ilk ilgilenen Hammer, John P. Brown, Hasluck, John K. Birge ve Franz Babinger olmuştur.¹⁴

Ülkemizde konuyla ilgili ilk ciddi çalışma Baha Said Bey’le başlamış ve O’nun çalışmalarının bir kısmı 1926 yılında “*Bektaşilik Tetkikleri*” adıyla “*Türk Yurdu*” dergisinin değişik sayılarında neşredilmiştir. Daha sonra bu çalışmalar Nejat Birdoğan tarafından sadeleştirilerek bir araya toplanmıştır.¹⁵

Cumhuriyet sonrası ise ülkemizde ilk ciddi çalışmalar merhum Fuat Köprülü ve onu takip eden talebelerinin Türk-İslam din tarihi noktasında yaptıkları çalışmalar içinde göze çarpmaktadır.¹⁶

Merhum Fuat Köprülü’ nün ardından konuyla ilgili çalışmaların sayıları artmaya başlamıştır. Bu çalışmaların en önemlilerinden bazıları; Merhum Abdülbaki Gölpınarlı’ nın “*Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli*” adlı eseri, Merhum Esad Coşan’ ın Hacı Bektaş Veli’ nin “*Malakat*”ı, ve Ahmet Yaşar Ocak’ın Bektaşî Menakıbeleri ile Bektaşilik-Alevilik üzerindeki çalışmalarıdır.¹⁷

Yakın tarihimizde konuyla ilgili Merhum Abdülbaki Gölpınarlı’nın 1979 yılında yayımladığı “*Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*”¹⁸ adlı eseri, Sayın Doç. Dr. Bedri Noyan’ın 1987’de yayımladığı “*Bektaşilik Alevilik Nedir*” ve ilk cildini 1998

¹⁴ E. Ruhi Fırlalı, *Türkiye’de Alevilik- Bektaşilik*, Selçuk Yay., İstanbul 1990, s.4

¹⁵ Keskin, a.g.e., s.32

¹⁶ Fırlalı, a.g.e., s.4

¹⁷ Fırlalı, a.g.e., s.5

¹⁸ Keskin, a.g.e , s.34

yılında yayımladığı 4 ciltlik bir ansiklopedik eser olan “*Bütün Yönleriyle Alevilik Bektaşilik*”¹⁹ adlı çalışması önemli eserlerin bazılarıdır.

Yine alan araştırması mahiyetinde önemine binaen Mustafa Keskin’in Elazığ iline bağlı merkez Sünköy örneklemeden yola çıkarak kırsal kesim Aleviliğini ele alan “*Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Aleviliği Elazığ Sünköy Örneği*”²⁰ isimli eseri en önemli eserler arasındadır.

Günümüzde Ordu ve buna bağlı olarak araştırma sahamız olan Gürgentepe ilçesi Aleviliği üzerine yapılan tek ciddi çalışma Selim Eren’in “*Sosyolojik açıdan Ordu Yöresi Aleviliği*” adlı alan araştırmasıdır. Ancak bu eser yayımlanmamış bir doktora çalışmasıdır.²¹

¹⁹ Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Alevilik ve Bektaşilik*, Ardıç Yay., Ankara 1998

²⁰ Bu çalışma alan araştırması ve bu araştırmada kullanılan yöntem ve tekniklerin önemine binaen yaşayan Aleviliğin günümüzdeki etkilerini Avrupa birliği sürecinde kültürel bir kırılma yaşayan Alevilerin inanç pratiklerini anlamlı birer tablolar halinde bize sunan son dönemim en önemli çalışmalarından biridir. Geniş bilgi için bkz. Keskin, a.g.e.

²¹ Selim Eren, *Sosyolojik Açudan Ordu Yöresi Aleviliği*, Ankara Üniv. Sos. Bil. Enst. , Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2002

BİRİNCİ BÖLÜM

A. TEMEL KAVRAMLAR

1. Din

Din, ilk insanın varlığıyla ortaya çıkmıştır. İnsanlık tarihi araştırıldığı zaman fertler münferid olarak dinsiz olabilmekte fakat toplumlar asla dinsiz olamamaktadır. Bu gerçek dinin, bireyin ruhunda hayat bulduğunu ancak toplum içi dinamikleri etkilediği ölçüde kalıcı hale gelebildiğini göstermektedir. Çünkü insan, gerek yalnızken gerekse diğer insanlarla olan münasebetlerinde sahip olduğu değerlere içe dönük, kısa vadeli anlamlar yüklemekten ziyade daha çok uzun vadeli, geniş hatta bazen kendisinin dahi anlamlandıramadığı doğüstü anlamlar yüklemektedir. Dolayısıyla, yüklemiş olduğu bu anlamları ifade edebildiği ölçüde kendine âlemde yer edinmekte ve önemli biri olduğunu hissetmektedir. Kimi zaman da din inancı sayesinde anlamlandırabildiği sırları karşısında hayret ve korkuya düştüğü âlemin önünde ezilmekten ve genişliği karşısında kaybolmaktan kurtulabilmektedir. Bütün bunlar gösteriyor ki din, insana insanlığını hem idrak ettirmekte hem de onu değerli kılmaktadır.

İnsanlık için bu denli öneme sahip din olgusunun belirli bir tanımı yapılmış değildir. Bunun sebebi çeşitli dinlere mensup insanların hatta bazı ortak özelliklere sahip Müslüman ve Hıristiyan âleminin dahi “din”den anladıkları önemli ölçüde farklı olmuştur. Bazı din tariflerinde dinin sadece bilgi veren yönü dikkate alınarak psikolojik yönü geri plana itilmekte, bazı tariflerde ise tamamen toplumsal yönü ele alınmakta ve ferd için gereksizliliği ortaya çıkartılmak istenmektedir. Buradan hareketle yine de dinin bir tarifini yapmaya kalkışırsak din, inananların emir ve hüküm sahibi olduğuna inandıkları yüce bir varlığın belirlediği helal ve haramlara bağlılık göstermeleridir²² şeklinde geniş kapsamlı bir tarifini yapabiliriz. Başka bir tarifte ise din kavram olarak aşkın bir varlığa ve bu inancın gerektirdiği düşünce ve uygulamaların bütünü şeklinde ifade edilmiştir.²³ Ayrıca bir inancın eğer sosyal geçerliliği veya sosyal bağlayıcılığı varsa o inanç sosyolojik din olarak da tanımlanabilmektedir. Aynı şekilde sosyolojide

²² İzzet Er, *Din Sosyolojisi*, Akçağ Yay., Ankara 1998, s.3

²³ Keskin, a.g. e., s.38

din, fert ve cemiyetle olan münasebeti bakımından, psikolojik ve sosyolojik bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴

2. Alevilik

Alevi, Arapça kökenli bir kelime olup mana olarak Arapça’ da “Ali’ ye mensup”, “Ali’ ye ait” anlamına gelir²⁵. Mezhepler ve Tasavvuf Tarihi Edebiyatında ise “Hz. Ali’ yi sevmek, saymak ve ona bağlı olmak”²⁶ anlamlarında kullanılmıştır. Bu bakımdan Hz. Ali’ yi seven, sayan ve ona bağlı olan kimseye Alevi denir.²⁷

Bu sevginin normal ve makul ölçüde olanı yanında derece derece Hz. Ali’ yi tanrılığa ulaştıracak kadar marazi şekilleri de mevcut bulunmuş ve hatta günümüzde dahi bulunmaktadır. Normal ve makul ölçüde duyulan bu sevgi ve saygının sahibi insanların oluşturduğu bu akıma ise Alevilik denmektedir.²⁸

Alevilik, Hz. Muhammed (s.a.v)’in ölümü(632) ile ortaya çıkmıştır. Peygamberin ölümünden sonra, kimin halife olacağı konusunda Müslümanlar ikiye ayrıldılar. Bir kısmı, Hz. Ali’nin halife olması gerektiğini öne sürerken, karşı grupta olanlar ise Hz. Ebu Bekr’ in halife olmasını istiyorlardı. Peygamberin amcası Abbas’ın zorlamasına rağmen Hz. Ali halife olmayı kabul etmedi ve peygamberin defin işleriyle meşgul oldu. Bu sırada Müslümanlar arasında bir karışıklığa sebebiyet vermemek için Hz. Ömer’in desteğiyle Hz. Ebu Bekr halife oldu. İlk başta Hz. Ali bunu kabul etmezken daha sonra o da Hz. Ebu Bekr’ e biat etmiştir. Ancak daha sonra Hz. Ali’ nin halife seçilmesini(656) Suriye valisi Muaviye tanımadı ve Sıffin savaşında hakemlerin Hz. Ali’ yi halifelikten düşürmesiyle Müslümanlar arasında üç grup ortaya çıktı. Şia-i Ali (*Aleviler*), Şia-i Osman (*Hz. Osman’ın yandaşları*) ve *Hariciler*. Hz. Ali’nin bir harici tarafından öldürülmesi gruplar arası çekişmeyi arttırdı. Zamanla Şia-i Osman unutulurken, Şia-i Ali tam tersine *Alevilik* adıyla giderek daha da güçlendi. Önceleri siyasal nitelikli olan Alevilik inancına giderek bazı düşünce ve felsefe ilkeleri de eklendi. Kur’an- ı Kerim’deki ayetlerin anlamlarının altında gizli anlamlar olduğu ve bunların ancak *imamın* anlayabileceği savunuldu.²⁹

²⁴ Hans Freyer, *Din Sosyolojisi*, (Ç. T. Kalpsüz), Ankara 1964, s.31

²⁵ Fırlalı, a.g.e., s.7

²⁶ Mehmet Eröz, *Türkiye’de Alevilik- Bektaşilik*, Kültür Bakanlığı Yay. , Ankara 1990, s.33

²⁷ Mehmet Bozçalı, *Alevi- Bektaşi Nefeslerinde Dini Muhteva*, Horasan Yay., İstanbul 2005, s.36

²⁸ Eröz, a.g.e., s.33

²⁹ Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. “*Alevilik*” *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Gelişim Yay., C.I, İstanbul 1986, , s. 361, Ahmet Yaşar Ocak, “Alevi”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.II, İstanbul 1989, s.368–369

Aleviliğin siyasi bir fırka mı? Mezhep mi? yoksa tarikat mı? Olduğu konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Örneğin Mehmet Kırkinci “Alevilik siyasi bir fırka veya mezhep değil, Ehli Beyt sevgisini esas alan bir tarikattir”³⁰ derken, Alevi yazarlardan Rıza Zelyut ise Aleviliği tamamen siyasal bir harekete dayandırır. Ona göre Alevilik genel olarak İslamiyet içinde ortaya çıkan bir yan tutma olayıdır. Alevilik başlangıçta şu veya bu şekilde inanç ve ibadet konularıyla ilgili bir anlayış değil de bir siyasi tutum olarak ortaya çıkmış ve durumunu dinsel ideoloji ile örterek dışa vurmuştur. İslamiyet’in gittiği bütün ülkelerde de böylece yayılmıştır.³¹

Bugünkü kullanımıyla ilk Alevîlik, Hz. Ali’nin (anası Fatıma olmayan) çocuklarından Muhammed Hanefî ile nesep olarak bağlantısı olan Hoca Ahmet Yesevi’nin Türkistan’da tarikat kurup tebliğe başlamasıyla doğmuştur. XIII yüzyıla tekabül eden bu olaya Türk Alevîliği denilmektedir. Ancak İslâm âlemi ve Osmanlılarda Alevîlik, Hz. Ali’nin soyuna mensup olanlar anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Alevîliğin bu şekilde algılanmasının bir sonucu olarak halen İran, Yemen ve Mısır’da bir insan Alevî olduğunu söylediğinde ona kimin çocuklarından olduğu sorulmaktadır. Bu sebeple Alevîlik, seyyidlik ve şeriflik olarak algılanmaktadır.³²

Türkiye’ de ise Alevilik İslamiyet öncesi eski Türk inançlarından ilkeler de olarak yayıldı. Horasan’ da olsun Anadolu’ da olsun çok sayıda yandaş buldu. Anadolu ve Rumeli’ de Bektaşî babaları, şeyhleri, dedeleri, abdalları; Hacı Bektaş Veli’ den başlayarak Aleviliği yayıp örgütlediler. Hz. Ali zamanından başlayarak alevi önderleri kırmızı başlık ve elbise giydiklerinden, Anadolu’ da Alevilere *kızılbaş* denildi. Kimi yerlerde ise *tahtacı* adıyla anıldılar.³³

3. Kızılbaş – Kızılbaşlık

Kızılbaş kelimesi “kızıl başlık takan” anlamına gelmektedir. Rivayete göre, Hz. Ali, Uhud savaşında kendisini Hz. Peygambere siper etmiş ve bu esnada başından yaralanmıştır. Daha sonra yaralanmanın etkisiyle, kafasından akan kan, başının kan rengini (kızıl)almasına neden olmuş ve savaştan sonra Hz. Aliye başının kızıl rengi

³⁰ Mehmet Kırkinci, *Alevilik Nedir*, Cihan Yay., İstanbul 1992, s.53

³¹ Rıza Zelyut, *Öz Kaynaklarından Göre Alevilik*, Anadolu Kültürü Yay., İstanbul 1990, s.21

³² Abdulkadir Sezgin, “Türkiye Alevîliği, Alevîlerde Liderlik ve Kavram Sorunu”, *2023 Dergisi*, 15 Aralık 2004–44, s.36–48

³³Büyük Larouuse, s.361

olmasından dolayı da “Kızılbaş” denilmiştir.³⁴ Bir başka rivayetle de yine Hz. Ali, Hayber Savaşında başına kırmızı sarık sarmış ayrıca Siffin Savaşında da Muaviye’ nin askerlerinden ayrılmaları için kendi askerlerine de kendisinininki gibi kırmızı şal bağlatmıştır.³⁵

Kızılbaşlığın siyasi anlamda bir topluluğu ifade etmek için ise, ilk olarak İran da, Safevi devletini kuran Erdebil sufilerinin başlattığı on iki dilimli taç giyme geleneği ile ortaya çıktığı görülmektedir. Safevi tarikatının Şiileşmesini sağlayan Şeyh Cüneyt’in öldürülmesinin ardından(1406) bu tarikat bağlılarının pir saydıkları oğlu Şeyh Haydar on iki dilimli taş giymeye ve kızıl sarık takmaya başladı. Müritleri de dolayısıyla ona uydular. Bu nedenle, bu taca zamanla ‘*haydari taç*’ da denildi. Zamanla Safevi şeyhlerine bağlı olanlarda, kızıl taç giyme âdeti gelenekleşmeye başladığından Sünniler bu tarikat üyelerine *Kızılbaş* dediler ve tarikatın oluşturduğu bu geleneğe de *Kızılbaşlık* denildi.³⁶ Ayrıca Keskin’ in de değindiği üzere Şah İsmail’in divanında kullandığı ‘*yüreği dağ, bağırı kızıl yakut gibi kan olmadan, Kızılbaş olmak kimsenin haddi değildir*’ sözü Kızılbaşlığın Şeyh Haydar tarafından başlatıldığına açık bir göstergesi olarak savunulabilir.³⁷

Osmanlı kaynaklarında ise Kızılbaşlık kelimesi sadece Safevi tarikatına veya hanedanına bağlı olanlar için değil ayrıca benzer kızıl taç giydiklerine izafeten Türkmen boyları içinde kullanıldığı görülmektedir. Nitekim Türkmen boyları arasında Karakalpak, Kızılbaş, kara börk, yeşilbaş ve benzeri birçok isme rastlamakta mümkündür.³⁸ Bununla birlikte, yukarıda Alevilikle ilgili yaptığımız açıklamada belirttiğimiz gibi Hz. Ali zamanından başlayarak alevi önderlerinin kırmızı başlık takmaları ve kırmızı elbise giymelerinden dolayı da Anadolu’nun bazı yerlerinde Alevilere “Kızılbaş” denilmiştir.

Kızılbaşlarda inanç ve ibadet daha çok gelenek ve göreneklere dayanır. Halife Hz. Ali’nin büyük önem ve yeri vardır. Hatta Hz. Ali’ye verilen bu önem onu tanrılaştırma boyutuna kadar dahi götürdüğü olmuştur. Aynı şekilde Kızılbaşların bazı kutsal kaynaklarında Ali’den başka bir Allah düşüncesi de göze çarpar. Yaygın konulara göre de Allah Muhammed ve Hz. Ali suretinde tecelli ettiğine inanmaktadırlar. Türkiye’de bu inancı taşıyanların yoğun olarak buldukları yerler başta Tunceli olmak

³⁴ <http://www.lebriz.com>

³⁵ Fırlalı, a.g.e., s.12

³⁶ Büyük Larousse, C.11, s.6753

³⁷ Keskin, a.g.e., s.40

³⁸ Fırlalı, a.g.e., s.9

üzere Erzincan, Erzurum, Sivas, Ankara, Hatay, Çorum, Antalya, Eskişehir ve Balıkesir'dir.³⁹

4. Bektaşilik

Hacı Bektaş Veli adına Anadolu'da kurulmuş, zamanla Anadolu ve balkanlarda yayılmayı başarabilmiş ve varlığını günümüze kadar devam ettirebilmeyi büyük ölçüde başarabilmiş, önemli bir alevi tarikatıdır. Bu tarikata bağlı olan ve Hacı Bektaş Velin' in yolundan gidenlere de *Bektaşi* denilmektedir.⁴⁰

Bektaşiliğin doğuşu 1240 yılına dayanır. Babailer isyanının bastırılmasından sonra Baba İshak'ın halifesi olan Hacı Bektaş Veli'nin etrafında toplananlar kendilerine Hz. Muhammed (s.a.v)'i mürid, Hz. Ali'yi rehber ve Hacı Bektaş Veli'yi de pir olarak kabul ederler. Daha sonra tarikat, alevi inancını oluşturan Hz. Ali ve on iki imamı esas almasının dışındaki eski Türk ve Anadolu inançlarının da bazılarını alarak oluşumunu tamamlar.⁴¹

Bektaşiliği asıl kurumsallaştıran ise Balım Sultan'dır. Balım Sultan *kalenderiler, haydariler ve abdallar* gibi alevi topluluklarının inanç gelenek ve törelerini de birleştirerek XVI. Yüzyılın başlarında tarikata son şeklini vermiştir. Bu yüzden Balım Sultan Bektaşiliğin ikinci kurucusu olarak kabul edilmektedir.⁴²

Tarihi kaynakları incelediğimizde Osmanlı ordusunun özel birlikleri olan yeniçerilerin tamamına yakınının Bektaşî olduğunu görürüz. Bu yüzden padişah II. Mahmud yeniçeri ocağını kaldırırken Bektaşîliği de yasaklamayı ihmal etmemiştir.⁴³

Günümüzde ise Bektaşilik alevi inancının en önemli ögesi niteliğindedir. Birçok Bektaşî kuralı Alevi inancı bünyesinde kabul görmüştür. Nitekim Bektaşî tarikatının usul ve erkânını incelediğimiz zaman Alevi inancına olan benzerliği hemen dikkatimizi çekmektedir.⁴⁴ Ayrıca Ehl-i Beyt sevgisi, *tevilla* ve *teberra* gibi prensiplere bağlı olmalarına bakarak Bektaşîlere, Alevi diyebiliriz. Ancak bu sevgi ve saygı Sünnilerin Ehl-i Beyt'e olan sevgilerini ifade eder manadan öteye geçemez. Çünkü Türkiye'de her Bektaşî, Alevi olduğu halde, her Alevi Hacı Bektaş Veli'yi hünkâr kabul edip hürmet

³⁹ Büyük Larouse, C.11, s.6753

⁴⁰ Sezgin, a.g.m., s.36- 48

⁴¹ <http://www.alevibektasi.org/tarihi.htm>

⁴² Ahmet Bağlıoğlu, "Türklerde İslamlaşmayla Birlikte Mezhep Hareketlerinin Üzerine Bir Araştırma", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:2, Elazığ 1991, s.224

⁴³ <http://www.aleviyiz.org>

⁴⁴ Sezgin, a.g.m., s.36

etmesine rağmen Bektaşî değildir. Bu yüzden “Köy Bektaşîsi”, “Şehir Bektaşîsi” ayrımı yapılmaktadır. Köy Bektaşîlerine Alevî denildiği halde şehirde yaşayanlara ise Bektaşî denilmektedir⁴⁵. Bu bağlamda düşündüğümüzde Bektaşîlere şehir Alevîleri de dememizin yanlış olmayacağı kanaatindeyiz. Ayrıca günümüzde Hacı Bektaşî Veli’nin de türbesinin bulunduğu Nevşehir ilinin Hacıbektaş ilçesi sadece Bektaşîler için değil bütün Alevîler için de önemli bir merkez olması bu sebeptendir.

Alevî- Bektaşî farklılaşmaları hususu ve bunların gelişim çizgileri, bununla da sınırlı değildir. Birçok Alevî ocakları Hacı Bektaş Veli’ye bağlı olmakla beraber, onu tanımayanlar da vardır. Bunun gibi ne Bektaşî ne de sadece Alevî olmayan Alevî- Bektaşî grupları vardır.⁴⁶

Alevîlik ve Bektaşîliğin temel inanç ve erkânı birbiriyle benzerlik göstermesine rağmen, sosyal yapıları birbirinden ayrıdır. Alevîler, yüzyıllar boyu genellikle aşiret çevrelerinde ve kırsal alanda yaşayan gruplar olup, Bektaşîler şehir merkezlerinde yaşayan ve daha çok eğitilmiş kimselerin oluşturduğu bir yapıdır. Ayrıca her iki taraf ta Hacı Bektaş Veli’yi sevip saymasına rağmen Alevîler Hacı Bektaş dergâhına değil, peygamber soyundan geldiklerine inandıkları ocaklara bağlıdırlar. Yine Alevî olmak için Alevî ana ve babadan doğmak şart iken, Bektaşî olmak isteğe bağlıdır.⁴⁷

5. Dedelik

Anadolu Alevîliğinin sosyal ve dinsel yapılanmasında temel öneme sahip kurumların en önemlisi “Dedelik Kurumu” dur. 19. yüzyılın sonlarında Anadolu’da yaşanan sosyo-ekonomik dönüşüm, özellikle Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması sonrası, giderek artan oranda yaşanan kırsal kesimden kente göç olgusu, bu kuruma olan bağlılığı zayıflatmıştır. Ancak bu zayıflamaya rağmen dedelik kurumu Anadolu Alevîliğinin günümüze ulaşmasında birinci derecede rol oynamıştır.

Tarihi süreç içerisinde, Türkler arasında halka yol gösteren tecrübeli ve bilgili kişilere eskiden beridir *ata* ve *baba* denilmiştir. Bu iki ifadenin ilk olarak Yesevî dervişleri hakkında kullanıldığı yine kaynaklarda günümüze çarpmaktadır. Daha sonraki dönemlerde ise bu iki ifadenin yanında dede lafzı da bir saygı ifadesi olarak kullanılmış

⁴⁵ Eröz, a.g.e., s.52

⁴⁶ Orhan Türkdoğan, *Alevî- Bektaşî Kimliği*, Timaş Yay., İstanbul 1995, s.379

⁴⁷ İlyas Üzümlü, *Günümüz Alevîliği*, İsam Yay., İstanbul 1997, s.4

hatta bu iki ifadenin yerine sadece dede kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Örnek verecek olursak *korkut ata* 'ya daha çok *dede korkut* denilmiştir.⁴⁸

Dedeler cemaatin dini ve sosyal lideri olup aynı zamanda Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunan ve kutsal olduklarına inanılan ocaklara da bağlıdırlar. Bu şekilde ocaklara bağlı olan dedelere *ocakzade* denilmiştir. Bir kişinin dede olması için dede soyundan gelmesi şarttır. Aleviler dedelerin, Hz. Ali'nin soyundan geldiğine inanırlar. Bu sebeple de ayrıca dedelere "seyyid" de demişlerdir.⁴⁹

Anadolu Alevilerinde, dedelerin dini önderliğinin yanı sıra, toplumsal rolleri de söz konusudur. Dedeler, cem ayinlerinin dışında hemen hemen kendi toplumunun yani taliplerinin (üyelerinin) her şeyinden sorumludurlar. Dedelerin ayıca toplum içinde yarı kutsal bir yapıları da vardır. Bunun sebebi dedelerin, dedelik kurumunun kendisine özgü yapısı gereği başka bir üst dedeleri yani mürşidlerinin olmasıdır. Nasıl ki talip bir yanlışa düştüğünde ya da hata yaptığında dedesine sığınmıyorsa, aynı şekilde dede de talibi olduğu dedesine (mürşidine) sığınır. Yani bir dedenin görevini layıkıyla yapıp yapmadığı yine o dedenin mürşidi tarafından denetlenir. Bu yüzden dede, pir, mürşid, baba hemen hemen aynı anlam yüklü kavramlardır. Örneğin Abdal Musa Sultan'a "dede sultan" da denilmektedir.⁵⁰

Anadolu'da dedelik kurumu Hacı Bektaş Veli ve Erdebil tekkesine bağlı olarak çalışmıştır. Ancak bu organik bağ son yıllarda önemini ciddi ölçüde kaybetmiştir.⁵¹

6. Musahiplik

Alevi toplumlari arasında önemli bir yere sahip olan bir diğeri kurum da musahipliktir. Kelime manası olarak musahiplik, "yol kardeşliği" "nasip kardeşliği" veya "can kardeşliği" gibi anlamlara gelmektedir.⁵² Bir alevinin ait olduğu toplumun gerçek bir mensubu olabilmesi ve cemaatte içtimai bir mevki sağlayabilmesi için "musahipli" hale gelmesi yani musahibi(yol arkadaşı) olması şarttır. Hatta alevi geleneğine göre bu farz sayılmıştır. Ayrıca musahibi olmayan birinin *erkâna* girmesi

⁴⁸ Süleyman Uludağ, "Dede", *TDV. İslam Ansiklopedisi*, C.IX, İstanbul 1991, s.60

⁴⁹ Cemal Şener, *Alevi Törenleri*, Ant Yay., İstanbul 1991, s.60

⁵⁰ <http://www.hbektas.gazi.edu.tr>

⁵¹ Şener, a.g.e., s.60

⁵² Keskin, a.g.e., s.44

mümkün olmadığı gibi topluluğun resmi mensubu olabilmesi de mümkün değildir. Bu bakımdan her alevi bir musahip tutmak zorundadır.⁵³

Alevi geleneğine göre musahipliğin tarihçesi, hicretin ilk yıllarına dayanmaktadır. Ayrıca Alevilerin iddialarına göre Kur' an-ı Kerim'de musahipliğe işaret edilmekte ve musahipliğin önemini vurgulanmaktadır:

*“İman edip de hicret edenler malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenlerle onları bağışlarına basıp yardım edenler birbirlerinin yar ve yakınıdır. İman edip de hicret etmeyenlere gelince hicret edinceye kadar onlara karşı yakınlık sebebiyle hiçbir sorumluluğunuz yoktur. Sizden dinlerini korumak için yardım isterlerse aranızda antlaşma bulunan bir topluluğu karşı olmamak üzere yardım etmeniz gerekir. Allah bütün yaptıklarınızı görendir. İnkâr edenler de birbirlerinin yakın ve yardımcılarıdır. İlişkilerinizi böyle kurmasanız yeryüzünde bir fitre büyük bir bozulma olur”.*⁵⁴

Musahiplik şu şekilde kurulmaktadır. İki erkek çocuk on veya on bir yaşlarına geldikleri zaman aralarındaki arkadaşlıktan ve inançlarından dolayı musahip olmak istediklerinde bunu önce ailelerine bildirirler. Eğer bir engel yoksa onların izinlerini alarak,⁵⁵ yetişkinler ve evli çiftler musahip olmak istediklerinde ise aynı şekilde musahip olmalarında bir engel⁵⁶ yoksa kendi rızalarıyla bu isteklerinde cem ayininde dile getirirler.⁵⁷ Ayinde dede tarafından orada bulunanların şahitliğiyle de bu istekleri onaylanır ve istek sahipleri artık musahip olmuşlardır.⁵⁸ Musahip olmak isteyenlerin isteklerini dile getirdikleri bu cemlere ayrıca *musahiplik ayini*⁵⁹ de denilmektedir.

Musahip olanlar artık ahirete kadar kardeşirler. Aralarında ayrı gayrı bulunmaz. Bir kişi musahibinin evine istediği zaman gider. Meşhur bir alevi deyiimiyle *“musahipler yârin al yanağından gayrı her şeyde ve her yerde ortaklırlar”*. Aynı şekilde *“musahip musahibini ateşten alandır”*.⁶⁰

⁵³ Fığlalı, a.g.e., s. 313

⁵⁴ Kur' an-ı Kerim, 8/73

⁵⁵ Keskin, a.g.e., s.44

⁵⁶ Musahip olmak için bazı şartlar vardır. Bunlar aynı yörede yaşıyor olmak, kültürel ve ahlaki açıdan eşit olmak, medeni durum, cinsiyet ve yaş itibarıyla denk olmak ve tarikattaki sosyal mevki(şeyhlik, dervişlik gibi) açıdan olmak gibi... Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Keskin, a.g. e., s.45

⁵⁷ Fığlalı, a.g.e., s.314

⁵⁸ <http://www.aleviform.org>

⁵⁹ Fığlalı, a.g.e., s.331

⁶⁰ Gülay Öz, *Öz Kaynaklarından Alevilik- Bektaşilik Araştırmaları*, Can Yay., Ankara 1995, s.70-71

Musahiplik, alevi toplumları arasında önemli bir kurum olmanın yanında şerefli bir yere de sahiptir. Ayrıca daha önceden de belirttiğimiz üzere Kur' an- ı Kerim'de de yer almasına iddiasına izafeten musahiplik, alevi toplumları arasında farz sayılmıştır. Bugünkü anlamıyla ise Musahiplik, Alevi toplumları arasında bir sigorta konumundadır.

7. Ayin-i Cem

Alevilerin topluca düzenledikleri ibadet törenine 'ayin-i cem' denilir. Cem, kelime manası olarak, "toplamak, topluluk, toplantı" gibi anlamlara gelirken ayin de Farsça bir kelime olup "adet, töre, kanun" gibi anlamlara gelmektedir. Buna göre Ayin-i Cem, toplantı töresi, cem âdeti, cem töreni gibi bir araya gelme anlamlarına gelir.⁶¹

Alevi ve Bektaşilere göre cem ibadetinin başlangıcı Hz. Muhammed (S.A.V.) miraç dönüşü uğradığı dergâhtaki toplulukla birlikte yaptığı adına 'Kırklar Cemi' denilen ibadete dayanmaktadır ve ilk cemin başkanlığını da Hz. Muhammed (S.A.V.) yapmıştır.⁶²

Cem töreninin birden çok özelliği onu klasik diyebileceğimiz tapınma törenlerinden farklılaştırmaktadır. Her şeyden önce, cem' e gelenlerin birbirlerinden razı olmaları gerekir. Yani kırgınlık ve küskünlük cem başlamadan önce mutlaka çözüme kavuşturulmalıdır. Ayrıca cem' e katılanların hepsi abdestli yani temiz olmak zorundadır. Cem sadece insanın yaratıcı güce karşı günahlarının ve hatalarının af olunması yönünde tövbe etmesi değil aynı zamanda insanın içinde yaşadığı topluma karşı sorumluluğunu yerine getirip getirmediğinin sorgulanmasıdır. Eğer bir kişi herhangi bir suç işlemişse ve suç cemde bulunan cemaat tarafından tespit edilmişse cemi yöneten dede tarafından "dara" çekilir. Buna "Dar-ı Mansur" da gelinir. Suçun derecesine göre toplumun da onaylamasıyla dar sahibine ceza verilir. Burada şunu belirtmenin konun anlaşılması açısından faydalı olacağı kanaatindeyim: Bir kişi ne kadar ağır suç işlese işlesin o kişi asla ölümle cezalandırılmaz. Suçu ne kadar ağır olursa olsun ayinde bulunan cemaat tarafından o kişiye verilecek en ağır ceza onu cemaat ten dışlamaktır.⁶³

Ceme katılanlar kadınlar arkada, erkekler önde olacak şekilde halka yaparak otururlar ve kadın erkek beraberce dua eder. Dedenin duasıyla cem ibadeti başlar.

⁶¹ Fırlı, a.g.e., s.326

⁶² Keskin, a.g.e., s.45-46

⁶³ H. Gazi Metin, *Alevilikte Cem*, Uyum Yay., Ankara 1997, s.60-63

Cemde hizmetleri gören “on iki hizmet sahibi”⁶⁴ vardır. Yapılan duaların içeriği genellikle Ehl-i Beyt, On İki İmam, Hak,, Muhammed ve Ali sevgisi oluşturur. Cem ayının açılışında, tören esnasında ve kapanışında Dedenin yaptığı bu duaya “Gülbenk” denilir. Ayrıca cemde Alevi tarihini şekillendiren olayların geçtiği şiirler okunur. Bu değişler eşliğinde semah dönülür. Semah bu esnada yapılan döngüsel ibadetin adıdır ve Alevi toplumu tarafından Hacı Bektaş Veli’nin “*semah ariflerin âdeti, muhiplerin ibadeti, taliplerin maksududur. Bizim semahımız oyuncak değil ilahi bir sırdır. Bir kimse ki semahı oyuncak sayar o cahildir.*” sözü üzerine semah dönmek şarttır. Rivayete göre yine semahın kaynağı kırklar meclisine dayanır. Bu meclise gelen Hz. Muhammed (S.A.V)’ e Selman-ı Farisi tarafından bir üzüm tanesi verilir ve Selma-ı Farisi kendisinden bunu paylaşmasını ister. Hz. Muhammed (S.A.V) Cebrailin getirdiği tabakta bu üzüm tanesini sıkarak. Bunu içen Kırklar “Ya Allah” deyip semah dönmeye başlarlar. Semah bu yüzden ancak özel ve dinsel anlamı olan bir ortamda dönülür. Bunun la birlikte ayrıca ceme katılanlar yanlarında lokmalar getirir ve bu lokmalar ortaklaşa paylaşılır.⁶⁵

Alevi cem törenleri, bölgeden bölgeye, hatta köyden köye değiştiği gibi, dedelerin çıktığı ocaklara göre de değişir. Ocak geleneği, cemin biçimi bakımından çok önemlidir. Örneğin, Çelebilerin dede olduğu cemlerde rakı içildiği halde, Sufi Sürekleri adı verilen yoldan gelen dedelerin cemlerinde, şerbet verilir. Bunlardan da içkiyi sohbetin bir aracı olarak kullananlar bulunmaktadır. Fakat önemli bir ocakzade kesimi, cemlerde içki öğesini, şerbetle geçiştirir. Dedebabaların bulunduğu bazı yerlerde ise (örneğin Trakya'daki bazı Alevi cemlerinde) rakının yanı sıra bazen şerbet, şıra, bunlara eklenen sirke de kullanılmaktadır. Bu durum, Alevi geleneğinin dayatmasından kaynaklanır. Çünkü cem, aslında Kırklar Meclisi'dir. Kırklar Meclisi'nde de bir üzüm tanesi ezilip şerbet edilmiş; içilmiş; mest olunarak semah yapılmıştır. Bu nedenle, temsili biçimde bile olsa cemlerde üzüm suyu içmek anlamında verilen şerbet, bu mest olma olayını gündeme getirir. Bir muhabbet olayı olan cem, içkiyi, kendi varlığından geçmenin bir vasıtası yapmıştır. Bir potada erimek ve tek varlık haline gelmek için araç sayılan şaraba bu nedenle “vahdet şarabı” denilmiştir.⁶⁶

⁶⁴ Bu hizmetler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Fırlalı, a.g.e., s.336-339

⁶⁵ Cem töreni ve diğer ayinler hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Fırlalı, a.g.e., s.326-372; Bozçalı, a.g.e, s. 40-42; Şener, a.g.e., s.49

⁶⁶ <http://www.karacaahmet.com/cem.html>

8. Düşkünlük

Alevi toplumları arasında bir diğer önemli sosyal kurum da düşkünlük' tür. Düşkünlük “yol terbiyesine aykırı davranan, suçlu kimse” anlamına gelmektedir.⁶⁷ Düşkünlük kurumu çeşitli nedenlerle ortaya çıkan suçların değerlendirmesini yaparak toplumsal düzenin sağlanmasında önemli bir rolü üstlenmektedir.

Alevilerin toplumsal hayatında “razılık” konusu büyük önem taşımaktadır. Aleviliğin temel ibadeti olan cem ibadetine katılanlar, birbirinden razı olmadan başlamaz, önce razılık alınır. Birbirleriyle konuşmayan, dargın olanlar Dedenin huzurunda mutlaka barıştırılır, barışmayanlara çeşitli yaptırımlar uygulanır. Düşkün olan kişilerin ise durumu daha farklı olup onlara bazı sert cezalar verilir, toplum tarafından dışlanır, hatta sürgün bile edilirlerdi.

Düşkün olanların yargılanması, “*Düşkün Meydanı*” adıyla anılan meydanlarda bir müridin ve cemaat huzurunda yapılır. Bu meydanlarda ayrı bir yargılama süreci uygulanmaktadır ki, düşkün olanın düşkünlüğünü kaldırmak için yapılan yargılama törenine “*Mürüvvet Meydanı*” denilir.⁶⁸

Halk Mahkemesi olarak da nitelendirilen düşkünlük meydanındaki yargılama süreci ve düşkünlük kurumuna ait önemli noktaları maddeler halinde özetlersek:

1. Haksızlığa uğrayan ve/veya buna şahit olanlar ve hatta vicdan azabı duyan suçlu kişi dedeye bu konuyu iletir. Bu konunun dedeye intikali cem sırasında olabileceği gibi cem dışındaki bir ortamda da olabilir. Düşkün kişi talip veya dede olabilir. Tek farkla dedeyi onun bağlı olduğu dede yani piri veya pirinin de bulunduğu dedelerden oluşan bir grup dede yargılar. Düşkün ilan edilen dede posta oturamaz, başka bir deyişle dedelikten men edilir.⁶⁹
2. Dede bu duyum üzerine konuyu cem esnasında gündeme getirebilir veya konu yine olayın tarafları veya şahitlerince cem meydanına getirilebilir. Meselenin ceme getirilmeksizin karşılıklı razılıkla çözüldüğü durumlar da mevcuttur. Ancak genel kural sorunun cemde çözülmesi şeklinde olmaktadır.
3. Cem sırasında konunun tarafları dinlenir. Dede, Cem Erenleri olarak anılan topluluğun özellikle dede soylu yaşlılarının ve hatta cemaatin de görüşüne başvurmak suretiyle karar verir. Topluluk huzurunda dedenin açıkladığı karar

⁶⁷ Keskin, a.g.e., s.47

⁶⁸ Keskin, a.g.e., s.48

⁶⁹ Metin, a.g.e., s.45

kesindir. Nadir hallerde dede karar vermekten kaçınarak konuyu pirine havale edebilir. Yine istisnai durumlarda düşkün Anadolu'daki Alevilerin Düşkün Ocağı olan ve Erzincan'ın Ocak Köyü'nde bulunan Hıdır Abdal Ocağı'na veya Hacıbektaş İlçesinde bulunan Çelebiler' e yollanır. Suçlanan kişi veya kişiler cezalandırılabilceği gibi affedilebilirler de.⁷⁰

4. Bazı hallerde sitemi kesilen (cezalandırılan) kişinin verilen karara uymadığı yani maddi-manevi cezasını yerine getirmemesi nedeniyle konu yeniden dedeye getirilebilir veya yukarıda belirttiğimiz iki üst makama yollanabilir. Cezanın ağırlığına göre düşkünlük cezası toplumdan dışlanmaya kadar varabilir. Toplumdan dışlanan kişiyle ailesi dâhil herkes ilişkiyi keser. Kendisi cem ve cemaatlere alınmaz. Kurban kesemez, kurban lokması yiyemez. Bazı bölgelerde bu toplumdan dışlanmışlık yıllar sürer. Ancak Dede'nin huzurunda toplanan cemaat affedilmeyi de sağlayabilir.⁷¹

Düşkünlük bir Alevi için çok büyük bir küçümsenme ve dışlanmayı beraberinde getirir. Düşküne ailesi dahi sahip çıkamamaktadır. Düşkünün musahibi de manevi açıdan topluluk önünde sıkıntılı durumdadır. Çünkü onun yol kardeşi artık içinde yaşadığı toplumun dışladığı bir kişi olmuştur. Alevi toplumunun disiplinli yapısını korumasında yüzyıllardır önemli işlevler görmüş olan “Düşkünlük kurumu” bugün için, yaptığım alan araştırmasının da sonuçları bağlamında önemini dolayısıyla işlevini yitirmiş durumdadır.

9. Sosyal Değişme

Sosyal değişme, sosyolojinin en çok ilgi duyulan bir inceleme alanıdır. İnsanlığın kökeni, günümüze kadar geçirdiği evreler ve geleceği sosyologların zihnini daima meşgul etmiştir. Ancak sosyolojinin yeni bir bilim olması kadar, sosyologlar arasındaki iletişim noksanlığı nedeniyle süregelen kavram kargaşası, sosyal değişme ile ilgili yaklaşımlarda görülen farklılıklarla sonuçlanmaktadır.

Sosyal değişme kavramı, belirli bir grup içindeki insanların ilişkilerinde yer alan yerleşmiş tavır ve hareketlerde ki değişiklikleri ifade eder. Örneğin, toplumsal hayattaki tercihe bağlı olgular ve ekonomik hayattaki oransal değişimler sosyal değişim sayılmazlar. Çünkü sosyal değişimin altında yatan ana tema, toplumsal değişim;

⁷⁰ <http://www.alevibektasi.org>

⁷¹ Keskin, a.g.e., s.47-48; <http://www.deventeralevi.nl>

değişimin tabiatı gereği toplumun tekrarlanmayan hususlarında meydana gelmelidir. Yani sosyal değişimin gerçeği yenilik olup değişerek tekrarlanan ve değişmesi beklenen hususlar toplumsal değişme sayılamazlar.⁷² Toplumsal değişim, hem üretim ve mülkiyet ilişkilerinin değişmesine, hem de anlamların, değerlerin, kuralların değişmesine bağlıdır.⁷³

Aynı şekilde toplumların tabiatı gereği durağan bir toplumdan bahsetmek mümkün değildir. Bu nedenle sosyal değişim yaşayan toplumların esas karakteristik özelliğidir. Zira Heraclius; “Dünyada hiçbir şey sabit değildir; değişme müstesna” diyerek değişimin gerçekliğini ortaya koymaktadır. Ancak bu değişimin hızı doğal olarak toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Geleneksel bir yapıya sahip toplumlarda değişim çok ağır biçimde cereyan ederken buna karşılık bazı toplumlarda, örneğin şehir toplumlarında, değişiklik çok hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir.⁷⁴ Çünkü her toplumun kendine özgü bir dinamizmi vardır. Her toplum az veya çok değişimi yaşar veya tecrübe eder. Bir toplumun durağanlığı, başka bir toplumun değişim durumuna göredir, yoksa o toplum durağan değildir. Bir toplumda değişim düşük yoğunluklu, başka bir toplumda yüksek yoğunluklu, bir toplumda yavaş, başka bir toplumda hızlı tempoda olabilir. Bu çerçevede değişimin, zamana ve topluma göre farklılık arz ettiği söylenebilir. Her halükarda değişim, her insan topluluğunun değişmez karakteristiğidir. Her toplum, aynı zamanda bir oluşturu, zamansaldır, tarihtir ve sürekli bir değişim süreci ile karşı karşıyadır. Bu anlamda toplumu, bir toplumun zaman içindeki hareketliliği ve değişimi olarak tanımlamak mümkündür.⁷⁵

Sosyal değişimin, toplumda meydana gelen icatlar, teknolojik gelişmeler, öne atılan fikir ve düşünceler, nüfusta meydana gelen artı veya eksi yöndeki değişimler, savaşlar, doğal afetler, tarihi olaylar gibi bir çok nedeni vardır.⁷⁶ Bununla birlikte sosyal değişimle beraber yine de toplumda belli temel unsurlar kendini değişime karşı korur ve sabit bir şekilde kalır. Bu temel unsurlar sayesinde ki toplum, bütünlük içinde ayakta kalır. En radikal değişimler dahi, bir sosyal yapının bütün özelliklerinde değişim getirmez. Değişim daima engebeli ve görece kısmidir.⁷⁷

⁷² Sulhi Dönmezer, *Toplumbilim*, Beta Yay., İstanbul 1994, s.400

⁷³ Emre Kongar, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999, s. 24

⁷⁴ Dönmezer, a.g.e., s.400.

⁷⁵ Günay, a.g.e., s.325–326.

⁷⁶ Keskin, a.g.e., s.52

⁷⁷ Ejder Okumuş, *Toplumsal Değişme ve Din*, İnsan Yay., İstanbul 2003, s.25-26

10. Modernleşme

Modernleşme kavramı geniş anlamda değişme olgusuna ilişkin ve genellikle de kalkınma olgusuyla ilgili olarak ele alınmaktadır. Zira teknolojik alanda meydana gelen değişimler ve sanayileşme gibi olgular, kavramın tanımında genel kabul görmekte, ayrıca kırsal kesimden kente doğru bir geçiş süreci ile artan ticaret olgusu da vurgulanmaktadır. Bunların hepsinin yanında modernleşmenin salt teknolojiyi ihtiva eden anlamı da mevcuttur.

Bendix' e göre ise, modernleşme esas olarak günümüz teknolojisini içerirken, sosyal alanda 18. yüzyıldan sonraki tüm gelişmeleri de ihtiva etmektedir. Toplumun demokratikleşmesi, özellikle doğuştan ve statüden gelen ayrıcalıkların yok olması ile vatandaşların eşit haklara sahip olduğunun kabul edilmesi teşvik edilmektedir⁷⁸

Modernleşme kavramı ile ilgili teorilere baktığımızda; ekonomik temelli açıklamaların öne çıktığını görmekteyiz. Örneğin, ekonomik temelden yola çıkan Moore, toplumsal sınıflar ve ilişki biçimlerinin farklı siyasal yapıların ortaya çıkmasını doğurduğunu belirtmekte, Weber, toplumsal değişimde kültürel faktörlerin önemine işaret etmekte, Black, ise modernleşme sürecinin düşünsel, siyasal, ekonomik, toplumsal ve psikolojik alandaki etkileriyle birlikte ele alınması gereğine işaret etmektedir.⁷⁹

Modernleşme, sosyal yapıyı değiştirirken toplum yapısının ve örgütlenme biçiminin yeni bir şekil almasını sağlamaktadır. Bu noktada farklılaşma, uzmanlaşma ve kurumlaşma gibi olgular gündeme gelmektedir. Bu değişim sürecinde, toplumu oluşturan sınıflar arasındaki çıkar dengesi ve egemenlik ilişkileri de bozulmaktadır. Yeni gruplar ortaya çıkarak güç kazanmakta, eskinin güçlü sınıfları etkin konumlarını kaybetmektedir.

11. Şehirleşme

Sözlük anlamı ile şehir(kent), nüfusun çoğu ticaret, sanayi ve yönetimle ilgili işlerle uğraşan, tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim birimi olarak tanımlanmaktadır. Zira teknolojik, siyasi ve sosyo-psikolojik etkenlere bağlı olarak değerlendirilen şehir, belediye sınırları içerisinde yer alan, ekonomik yönden toplumun yerleşme, barınma, çalışma, dinlenme ve eğlenme ihtiyacının karşılandığı, daha çok sanayi ve hizmet

⁷⁸ Aytekin Yılmaz, *Modernden Postmoderne Siyasal Arayışlar*, Vadi Yay., İstanbul 1996, s.25

⁷⁹ Yılmaz, a.g.e., s.24

sektörünün yoğunlaştığı benzer bir nüfusa sahip olmayan, köyden farklı bir hayat biçimidir.⁸⁰

Şehirleşme ise basit manada dahi düşünsek köyden şehre yönelen bir nüfus hareketi değildir. Zira sanayileşme ve ekonomik gelişmelere şehir sayısının artmasına ve büyük şehirlerin nüfusunun daha da çoğalmasına sebebiyet vermektedir. Bu sebeplerdir ki şehirleşme olgusu; mahalli örgütlenme, sosyal tabakalaşma, kurumlaşma, üretimde farklılaşma, sosyo- ekonomik ve kültürel yönden insan davranış ve ilişkilerinde değişime sebebiyet veren, sosyolojik boyutta ise cemaat hayatından toplum hayatına geçişin yaşandığı bir süreç olarak tanımlanabilir.⁸¹

Kentleşme; sanayileşme olgusunun en tabii sonuçlarından birisidir. Sanayileşmenin etkisiyle kırsal kesimden kentsel alana hızla bir göç yaşanmış ve bu da şehirleşme hareketinin ana temasını oluşturmuştur. Öte yandan kentleşmenin etkisiyle birlikte ve sanayileşmenin bir getirisi olarak ta insanların arasındaki ilişkiler giderek egoist bir yapıya bürünmüş ve toplumsal bağlar artık önemini kaybetmeye başlamıştır.⁸²

⁸⁰ Salim Küçük, *Şehirleşmenin İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Okuma – Anlama Becerisine Etkileri*, Gazi Üniv. Sos. Bil. Enst. , Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1998, s.10

⁸¹ Küçük, a.g.t. , s.11

⁸² Keskin, a.g.e., s.50

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE' DE ALEVİLİK BEKTAŞILIK

A. ANADOLU ALEVİLİĞİNİN TARİHÇESİ

Anadolu Alevi-Bektaşiliğinin kökeni X. yüzyılda giderek artan bir şekilde İslamiyet dairesine girmeye başlayan, daha çok eski inançlarının etkisi altında, bu yeni dini kendi sosyo-ekonomik yapısına uydurmaya çalışan “Göçebe Türkmen” tarihi ile ilgilidir.⁸³ Bununla birlikte Anadolu'da yaşanan Aleviliğin tarihi gelişimi, iyi anlaşılabilmesi için öncelikle Aleviliğin doğuşu iyi idrak edilmeli ve bu bağlamda İslam tarihin ilk dönemlerinde yaşanan siyasi olaylar iyi kavranmalıdır. Nitekim İslam tarihinde daha sonraları yaşanan ve İslam tarihinde derin izler bırakan gerek siyasi gerekse dini olayların başlangıç noktası hep burası olmuştur.

Giriş bölümünde, Aleviliğin doğuşundan bahsettiğimiz için burada Aleviliğin Anadolu'daki şekillenmesinden bahsedeceğiz. Konunun uzmanlarından olan Fığlalı Aleviliğin Anadolu'da şekillenmesinin şu şekilde özetlemektedir: “Orta Asya'daki Türklerin Anadolu ile temasları oldukça erken dönemlere kadar uzanır. Mesela daha 787 tarihinde halife Harun Reşit zamanında Bizans'a karşı yapılan seferde Tarsus'a yerleştirilen üç bin kişilik ilk kabile muhtemelen aralarında Türklerinde bulunduğu Horasanlılar idi. Halife Mutasım devrinde de, 839 yılında bir Türk olan Afşin kumandasındaki Malatya seferini, yine sayıları on bini bulan Türk askerleri gerçekleştirmişti. Abbasiler zamanında vuku bulan bu seferler sonunda Anadolu'da göze görünür bir Türk iskânından elbette söz edilemez. İskân ancak göçlerle gerçekleşmiştir. Göçlerin temelinde de, Çinlilerin onuncu yüzyıl başlarında Moğolistan'a saldırması sonucu batıya doğru kaçan ve böylece Orta Asya'da bir nüfus sıkışmasına yol açan hadise yatar. Çinlilerin yarattığı bu baskı sonucunda Oğuzlar, Hazar ve Ural bölgelerine yayılırlar. Karahanlılar'ın 999 yılında Samanoğulları devletine son vermeleri ile artık bütün Türkistan ve Horasan, kısaca Maverâünnehir Türklerin muhaceretine açık hale geliyordu. Böylece bir kısmı Bozkırlarda bir kısmı da şehirlerde oturan Oğuzlardan Müslüman olanlar, Türkmen adını aldıktan sonra henüz Müslümanlığı kabul etmemiş ırkdaşlarına karşı mücadelelerini sürdürerek onları Karadeniz sahillerindeki Peçeneklerin yanına sürmüş, kendilerinin de onuncu yüzyıl ortalarından on birinci yüzyıl

⁸³ Keskin, a.g.e., s.69

ortalarına kadar Selçukluları takiple İslam ülkelerine ve Anadolu'ya muhaceretleri devam etmiştir. Anadolu'ya muhaceret iki safhada vuku bulmuştur. İlk safhada on üçüncü yüzyılın başlarında, Karahıtay'larla Harezmliler arasındaki mücadele sonucu Ferganadaki şehirlerin çoğu harap olmuş ve halk, bu bölgeyi terk ederek Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır. İkinci safha ise Moğol istilasının hemen arifesinde ve istila esnasında vuku bulmuştur. Maveraünnehir'i zaptı sırasında kalabalık göçebe ve yan göçebe Oğuz ve Karluk Türkleri Cengiz'in orduları önünden kaçarak Anadolu'ya sığınmışlardır. Aynı istilaya uğrayan Kıpçaklar ve Harezmsahlar arkasından bütün Horasan'ın istilası üzerine birçok Türk boyu Anadolu'ya yönelmiştir. Gerçi Türkler Malazgirt'ten en az yarım asır önce Anadolu'ya akınlara başlamışlardı. Bu akınlar 1040'a kadar aralıksız sürmüş ve Anadolu'da yerleşme imkânlarını hazırlamak bakımından büyük değer taşımıştır. Şurası muhakkaktır ki 1071 Malazgirt zaferinden itibaren Türk göç dalgaları aralıksız denebilecek bir şekilde on üçüncü yüzyıl sonlarına kadar sürmüştür. Anadolu'ya yerleşen bu Oğuz Türkmenleri ve diğerleri Anadolu'nun dini tarihi için son derece önemli yere sahiptirler. Çünkü onların göçleri durmadan gelen ve eski inanışlarını da beraberinde getiren yeni kütller sebebiyle Orta Asya ve Anadolu'da İslamlaşma hadisesi on üçüncü ve hatta on dördüncü yüzyıla kadar tamamlanamamıştır. İlk muhaceretle birlikte, Anadolu Müslümanlar ile Hıristiyan ahali arasında son derece yakın münasebetlere sahne oluyordu. Yeni fethedilen topraklara yerleşen Müslümanlar kendilerinden emin bir şekilde aynı yerdeki Hıristiyanlarla bir arada yaşıyor Orta Asya'dan getirdikleri ve İslam cılası altında devam ettirdikleri hoşgörü, sevgi ve saygıya dayalı inanışları misafirperverlikler yardımseverlikleri ve çeşitli mesleki hünerleri en önemlisi taassuptan uzak dervişane yaşayışları ile Hıristiyanların hayranlıklarını, hatta takdirlerini bile kazanıyorlardı. Bu arada. Türkmen babaları, yerli halka hitap ederken dini veya kültürel yorumlarını, gerektiğinde onların hoşlarına gidecek bir şekil altında sunmakta hiç tereddüt göstermiyorlardı.⁸⁴

Anadolu'ya göç eden bu Türkmenler'in çoğunluğu, yerleşme alanı olarak kırsal kesimleri tercih etmişlerdir. Bu nedenle şehir hayatındaki medrese kültüründen uzak kalmış ve Sünni İslam'ın namaz, oruç gibi belli düzeni gerektiren İslami yaşantısına karşı, bunlardan uzak, mistik bir tasavvufi hayat anlayışını benimsemişlerdir.⁸⁵ Bununla birlikte yerleşik hayatın içinden ve büyük kültür merkezlerinden gelen tam ve kitabi

⁸⁴ Fırlı, a.g.e., s.94-96

⁸⁵ Keskin, a.g.e., s.71

olarak Müslümanlaşmış olanlar kadar eski dini hatıralarını İslami cila altında devam ettirerek çok sathi ve iptidai bir şekilde, hatta hiç Müslümanlaşmamış bir şekilde hayat yaşayanlarda mevcuttu. Bu hayat tarzının sonucunda doğal olarak kütle kitabî kültürün, kelamî ve felsefî tartışmaların yahut da kılı kırk yaran fikhî izahların ortaya koyduğu dini anlayışa kısmen ilgisiz kalıyorlardı. Bundan dolayı kendi soyunun gelenek ve göreneklerine uygun düşen ve eski Türk kamlarının ve atalarının Müslümanlaşmış şekli olarak gördükleri Türkmen Babalarının telkin ettiği inançlarla yetiniyorlardı.⁸⁶

XIII. Yüzyılda Anadolu Selçuklu Devleti'nin idari yapısı çeşitli nedenlerden dolayı zayıflamıştır. Bu sebeplerin başında, devletin kurucularından olan Türkmenlerin zamanla azınlığa düşmesi ve devletin yerleşik hayatı benimsetmesi sonucu toprak rejiminde meydana gelen huzursuzluklar ile bu rejimin Türkmenler aleyhine bozulması nedeniyle oluşan arazi sıkıntısı gelmektedir. Bununla birlikte hayvan otlatılacak meraların kalmaması ve devlet bürokrasisinde daha çok İranlı ögelerin tercih edilmesi gibi bir takım faktörler de bu zayıflamanın bir başka nedenleridir. Tüm bu nedenlerin sonucunda Türkmenler 1239 yılında Baba İlyas önderliğinde “toprak aristokrasisine” karşı ayaklanmışlardır. Ancak bu ayaklanmanın dini bir hüviyet XVI. Yüzyıla denk gelmektedir.⁸⁷

Anadolu Aleviliğini esas şekillerinden Maverâünnehir ve Horasan gibi kültür merkezlerinden gelen şeyhler ve dervişler olmuştur. XIII. Yüzyılda, Cengiz istilasının sonucunda Horasan pîrlerinden Ahmed Yesevi'nin talebelerinden Lokman-ı Parende'nin emriyle Anadolu'ya gelen Hac-ı Bektaşî Veli ile birlikte Anadolu Aleviliğinin kaderi de değişmiştir. Hacı Bektaşî Veli'nin kendisi yaşanan bu Baba İlayas isyanına katılmamış ve yerleşmiş olduğu Ürgüp çevresindeki Hıristiyanlarla ilişkiler geliştirerek onların ihtidasına zemin hazırlamıştır. Hacı Bektaşî Veli burada sanılanın aksine bir tarikat kurmamış, bir Haydari ve Vefai şeyhi olarak İslam dini ile eski inanç ve geleneklerinin karışımından meydana gelen bağırtırmacı bir kimlikle bölgedeki Türkmenleri irşat etmiştir.⁸⁸

Üzüm konuya burada şöyle bir açıklık getirir: “Bizzat Bektaşî adını taşımamakla beraber Hacı Bektaşî Veli kültü etrafında XIV. yüzyılın başlarından itibaren Abdalan-ı Rum ismiyle devam eden faaliyetler, çeşitli siyasi mülâhazalarla uç bölgelerdeki

⁸⁶ Fığlalı, a.g.e., s. 97

⁸⁷ Keskin, a.g.e. , s. 72

⁸⁸ Üzüm, a.g.e., s. 7

Türkmen beylerinin desteğini almış, bütün Orta ve Batı Anadolu'da ve daha sonra Osmanlı'nın Rumeli'yi fethiyle Rumeli'de sürmüştür. Abdal Kumral, Abdal Mehmet ve özellikle Abdal Musa gibi abdallar bir manada "ilk Bektaşîler" denilebilecek Kalenderi, Vefai ve Haydari dervişleri idi. Aralarındaki ortak özellik, kuvvetli bir Hacı Bektaş ananesinin varlığı idi. O zamanlar bu şahsiyetlere Bektaşî değil, Baba İlyas'ın müritleri deniliyordu. Adı geçen şahsiyetlerden özellikle Abdal Musa'nın faaliyetleri kayda değer bir nitelik arz eder. O, Hacı Bektaş'ın yakını olup, vefatından sonra zaviyenin başına geçtiği rivayet edilen ve "bacıyan-ı Rum'dan" olduğu şüphe götürmeyen Hatun Ana'nın mürididir. Sulucakarahöyük'te yetiştikten sonra henüz fetihlerin devam ettiği Batı Anadolu uçlarına giden diğer meslektaşları gibi o da Osmanlı beyliğine gitti. Burada bazı fetihlere katılarak Hacı Bektaş-ı Veli menkıbelerinin gaziler arasında yayılmasını sağlamış, bir müddet Bergama ve Manisa dolaylarında da bulunmuş, daha sonra Elmalı yakınlarında bir köye gelerek burada kurduğu zaviyede ölmüştür."⁸⁹

Bektaşîliğin teşekkül devresi olarak nitelenen ve 1500'lere kadar devam eden bu dönemden sonra Balım Sultan devreye girmektedir. Hayatı ve görüşleri üzerinde yeterli bilgi bulunmayan Balım Sultan rivayetlere göre 1501'de II. Bayezid tarafından Hacı Bektaş zaviyesinin, dolayısı ile de tarikatın şeyhliğine getirilmesiyle birlikte akıma yeni bir biçim vermiş, ayin ve erkânı yeniden düzenlemiş ve ona hemen hemen bugünkü şeklini kazandırmıştır. Bu bakımdan o, Hacı Bektaşî Veli'den sonra tarikatın ikinci piri olarak anılmıştır.⁹⁰

Aleviliğin ortaya çıkışı Selçuklu dönemine rastlasa da Anadolu toplum yapısında ayrı bir yere sahip olması Osmanlı döneminde olmuştur. Nitekim, kuruluşu ve ortaya çıkışı itibariyle yakın ilişki içinde olduğu Bektaşîliğin asıl kuruluşu ve şekillenışı yukarıda da bahsettiğimiz gibi Osmanlı döneminde olmuştur.

Bektaşîlik, II. Mahmud tarafından Yeniçeri Ocağı'nı ortadan kaldırılmasına kadar varlığını sürdürmüştür. Daha sonra, Abdulaziz döneminde yeniden canlanmaya çalışan Bektaşîlik, Yeniçeri Ocağının desteğinden mahrum kaldığı için eski gücünü tamamen kaybetmiştir.⁹¹

Cumhuriyetin kuruluşuna kadar genellikle kırsal kesimde yaşayan, merkezi idare ile sıcak ilişkilere girmeyen, hatta zaman zaman çıkardıkları ayaklanmalarla yönetimin

⁸⁹ Üzüm, a.g.e., s.8

⁹⁰ Bağlıoğlu, a.g.m., s.224

⁹¹ Keskin, a.g.e., s.73

başım ağrıtan Alevîlerin yeni idare kurulmasından sonra tavırları değişmiş, giderek çevreleriyle daha barışık hale gelmişlerdir. 1950'lerden sonra yoğunlaşan iç göçlerle büyük şehirlerde yerleşim alanları kuran Alevîler, birçok sosyal ve siyasi oluşumun içinde bulunmuşlardır. Türkiye'deki Alevî-Bektaşî toplulukları Kurtuluş savaşına gönülden katılmışlardır. Atatürk 23 Aralık 1919'da Hacıbektaş'a gitmiş ve postnişin Cemalettin Ulusoy ile dede postundaki Salih Niyazi Baba ile görüşmüştür. Cemalettin Efendi buyruğunda olan bütün muhipleririe Milli Mücadele'yi destekleme çağrısında bulunmuş, onlar da canla başla bu çağrıya uymuşlardır. 23 Nisan 1920'de TBMM açıldığında Cemalettin Çelebi Kırşehir mebusu ve meclis başkan vekili olarak mecliste yer almıştır.⁹²

B. ORDU' DA ALEVİLİK – BEKTAŞİLİK

1. Ordu'nun Tarihi, Sosyo-Kültürel Yapısı

Ordu ili genç bir il merkezidir. Şehir belediye sınırları içinde olan İlk önce Kotyora; daha sonra güney-doğuda yer alan Eskipazar köyünde (Bayramlı), son yüzyıllarda ise bu günkü yerinde Bucak ve Ordu olmak üzere üç ayrı sahada değişik isimlerle kurulmuştur.

Ordu adına ilk defa, Osmanlı devleti zamanında II. Mehmet (Fatih) döneminde, "Arazi ve vergi takrir" defterinde bir Nahiye (Bucak) adı olarak "Bölük-i Niyabet-i Ordu" ifadesiyle rastlanılmıştır. Bu kaynağa göre Ordu isminin 15. yy iki yarısında bu bölgedeki yerleşim yerinin adı olarak kullanıldığı bir gerçektir. Bu bölge de bugün itibariyle "Eskipazar" olduğu anlaşılmaktadır.⁹³

1963–1964 yıllarında Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Prehistorya Tarihi Kürsüsü Prof. İ. Kılıç KÖKTEN'İN Ordu'nun Ünye civarında yaptığı arkeolojik kazı ve tetkiklere göre Ordu İli'nde yerleşmeye ve medeniyet eserlerinin verilmesine M.Ö.15 bin yıllarında başlanmıştır. Yine en eski yerleşme sahalarından biri de Mesudiye ilçesidir. Bu ilçe de Prehistorya ve daha sonraki eski tunç devrine ait birçok buluntular ele geçmiştir. Bölgede dolayısıyla Hitit ve Frigler'in de hâkimiyeti görülmektedir. Helenistik, Roma, Bizanslıların hüküm sürdüğü Cotyora zamanla önemini ve canlılığını yitirmeye başlamıştır. Selçuklu Türkleri (Danışmentliler, Hacı Emiroğulları gibi) Osmanlıların hâkimiyeti altına geçen Ordu ili Cotyora'dan sonra 14. yüzyıl ortalarına

⁹² Şener, a.g.e., s.136–139

⁹³ **Ordu İl Yıllığı**, Ordu 1973, s.8

doğru Őehirin 4 km gúneyinde bugúnkú Eskipazar'da Bayramlı adıyla kuruldu. Bayramlı kasabası 18. yúzyıl başlarında eski canlılığını kaybedince batıda bucak adıyla yeni bir ilçe merkezi doğdu. Bucak adı 1869-1870'de (ORDU) adına çevrildi. Ordu ilçesi 1920 yılına kadar Trabzon Vilayetine bağlı bir kaza merkezi iken 17 Nisan 1920 tarih ve 69 sayılı "Ordu Müstakil Livası" teŐkiline dair kanunla merkezi Ordu olmak üzere Canik Sancağına bağlı olan Fatsa kazası da Ordu'ya bağlanmış ve müstakil Ordu Livası teşkil edilmiştir. 1923 yılında Sancak adı Vilayet olarak deđiŐtirilerek bugúnkú mülki taksimata Ordu Vilayeti olarak yerini almış bulunmaktadır. Ordu İlinin 18 ilçesi, 5 bucağı, 65 belediyesi, 505 köyü ve 327 mahallesi bulunmaktadır.⁹⁴

İl topraklarının büyük biri kısmı dağlarla kaplı olduğundan tarıma elverişli alanlar kısıtlıdır. İldeki doğal yapı genel olarak ova oluŐumuna elverişli olmadığından yalnızca kıyıda ve akarsu kenarlarında dar Őeritler halinde uzanan düz alanlar mevcuttur. Bu düz alanlar ise ilin sadece çok azlık bir kesimini oluŐurmaktadır.(%0,5)⁹⁵

Ordu, Karadeniz Bölgesi'nin dođu bölümünde yer alan doğurganlık oranının çok yüksek olduğu bir ildir. Tarıma dayalı ekonomisi hızla artan nüfusa yeterli iş olanakları sağlayamadığı için, Ordu, 1950'lerin ortalarından başlayarak il dıŐına yoğun göç veren bir yöre oldu. Őuan 120 bini Şehir merkezine ait olmak üzere ilin toplam nüfusu 900 bin civarındadır. Ordu'nun ekonomik yaŐamında egemen olan tarım, XIX. yy.'da üretilmeye başlayan ve giderek ilin ana ürünü olan fındık üretimine dayalıdır. Tümúyle pazar için üretilen bu ürün, fiyat dalgalanmalarından çok etkilendiği için, tarımın ilde üretilen gayri safı hâsıla içindeki payı yıldan yıla değişir. Bununla birlikte tarımsal üretim her zaman il gayri safı hâsılasının az çok yarısını oluŐurmuŐtur.⁹⁶

Şehir halkının sosyal yapısından bahsedecek olursak, Ordu ili, birçok milletin, tarikat ve cemaat mensuplarının bir arada yaşadığı zengin bir kúltür ve inanç coğrafyasına sahiptir. İlde, Gürcü, Çerkez, Rum, Ermeni, Laz, Çepni gibi değişik milletler yıllardır bir arada yaşamaktadır. Ayrıca il genelinde ağırlığın Nur cemaatinde olduğu değişik cemaat kollarına ve tarikat üyelerine rastlamak da mümkündür. Bununla birlikte merkezin Adıyaman'da olduğu menzil tarikatına üye olanların ve Süleyman Hilmi Tunahan Cemaatinin de ilde faaliyetleri yaygındır.

⁹⁴ Ordu İl Yıllığı, Ordu 1990, s.8

⁹⁵ Ordu İl Yıllığı, Ordu 2000, s.10

⁹⁶ Ordu Belediyesi Bilgi İŞlem Müdürlüğü

2. Ordu İli'nde Alevilik

Ordu ilinde, aşağıda isimleri verilen ilçe ve onlara bağlı köyler dışında kalan nüfus Sünnî Müslüman olarak kabul edilmektedir. Bu bilgi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün bilgi işlem merkezinden alınmıştır.

Araştırma yaptığımız yöredeki Alevîlerden aldığımız bilgilere göre, Ordu Alevlileri'nin Karadeniz'e gelişi Kürtün üzerinden olmuştur. Zira Ordu'da birçok yerde Alevîlere, Alevî ya da Kızılbaş'tan çok, Kürtünlü denmektedir.

Dedelerden aldığımız bilgiye göre, Hacı Bektaş Veli 360 kişilik bir veli ekibini eğitmiş, eğitimi bitenleri değişik coğrafyalara, göndermiştir. Güvenç Abdal adında bir dervişin de görev yeri Kürtün olmuştur. Daha sonra Kürtün'den Trabzon'a doğru bir yayılma olmuş, oradan Giresun'a, sonra da Ordu'ya göç edilmiştir.⁹⁷

Karadeniz Bölgesinde yaşayan Alevîler'in coğrafi merkezi olan Kürtün, günümüzde Gümüşhane iline bağlı bir ilçedir. İlk olarak 1054'lerde Oğuz Türklerinin eline geçen Gümüşhane çevresi, ancak Malazgirt savaşından sonra tam olarak bir Türk toprağı haline gelebilmiştir. Tarihte Mengüçükler, Danişmendliler ve Akkoyunluların egemenliğine giren bölge, 1461'de Fatih'in Trabzon Rum İmparatorluğu'nu yıkmasıyla Osmanlı topraklarına katılmıştır. Ancak, 1501'de bu bölgenin, Şah İsmail'in Erzincan üzerinden sevk ettiği kuvvetlerle Safevîler'e katıldığı görülmektedir. Çaldıran savaşından sonra bölge tamamen Osmanlı'nın eline geçmiştir (1514). 1516 tarihli Tahrir Defteri'nde, bölgenin fethinde buldukları anlaşılan ve burada yaşayan birçok Türk boyundan bahsedilmektedir. Karadeniz Bölgesi'nin fethinde ve iskânında adı geçen Türk boylarından biri de Çepniler'dir. XVI. yüzyılın sonlarında Trabzon bölgesinde bulunan Türklerin çoğu Çepnilerden oluşmaktadır. Başlıca Giresun, Torul, Görele ve Kürtün yöresinde yerleştikleri anlaşılmaktadır.⁹⁸

Faruk Sümer, Çepnilerden önemli bir kısmının Şîî olduğunu ve Safevî devletine bağlı olduklarını bildirmektedir. Safevî tarikatı müridleri arasında Çepnilerin de bulunduğu bilinmektedir. Bunların Anadolu'dan, önemli bir kısmının da Trabzon'dan İran'a göçtükleri bildirilmektedir. Kanunî dönemi tarih kayıtlarında, Trabzon ve Canik Çepnilerinden bazılarının İran Safevî devleti lehine casusluk yaptıkları kaydedilmektedir. Yine, aynı dönem kayıtlarında Çepnilerin, Kızılbaş olmaları

⁹⁷ Hüseyin Öztürk , Dede, 1962 doğumlu, Gürgentepe'de yaşıyor.

⁹⁸ Gülyüz Uslu, "Gümüşhane'nin Tarihçesi ve Turistik Değerleri", *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu Bildirileri*, (13-17 Haziran 1990), Gümüşhane Valiliği Yay., Ankara 1991, s.145-146

nedeniyle kendilerine güvenilmeyeceğinden askere alınmadığı, alınmış olanların da çıkarılması gerektiğine ilişkin bilgiler bulunmaktadır.⁹⁹

Sümer, yukarıda aktardığı bilgiler dışında, tarih kayıtlarına göre, Karadeniz Bölgesinde yaşayan Çepniler'in köylerinin nüfusları az olmakla beraber camisinin olduğunu, bazı Türk isimleri yanında Ömer, Osman gibi isimleri taşıyanların da bulunduğunu, dolayısıyla bölgede yaşayan Çepnilerin tamamının Alevî olamayacağını belirtmektedir. Kürtünle ilgili kayıtlarda, en küçük köyde bile imam, hatib, fakih, müezzin bulunmaktadır. Bu da adı geçen boy mensupları arasında önemli bir Sünnî nüfusun bulunduğu bir diğer kanıtı olarak değerlendirilmektedir.¹⁰⁰

Buraya kadar verilen bilgilerden şöyle bir sonuç çıkarmak mümkündür: Anadolu topraklarında yerleşen Oğuz boylarından biri olan Çepniler, değişik bölgelerin Türkleştirilmesinde etkili olmuşlardır. Tarihî süreç içerisinde bir kısmı Sünnîliği seçmişken, bir kısmı da Alevîliğe mensup olmuştur. Kürtün yöresi Çepnilerinde de görülen bu ikili tercih, günümüzde de devam etmektedir.

Ordu İli Aleviliğinin dayanağı "Güvenç Abdal" ocağıdır. Bölgede yaşayan Alevîler, Güvenç Abdal'ın Kürtün'e gelerek tekke kurduğunu ve kendilerinin de bu yöreden göçmüş olan insanların torunları olduklarını söylemektedirler.

Güvenç Abdal ismi Vilâyetname'de geçmektedir. Burada yer alan bilgilere göre, Güvenç Abdal, Hacı Bektaş Veli'nin sâdık müritlerinden biridir. Hünkâr, onu bir gün, daha önce denizde batma tehlikesiyle karşı karşıya kalan ve bu esnada bin altın nezir adayan bir kişiden adadığı altınları almak üzere göndermişti (Güvenç daha sonra gittiği yerin Hindistan olduğunu öğrenmiştir). Güvenç Abdal, görevi sadakatle tamamlamış ve Hünkâr'ın övgüsüne mazhar olmuştur.¹⁰¹

Güvenç Abdal (halk dilindeki kısaltmasıyla Genç Abdal) Hacı Bektaş Veli ile çağdaş olup olmadığının bilinemeyeceğini belirtmektedir.¹⁰² Biz de burada araştırmamızın başında da belirttiğimiz üzere Ordu çevresi Alevî dedelerinin kendilerini Güvenç Abdal'ın soyundan geldiklerini kabul ettiklerini yazmakla yetineceğiz.

⁹⁹ Faruk Sümer, "Çepniler III", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Türk Dünyası Araştırmaları Yay., sayı:57, Eylül 1991, s.6

¹⁰⁰ Sümer, a.g.m.,s.5

¹⁰¹ Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik*, C.1, Arda Yay., Ankara 1998, s.474-475

¹⁰² Kökel, "Güvenç Abdal Ocağı Üzerine Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Dergisi*, Sayı:35, Ankara 2005, s.47

Günümüzde Ordu iline yerleşmiş olan Alevîlerin manevî menşei Kürtün olmakla beraber, dinî pratiğin uygulanmasında Gürgentepe ilçesi merkez konumundadır. Bölgedeki Alevîlerin dedelik hizmetleri genelde bu ilçeden ya da buradan bölgedeki ilçelere göç etmiş dedeler tarafından görülmektedir. Bu dedeler, aynı ocaktan geldiklerinden, birbirlerinin akrabalarıdır. Gürgentepe'ye bağlı Işıktepe beldesi ile Ünye'ye bağlı Üçpınar köyü Alevîleri bu genellemenin dışındadır. Ordu ili merkezinde yoğun olarak yaşadıkları belirli bir mahalle bulunmamaktadır.

Günümüzde birçok Alevî dernek ve vakıflarının faaliyetlerini sürdürdüğü bilinmektedir. Ordu'da Alevî örgütlerinden Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı'nın şubesi bulunmaktadır. Vakıf yöneticilerinden alınan bilgiye göre, 1995 yılında açılan şubenin giderleri, üyelerin aidatları ve fındık hasat zamanında Alevî köylerinden toplanan fındıktan elde edilen gelire karşılanmaktadır. Zaman zaman Alevîlikle ilgili çeşitli toplantılar düzenleyen vakıf, gençlere yönelik saz kursları da tertip etmektedir.¹⁰³

Aşağıda, Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden aldığımız bilgilerin ışığında Ordu' da yaşayan Alevîlerin ilçelere bağlı köylere göre dağılımı gösterilmeye çalışılmıştır.

Akkuş İlçesi

Köyler: Çavdar, Gedikli, Gökçebayır, Karaçal, Kargı, Ketendere, Şahin, Yolbaşı

Çatalpınar İlçesi

Köyler: Akkaya köyü

Fatsa İlçesi

Köyler: Arpalık, Bucaklı, Çöteli, Yukarıtepe

Bolaman kasabası'na bağlı İnönü, Tepecik, Kılıçlı köyleri.

Mahalleler: Oluklu köyü Sarnıç Mahallesi, Fatih mahallesi (ilçe merkezinde), Evkaf mahallesi (merkez). Bolaman kasabası Güvercinlik Mahallesi. Kösebucağı beldesi Soğukpınar ve Gültepe mahalleleri.

¹⁰³ Selahattin Arslan, Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtım Derneği Ordu Şubesi Başkanı

Gölköy İlçesi

Köyler: Kozören köyü. Bu ilçede sadece adı geçen köyde Alevîler yaşamaktadır. Kozören köyüne bağlı Camiyanı, Büyükkozören, Balçık, Kuleçukuru, Küçülckozören, Öküztaşı, Pelitli, Saraycık, Subatağı, Tesbihli, Yeniköy mahalleleri. (Bu köyde sadece Ayvaparası mahallesinde Sünnîler yaşamaktadır.)

Gürgentepe İlçesi

Merkez (% 80 oranında)

Köyler: Dikenlice köyü

Mahalleler: Akören, Ağızlar, Akyurt, Döşek

Işıktepe beldesi merkez, Aktepe, Yurdugül ve Yurtseven mahalleleri

Korgan İlçesi

Mahalleler: Çiftlik beldesi Hekimoğlu Mahallesi

Mesudiye İlçesi

Köyler: Türkköyü, Güzelce

Mahalleler: Topçam beldesi Akkırık mahallesi

Ulubey İlçesi

Köyler: Başçardak, Kumanlar (kısmen), Örenköy

Mahalleler: Akoluk köyü Derekel mahallesi, Durakköy köyü Çayırdağı

C. GÜRGENTEPE'DE ALEVİLİK

1. İlçenin İsmi ve Tarihçesi

Gürgentepe, Ordu-Sivas karayolunun 48. kilometresi üzerinde bulunan 1275 rakımlı mevkiinin adıdır. Gürgentepe, uzun yıllar küçük bir yerleşim yeri olarak kalmıştır. Gürgentepe'nin tarihi gelişimi, Ordu-Sivas karayolunun açılmasıyla yakından ilgilidir. Ağızlar Köyü'nden Ali Çavuş ve Akmescit Köyünden Hamdi Yılmaz, şehrin bugünkü bulunduğu yere birer han yapmışlardır. Ordu-Sivas güzergâhında kurulmuş

bulunan bu hanlar uzun yıllar konar-göçer ticaretçilerin dinlenme-konaklama ve alış-veriş merkezi olarak hizmet vermiştir. 1940 ve 1950'li yıllarda küçük değişikliklerle yeniden yapılan yol, motorlu araçların karayolu taşımacılığına açılmıştır. "Hanyanı" ismi ile kısa zamanda gelişmeye başlayan bu küçük yerleşim birimi, civar köylerin ilgisiyle giderek panayır ve pazaryeri özelliği kazanmıştır. Bununla birlikte Akmescit köyü muhtarı Hamdi Yılmaz'ın gayretleriyle Cuma günleri tertip edilen güreşlere katılan kalabalıkların ilgisi, aynı zamanda bugünkü Hıdırellez geleneğinin daha canlı bir şekilde kutlanmasını yaygınlaştırmıştır. Bunu plansız ve imarsız yapılaşma faaliyetleriyle, devletin asayişini sağlamak için Karakol açması takip etmiştir. Bütün bu gelişmeler, buranın (Hanyanı) geleceğini olumlu yönde etkilemiştir. Yerleşim yeri, Ağızlar ve Akmescit köylerinin birleşmesiyle 7 Ağustos 1955 tarihinde Gölköy ilçesine bağlı bir belediye teşkilatı kurulmasıyla "Gürgentepe" ismini almıştır.

Gürgentepe, 1988 yılında Gölköy ilçesinden ayrılarak ilçe olmuştur. İlçe'nin yüzölçümü 234.000 km² olup, İlçeye bağlı 9 köy ve 3 belde bulunmaktadır. İlçe merkezine bağlı 8 mahalle ile birlikte 29 muhtarlık mevcuttur.¹⁰⁴

2. İlçenin Coğrafi Yapısı ve Yerleşim Durumu

Yeryüzü şekilleri 1300 metreye yaklaşan ve dağlık bir alanda bulunan ilçe topraklarının büyük bir bölümü dik yamaçlardan meydana gelir. Bu arazi yapısı ulaşım ve makinalı tarım açısından problemlidir. Kuzeyden itibaren başlayan yükseliş ilçe merkezlerinde doruk noktasına ulaşır. Batıdan Çatalpınar ve güneybatısında Kabataş ilçeleri ile ilçe sınırını meydana getiren Tazvara Çayı'nın derin vadisinden başlayarak devam eden dik yamaçlar birdenbire yükselir. Tepeköy Köyü, Okçabel Köyü ve Işıktepe Beldesi Bu Dik yamaçların zirvesindeki düzlükler üzerinde bulunurlar. Kuzeyden başlayarak devam eden yükselme özelliği, doğubatı-güney istikametlerine doğru yöneldiğinde ilçe merkezine göre alçalma dikkati çeker.

Karadeniz ikliminin genel özellikleri ilçede her mevsim görülür. Kuzey rüzgârlarını getirdiği nem dolayısıyla bol miktarda yağış alır. Buna karşılık ilçenin büyük kısmı deniz iklimi ile kara ikliminin kesiştikleri nokta üzerinde bulunması kara ve deniz ikliminin etkilerinin birlikte yaşandığını gösterir. Yazları ılıman ve yağışlı

¹⁰⁴ http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCrgentepe%2C_Ordu

geçerken, kışları soğuk ve kar yağışlı geçer. Yılın belirli mevsimlerine has olmamak kaydıyla sis görülür.

Yörenin genelinde orman özelliği dikkat çekerken, meşe, kestane, kızılğaç, pelit, kayın, akasya, karağaç, vb. ağaç türleri yaygın olarak ormanlarda mevcuttur. Bunun yanı sıra orman altı bitki örtüsü olarak bilinen ormangülü, defne gibi maki türü bitkiler bol miktarda tabii olarak yetişir. Son yıllarda aşırı orman kırımı neticesinde orman varlığının büyük çoğunluğu kaybolmuştur. Genelde orman ürünleri yakıt ürünleri yakıt aracı olarak değerlendirilmektedir. Artan inşaat malzemesi ihtiyacını karşılamak için gelişigüzel kayın, kestane, kızılğaç, mevcut orman varlığını tehdit etmektedir. Yörede orman bitkilerinin iklimin elverişli olması yüzünden yabancı bitki diye adlandırdığımız ısırgan otu, sütleğen, böğürtlen diken, papatya, ebegümece, eğrelti otu, bol miktarda bulunur.

Toprakların büyük çoğunluğu tarıma elverişli olmasına karşılık, arazinin dik yamaçlarından oluşması tarımı olumsuz etkiler. Toprak yapısı verim değeri yüksek Volkaro Sedimanter özelliği dolayısıyla volkanik yapıdadır. Verim gücü yüksek olan bu topraklar bol yağış alması, yabancı bitkilerin zamanla çürüyerek tabii gübreyi oluşturması verim gücünü artırır.

Engelibeli arazi yapısına sahip olan ilçede arazi yapısına karşılık önemli sayılabilecek akarsuları yoktur. Genelde yamaçlardan kaynaklanan küçük dereler çoğunlukta. Bu derelerin bazıları çok az su taşıdıklarından uzun süre yağmur yağmaması durumunda kururlar. Taşıdıkları su miktarı fazla olan başlıca akarsular: Tavzara Çayı, Kanyaş Deresi, Kara Dere, Kömüşkırak Deresi, Akören Deresi, Eskiköy Deresi'dir.¹⁰⁵

3. İlçenin Ekonomik Yapısı

İlçe nüfusunun tahmini % 50'si geçimini sadece tarımdan karşılamakta, % 45'i ise tarımla birlikte tarım dışı gelirlerden sağlamaktadırlar. İlçede yaklaşık 6000 çiftçi ailesi bulunmaktadır.

İlçenin ekolojik ve topoğrafik yapısı nedeniyle tarımsal faaliyetlerin kısıtlı olduğu bir durumdadır. 400 m.' den 1275 m.' rakıma kadar çıkan, ortalama % 50–60

¹⁰⁵ <http://www.gurgentepe.bel.tr/>

eğimli arazilerde kışları sert ve uzun, yazları serin ve sisli geçen havalarda tarımsal üretimde ürün desenini azaltmakta, üretimi de olumsuz etkilemektedir. İlçenin en önemli geçim kaynağı fındık olup, ilçemiz çiftçilerinin % 100'e yakını fındıkla uğraşmaktadır. Fındığın 750 m. rakımın üzerinde üretim ve getiri bakımından çok karlı olmamasına karşın ilçenin ekolojik ve topoğrafik koşulları dikkate alındığında alternatif bitkisel üretim söz konusu olamaz. Ancak dar alanlarda kısıtlı sayıda yan ürün arayışları daha uygundur.

İlçenşn ikinci önemli tarımsal geçim kaynağı arıcılıktır. İlçede 720 arıcı ailesi 75.000 adet fenni arı kovanı ile yılda yaklaşık ortalama 2.250 ton bal üretmektedir. Arıcıların hemen hemen hepsi gezginci arıcılık yapmakta, Anadolu'nun dört bir yanında aylarca konaklayarak zor şartlar altında geçimlerini sağlamaktadırlar. Türkiye'de bal üretimi bakımından ikinci kovan sayısı bakımından birinci olan Ordu ilinde hem üretim hem de kovan sayısı olarak Gürgentepe ilçesi birinci sırada yer almaktadır.

Çiftçilerin diğer geçim kaynağı da bitkisel üretim olarak tarla tarımı yer almaktadır. Tarla tarımında en önemli ürün ise patatestir. Gürgentepe ilçesi Kabataş ve Aybastı ilçeleri ile birlikte yıllar önce en önemli patates üretim merkezi iken yıllar geçtikçe fındığa yönelme patates üretimini ve diğer tarla ürünleri üretimini olumsuz etkilemiştir. Çiftçilerin patatesin yanında mısır, karalâhana (halk deyişiyile pancar), fasulye de yetiştirilmekte olup, genellikle bu ürünler arazi yapısı ve küçüklüğü bakımından bir arada karışık ekim sistemi ile yetiştirilmektedir ve genellikle işletme içi ihtiyaçları karşılamak için üretilmektedirler.¹⁰⁶

4. İlçenin Sosyo-Kültürel Yapısı

2000 yılı nüfus sayımına göre ilçe nüfusu 36.860'tır. Bu nüfusun yaklaşık yarısı (18.313) İlçe Merkezinde, kalan yarısı köy ve beldelerde kayıtlıdır.¹⁰⁷

Bölgede yaşayan Alevîler arasında var olan birçok örf ve âdet, benzer bir şekilde Sünnîler arasında da görülmektedir. Bunun sebebi, kökenini kendileri bilmeseler de, çoğu örf ve âdetin Orta Asya kaynaklı olmasından ileri gelmektedir. Ancak, Anadolu'ya

¹⁰⁶ <http://www.ordutarim.gov.tr/ilceler/gurgentepe/ilcemiz.htm>

¹⁰⁷ Gürgentepe Belediyesi Bilgi İşlem Arşivi

gelişten sonra yaşanan süreç içerisinde, bazı âdetler unutulmaya başlanmış, bir kısmı zamanla terkedilmiştir. Alevîler, son zamanlara kadar çevrelerinde yaşayan Sünnîlerden ve kentten soyut bir hayat yaşadıkları için Türk örf ve âdetlerini daha uzun süre muhafaza etmişlerdir.

Edinilen bilgiye göre, önceleri, evlenecek olan gençler birbirini görmeden, büyüklerin kararıyla evlendirilmiş. Şimdi ise, gençlere sorulmakta, hatta çoğu zaman gençlerin tercihiyle hareket edilmektedir. İlçede başlık parası uygulaması yoktur. Ancak, düğünden önce genelde akraba arasında yapılan söz kesme töreninde gelin için bazı altın takılar talep edilmektedir. Erkek tarafı da, gücü nispetinde bu talebi karşılamaktadır.

Bölgede genelde olduğu gibi, Alevîler arasında da düğüne davet etmek için bazı hediyeler gönderilmektedir. Özellikle kız tarafına gömlek vb. giyim eşyası gönderilmektedir. Buna yörede “düğün takısı” denmektedir. Kendisi bu tür bir hediye ile düğün törenine davet edilen kimse, mutlaka bir hediye ile icabet etmektedir. Günümüzde düğüne davetler genelde davetiye ile yapılmaya başlanmıştır.

Düğünlerde genelde davul-zurna çalınmaktadır. Aynı zamanda saz da bulunmaktadır. Ayrıca, semah yapılmaktadır. Nikâh kıyma işi dede tarafından gerçekleştirilmektedir.

Alevîlerle Sünnîlerin ayrıldıkları noktalardan birisi de ölü gömme âdetleridir. Bir kimse öldüğü zaman öncelikle evde yıkanır, temiz bir yatağa yatırılır. Bu ilk yıkamaya seyran suyundan geçme denmektedir. Bildiğimiz kadarıyla bu uygulama Sünnîlerde bulunmamaktadır. Cenaze namazı kılınmadan önce ölü, tekrar yıkanmakta ve kefenlenmektedir.

Alevî köylerinden bazılarında, şayet cenaze namazı kıldırabilecek biri bulunursa Sünnî imam çağırılmamaktadır. Bazısında ise, böyle bir ayırım gözetilmemektedir. Dedelerden ve Alevî imamlardan aldığımız bilgiye göre, cenaze merasimi ile ilgili, Sünnîlerden gizlenecek herhangi bir uygulama bulunmamaktadır.

Ölünün toprağa verildiği günün akşamı, cenaze yakınları tarafından bir kurban kesilerek cemaate ikram edilmektedir. Yalnız musâhipli canlar için kesilen bu kurbana “kabir kurbanı” denmektedir. İnanca göre bu uygulama, Hz. Hamza vefat ettiği zaman

Peygamberimiz, bir koç kurban etmiş, bu gelenek Alevîlerce sürdürülmüştür. Bu gecede Kur'an okunur, yas tutulur. Ölünün bağışlanması için dua edilir.

Ölen kişinin ardından, yedi Cuma toplanılmakta, dualar edilmekte, gelen kişilere ikramlarda bulunmaktadır. Bu toplantılar sırasında ev halkı dar'a durur. Ölen kişi için yas tutar. Yine, ölünün ardından elli ikinci gece köyün ekseriyeti ile toplanılır. Aynı şekilde, Kur'an okunur, dua edilir. Gelenlere bazı ikramlarda bulunulur.

İlçedeki en önemli kültür faaliyeti, Hıdırellez şenlikleridir. Hıdırellez, yöredeki bazı Sünnîlerce de kutlanmakla beraber, Alevîlerce büyük önem verilerek her yıl düzenli olarak kutlanmaktadır. 6 Mayıs'ta kutlanan Hıdırellez Alevîlerce kutsal bir gün olarak telâkki edilmektedir.

Hıdırellez günü, kadın, erkek ve çocuk ayrımı yapılmadan erkenden mezarlığa toplanılır. Bazı köyler kendi aralarında kutlarken, genelde yakın köyler birlikte kutlamaktadırlar. Kadınlar, mezarlığa gelirken yanlarında yiyecek-içecek getirirler ve burada sofraya kurur. Öncelikle mezarlar ziyaret edilir, mezar başlarında Kur'an okunur. Ölen kişiye bir sevgi gösterisi olarak mezar taşlarını öperler.

Tam bir bayram havası içerisinde geçen Hıdırellez günü, yapılan etkinlikler arasında, güreş müsabakaları ve at yarışları da bulunmaktadır. Bu gün, yöresel halk oyunları ve daha başka eğlencelerle bir panayır günü görünümünü vermektedir.

Âdetlere göre Hıdırellez günü yeşil herhangi bir şey kesilmez. Süpürge kullanılmaz. Günün akşamı saat 5-6'ya kadar böyledir. Akşam olduğunda, evin yaşlı hanımı eline aldığı bir avuç tohumu (mısır, fasulye vs.) götürür bir dere kenarına eker. Buna yörede "erçek ekme" denmektedir. Böylece Hıdırellez uğurlanmış olur.¹⁰⁸

¹⁰⁸ İlçede düzenli olarak kutlan Hıdırellez şenlikleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Çiçek, **Ordu Yöresi Mayıs Yedisi Şenliklerinin Sosyolojik Görünümü**, basılmamış lisans tezi, Elazığ 2003

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

A. ANKETE KATILANLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Sosyal bilimlerde bir araştırmanın sonuçları değerlendirilirken üzerinde önemle durulması gereken konuların başında, objektif olma yarası gelir. Araştırmacı, elde ettiği bulguları değerlendirirken her ne şekilde olursa olsun kendi kültürel değerlerinden soyutlanmalı ve kendisini araştırma yaptığı yöre halkının yerine koyarak, bir nevi kültürel özdeşim kurmalı ve öylece sonuca gitmelidir. Yani araştırma evreninin örneklemini çok iyi algılamalı, örneklem grubunun nasıl düşündüklerini, dünyayı nasıl algıladıklarını ve nasıl sınıflandırdıklarını, ortak davranış gruplarını nasıl takip ettiklerini anlamaya çalışmalıdır. Aynı şekilde tüm bunları yaparken kendi gözlem tekniklerine güvenmeli ve araştırma yaptığı kültürü, kendisinin algıladığı gibi değil o kültüre mensup olanların algıladığı biçimde düşünmeli ve o şekilde yorumlamalıdır. Bir başka ifadeyle, gözlemci olguları incelerken azami ölçüde kendi kültürel referans noktalarından uzaklaşmasını becerebilmelidir.¹⁰⁹

Araştırmanın bulguları bölümünde, çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak elde edilen bulgular değerlendirilirken, yukarıda bahsetmeye çalıştığımız objektiflik ilkesine bağlı kalınmaya azami ölçüde dikkat gösterilmiştir. Her şeyden önce, sonuçlar bilgisayar ortamında tablolar halinde özetlenerek değerlendirilmiş ve açıklama yapılması gereken yerlerde, sadece konunun açıklanması ve sonucun iyi algılanması babında yorumlamaya gidilmiştir.

Araştırmada, örneklem grubunun belirleyici genel özellikleri olarak, bu tip alan araştırmalarında hemen hemen bütün araştırmacılar tarafından ortak değer olarak kabul edilen; cinsiyet, yaş grupları, öğrenim durumu, medeni durum, mesleki durum ve ekonomik düzey, bağımsız değişkenler olarak ele alınmış ve bağımlı değişkenlerle ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

¹⁰⁹ Türkdoğan, *Alevi Bektaşî Kimliği*, s.47

1. Cinsiyet Durumu

Cinsiyet, bireyin içinde bulunduğu toplumun kendisine yüklediği rolleri yerine getirmesinde, ayırıcı faktörlerin başında gelmektedir. Ankete katılanların cinsiyet farklılığına göre dağılımı tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo -1: Ankete Katılanların Cinsiyet Durumu

Cinsiyet	Sayı	%
Erkek	106	58,9
Kadın	74	41,1
Toplam	180	100,0

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi ankete katılanların % 58,9’u erkek, % 41,1’i kadındır. Kadınların erkeklere oranla ankete daha düşük oranda katılmalarının sebepleri arasında en başta mahremiyet duygusu gelmektedir. Çünkü kadın toplumun sahip olduğu mahremiyetin gizliği anlayışı sebebiyle kimliğini erkekler kadar rahat bir şekilde ifade edememekte ve dile getirememektedir.

2. Yaş Durumu

Toplumun bireye yüklediği rolleri yerine getirmesi bakımından cinsiyetten sonra önemli bir diğer ayıraç da yaş durumudur. Çünkü bireyin toplumun sahip olduğu ananeleri, inanç ve pratikleri yerine getirebilmesi için belirli yaşa gelmesi, sosyolojik manada toplum tarafından birey olarak kabullenilecek toplumsal olgunluk seviyesine ulaşması şarttır. Ankete katılanların yaş gruplarına göre dağılımı tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo -2: Ankete Katılanların Yaş Grupları

Yaş Grupları	Sayı	%
20 ve aşağısı	70	38,9
21–30 arası	42	23,3
31–40 arası	47	26,1
41–50 arası	13	7,2
51–60 arası	8	4,4
Toplam	180	100,0

Tabloda da görüldüğü üzere ankete katılanların % 38,9'unu 20 yaşın altındaki bireyler, % 23,3'ünü 21–30 yaşlar arasındaki bireyler, % 26,1'ini 31–40 yaşlar arasındaki bireyler, % 7,2'sini 41–50 yaşlar arasındaki bireyler ve nihayetinde % 4,4'ünü de 51–60 yaşlar arasındaki bireyler oluşturmaktadır. Bu sonuçlardan hareketle ankete katılanların üçte ikisini, toplum tarafından genç kuşak olarak da tabir edilen 30 yaşa kadar olan kişiler oluştururken, diğer üçte birlik kısmını ise aynı şekilde toplum tarafından olgunluk yaşı olarak kabul edilen 31–50 yaşlar arasındaki kişiler oluşturmaktadır. Geriye kalan çok az bir kısmını da 51 yaş ve üzeri yaşlı kuşak diye de adlandırabileceğimiz bireyler oluşturmaktadır.

3. Medeni Durumu

Medeni durum itibariyle kişi, bazı toplumsal rolleri yerine getirme noktasında farklı olmak zorundadır. Örneğin Alevi toplumuna göre bekâr bir bayan musahibi olamazken, bunun yanında evli bir bayanın musahibi olması, şart koşulmuştur. Ankete katılanların medeni durum itibariyle oranları tablo 3'de gösterilmeye çalışılmıştır.

Tablo-3: Ankete Katılanların Medeni Durumu

Medeni Durum	Sayı	%
Evli	94	52,2
Bekâr	86	47,8
Toplam	180	100,0

Tablo 3'de görüldüğü gibi ankete katılanların % 52,2'sini evli kişiler, % 47,8'sini ise bekâr kişiler oluşturmaktadır. Bekârların oranının bu kadar yüksek olmasının sebepleri arasında her şeyden önce ankete katılanların büyük çoğunluğunu 20 yaş ve aşağısının oluşturması, genç kuşağın başta ekonomik olmak üzere bir takım sebeplerden dolayı evliliğe kendilerini hazır hissetmemeleri ve bunun da evlilik yaşını giderek yükseltmesi gösterilebilir.

4. Öğrenim Durumu

Dini inanç ve pratiklerin, sahip olunan kültürün toplum içinde anlaşılabilir bir şekilde yaşanılmasında, toplumun tanınmasında, en önemlisi de toplumsal değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında eğitim ve öğretimin önemi tartışılmaz bir gerçektir. Zira öğrenim düzeyi arttıkça toplumsal değerler daha rahat anlaşılakta, yaşanılmakta ve

kuşaktan kuşağa aktarılmakta iken öğrenim düzeyi düştükçe bunun tam aksi bir gelişme olmaktadır. Ankete katılanların öğrenim düzeyleri tablo 4’de paylaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo-4: Ankete Katılanların Öğrenim Düzeyi

Öğrenim Düzeyi	Sayı	%
İlkokul mezunu	33	18,3
Ortaokul mezunu	65	36,1
Lise ve dengi okul mezunu	76	42,2
Üniversite mezunu	6	3,3
Toplam	180	100,0

Tabloda da gösterildiği gibi ankete katılanların % 18,3’lük kısmını ilkokul mezunu olanlar, %36,1’lik kısmını ortaokul mezunu olanlar, % 42,2’lik kısmını lise ve dengi okul mezunu olanlar ile %3,3’lük kısmını üniversite mezunu olanlar oluşturmaktadır. Bu da gösteriyor ki ankete katılanların büyük çoğunluğunu(yaklaşık olarak dörtte üçünü) lise ve dengi okul mezunu olanlar ile ortaokul mezunu olanlar oluşturmaktadır. Diğer dörtte birlik kısmını ise ilkokul mezunu olanlar ile çok az bir sayı ile üniversite mezunu olanlar oluşturmaktadır. Ankete katılanların çoğunu gençler oluşturduğu için lise ve dengi okul mezunu olanların sayısı yüksektir.

5. Meslek Durumu

Sosyal nitelikli araştırmalarda olduğu gibi, dini nitelikli toplumsal araştırmalarda da araştırma sonuçları üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olabilecek faktörlerden birisi de sahip olunan meslek unsurudur. Ankete katılanların sahip oldukları mesleki durumlara göre dağılımı tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo- 5: Ankete Katılanların Mesleki Durumu

Öğrenim Düzeyi	Sayı	%
Çiftçi	5	2,8
İşçi	12	6,7
Esnaf	41	22,8
Serbest Meslek	8	4,4
Memur	12	6,7
Emekli	7	3,9
İşsiz	2	1,1
Ev Hanımı	39	21,7
Öğrenci	48	26,7
Diğer	6	3,3
Toplam	180	100,0

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, ankete katılanların büyük çoğunluğunu (%26,7), öğrenciler oluşturmaktadır. Bu değeri %22,8'lik bir oranla esnaf ve %21,7'lik bir oranla da ev hanımları ikinci sırada takip etmektedir. Aynı şekilde %6,7'sini işçi ve aynı oranda memur, %4,4'nü serbest meslekle işgal edenler, %3,9'unu emekli olanlar, %2,8'ini çiftçiler, %3,3'ünü diğer meslek grubuna ait kimseler ve nihayetinde de %1,1'lik kısmını da işsiz olan kişiler anketimizin diğer yüzdelik kısmını oluşturmaktadır.

6. Ekonomik Düzey

Ekonomik düzey, birçok alanda olduğu gibi dini ve toplumsal değerlerin yerine getirilmesinde de önemli bir role sahiptir. Şöyle ki, küreselleşme kavramıyla da açıklamaya çalıştığımız küçülen dünya kavramı, dini değerleri geri planda tutmakta ve ekonomik ilişkileri ön plana çıkarmaktadır. Ancak farklı toplumların sahip oldukları toplumsal ve dini değerlerin bu yaklaşıma verdikleri cevap da farklılık göstermektedir. Küreselleşmenin yarattığı bu ortamdan alevi toplumunun da nasıl etkilendiğini açıklamaya çalıştığımız bu araştırmamızda toplumun sahip olduğu ekonomik düzeyleri tablo 6'da sizlerle paylaşmaya çalıştık.

Tablo- 6: Ankete Katılanların Ekonomik Düzeyleri

Ekonomik Düzey	Sayı	%
Zengin	2	1,1
Orta Hal	176	97,8
Fakir	2	1,1
Toplam	180	100,0

Tablo 6’da görüldüğü gibi ankete katılanların neredeyse tamamı (%97,8) kendini orta halli, çok az bir kısmı(%1,1) zengin ve aynı şekilde çok az bir kısmı da(%1,1) fakir olarak nitelirmektedir. Çünkü anket sorumuzda, kendilerine sayısal bir oranda şu değerler arası zengin, şu değerler arası fakir gibi bir ayırım yapmadığımız için ankete cevap veren denekler, kendilerini toplumda ekonomik açıdan yaygın olan kanıya göre değerlendirmişlerdir. Toplumda ekonomik anlamda yaygın olan kanı ise ekonomik düzey olarak işçi, memur, emekli ve çiftçinin orta halli olarak sayılmasıdır.

B. GRUP İÇİ VE GRUP DIŞI DİNAMİKLER

Alevi- Bektaşî toplumu da diğer toplumlarda olduğu gibi, kendine has dinsel ve toplumsal yapısını gerek sahip olduğu grup içi (evlilik, sosyal kimlik, dini ve toplumsal gelenekler gibi) ve gerekse grup dışı(diğer toplumlarla olan ilişki) dinamiklerle ayakta tutmaya çalışmaktadır. Toplum, sosyalleşme sürecinde sahip olduğu bu grup içi ve grup dışı dinamiklerini bireylerine aşılama ve kendine özgü sosyal yapı özellikleriyle ayakta kalmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda sosyal bütünlüğünü korumak için bireylerine grup içi evliliği dayatmakta, sosyal mekanizmasını da güçlendirmek için bir takım sosyal kurumlar oluşturmaya ve bu oluşumların değerini kaybetmemesine büyük önem vermektedir. Zira toplumsal kimliği kazanma ve koruma, sahip olunan grup içi ve grup dışı dinamikler temelinde dini inanç ve aktiviteler tarafından belirlenmektedir.¹¹⁰ Bu bağlamda grup içi dinamikleri olarak, Alevi- Bektaşî olgusuna yüklenen anlam, inanç yönünden kendini ifade etme biçimi, ıkrarlı veya görgülü olmak, toplumda kendini açıklayabilme biçimi ve eş seçiminde Alevi olmaya gösterilen hassasiyetler ön plana çıkmaktadır. Grup dışı dinamikler olarak ise Sünniliğe yüklenen anlam, aradaki farklılığı onaylama, Sünnilere ilişkin sahip olunan ön yargılar ve Sünnilerle olan sosyal

¹¹⁰ Keskin, a.g.e., s.100

ilişkilerin değerlendiriliş biçimi gibi bir takım açıklamalar ön plana çıktığı görülmektedir.

1. Grup İçi Dinamikler

a. Alevi-Bektaşî Olgusuna Yüklenen Anlam

Alevilik olgusuna yüklenen anlam gerek alevi toplumu gerekse iç içe yaşadıkları diğer toplumlar tarafından merak edilen konuların başında yer almaktadır. Çünkü bu husus her şeyden önce alevi toplumunun kendini genel anlamda bir nevi ifade etme biçimi, başka bir ifadeyle toplumun kazandığı tecrübedir. Doğal olarak bu tecrübenin ifade ediliş toplumu oluşturan bireylerin yaş gruplarına göre de farklılık arz edecektir. tablo 7’de bu tecrübenin yaş gruplarına göre ifade ediliş gösterilmeye çalışılmıştır.

Tablo- 7: Yaş Grupları Değişkenine Göre Alevi-Bektaşî Olgusuna Yüklenen Anlam

Yaş Grupları		Ayrı Bir Din	İslami Mezhep veya Tarikat	İslam’ın Özü	Bir Düşünce veya Yaşam Biçimi
20 ve aşağısı	S	0	41	2	25
	%	0	60,3	2,9	36,8
21–30 arası	S	5	12	21	4
	%	11,9	28,6	50	9,5
31–40 arası	S	11	13	7	16
	%	23,4	27,7	14,9	34
41–50 arası	S	4	0	7	2
	%	30,8	0	53,8	15,4
51–60 arası	S	0	0	6	2
	%	0	0	75	25
Toplam	S	20	66	43	49
	%	11,2	37,1	24,2	27,5

$$X^2 : 44,408 \quad Sd = 9 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, ankete katılanların %37,1’i Aleviliği, “İslam dinin içinde bir mezhep veya tarikat” olarak, %27,5’i “bir düşünce veya yaşam biçimi” olarak, %24,2’si “İslam dinin özü” olarak ve nihayetinde de %11,2’si “başlı başına ayrı bir din” olarak görmektedir. Aleviliği ayrı bir yaşam biçimi olarak görme eğilimi daha çok 20 ve aşağısı yaş grubu ile 31–40 yaş grubu arasında hâkimdir.

Yine aynı tablodaki verilere baktığımızda, yaş grupları değişkenine göre, Aleviliği ayrı bir din olarak görme eğilimi 21–50 yaş grubundakilerde yoğunlaşmaktadır. Nitekim 21–30 yaş grubundakilerin %11,9’u, 31–40 yaş grubundakilerden %23,47’ü ve 41–50 yaş grubundakilerin %30,8’i de bu eğilimi

benimsemişlerdir. Buna karşın, Aleviliği İslam'ın özü olarak görme eğilimi yaş ilerledikçe artmaktadır. Örneğin Aleviliği İslam'ın özü olarak görme oranı 21–30 yaş grubundakilerde %50 iken, bu oran 51- 60 yaş grubundakilerde %75'e ulaşmaktadır.

Sonuç olarak, yaş grupları değişkenine göre Aleviliği İslam dininin özü olarak görme eğilimi, yaş ilerledikçe artmakta yaş düştükçe ise azalmaktadır. Bununla birlikte Aleviliği ayrı bir din, başlı başına bir düşünce sistemi olarak görme eğilimi ise daha çok belli bir yaş grubunda (31–40 arası) hâkim olan düşüncedir.

b. İnanç Yönünden Kendini İfade Etme Biçimi

Günümüzde Aleviler kendilerini Alevi, Bektaşî, Kızılbaş gibi isimlerle tanımlamaktadır. Yaptığımız araştırma esnasında ve bulunduğumuz sohbetlerde, Alevilerin kendilerini tanımlamakta kullandıkları kavramları, araştırdıklarını ve bu kavramların nereden kaynaklandığını öğrendikleri düzeyde kendilerini tanımlamada kullandıklarını gördük. Bu değişimi de tablo 8'de sizlerle paylaşmaya çalıştık.

Tablo -8: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İnanç Yönünden Kendini İfade Etme Biçimi

Eğitim Düzeyi		Alevi	Bektaşî	Kızılbaş	Hem alevi hem Bektaşî	Diğer
İlkokul mezunu	S	15	6	0	12	0
	%	45,5	18,2	0	36,4	0
Ortaokul mezunu	S	45	0	2	13	5
	%	69,2	0	3,1	20	7,7
Lise ve dengi okul mezunu	S	32	0	2	31	11
	%	42,1	0	2,6	40,8	14,5
Üniversite mezunu	S	6	0	0	0	0
	%	100	0	0	0	0
Toplam (180 Kişi)	S	98	6	4	56	16
	%	54,4	3,3	2,3	31,1	8,9

$$X^2 : 48,642 \quad Sd = 12 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloya baktığımızda, genel toplamda ankete katılanların %54,4'ünün kendisini Alevi, %3,3'ünün Bektaşî, %2,3'ünün Kızılbaş, %31,1'inin hem Alevi hem Bektaşî ve %8,9'unun da diğer kategorisinde isimlendirdiklerini görmekteyiz.

Yine aynı tabloya göre, deneklerden ilkökul mezunu olanların yarısı kendisini Alevi olarak tanımlamakta iken bu oran ortaokul mezunu olanlarda %69,2'ye çıkmaktadır. Aynı şekilde lise ve dengi okul mezunu olanlar kendilerini tanımlamada daha çok (%42,1) Alevi kavramını tercih ettiğini görmekteyiz. Üniversitede mezunu

olanların tamamı kendisini Alevi olarak ifade etmektedir. Bununla beraber, deneklerden bazıları (%8,9) kendilerini tanımlamakta başka kavramlar kullanmayı tercih etmişler ve diğer (ateist, insan, Müslüman vs.) şikkını işaretlemişlerdir. Bu durumun, yaptığımız mülakatlar esnasında bazı kişilerin özellikle kullandıkları “biz Müslüman’ız, esas İslam dinini biz yaşıyoruz” söylemine ve aynı zamanda da bazı gençlerin de özellikle kullandıkları “ne Müslüman’ım ne de Alevi” gibi asi bir baş kaldırış sözüne izafeten kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Deneklerin büyük çoğunluluğunun kendilerini tanımlamakta eğitim seviyesiyle orantılı olarak gerek Alevi gerekse hem Alevi hem Bektaşî kavramını kullanma nedenlerinin başında, Sünnîlere karşı bir kimlik tanımlaması yapmak hissi olduğunu varsaymaktayız. Çünkü yaptığımız görüşmeler ve bulunduğumuz sohbetler esnasında bu durum, Alevilerin ileri gelenleri tarafından sıkça vurgulanmıştır. Yetişen gençliğin kendini tanımlamada Alevi ismini muhakkak kullanması gerektiği, bunun yanında ayrıca Bektaşî kavramının da Hacı Bektaşî Veli’yi pir seçtikleri için ona bağlılıklarını ifade etmede muhakkak dile getirilmesi gerektiği önemle vurgulanmaya çalışılmıştır. Ayrıca alevi kavramı siyasi anlamda da söz sahibi olmak için ortak olarak kullanılan bir tanımlamadır.

c. Alevi Olabilmenin Temel Ölçütü (İkrarlı Olmak)

Alevi geleneğine göre her ne kadar alevi bir ana babadan doğmak alevi olabilmek için doğal bir şart olsa da, bunun yanında alevi olabilmek ve aynı zamanda ceme katılabilmek için ikrar verip görgüden geçmek şart koşulmuştur. Aynı şekilde geleneksel Alevilikte ikrar verebilmek için de evli olmak gerekmektedir.¹¹¹ Bu bilgiler ışığında tablo 9’da medeni durum değişkenine göre araştırma sahamızdaki Alevilerin ikrarlı olma durumunu göstermeye çalıştık

Tablo -9: Medeni Durum Değişkenine Göre Aleviliğin Temel Ölçüsü (ikrarlı olmak)

Medeni Durum	İkrarlı		İkrarsız	
	Sayı	%	Sayı	%
Evli	94	100	0	0
Bekâr	43	53,1	43	46,9
Toplam	137	78,3	43	21,7

$$X^2 : 56,331 \quad Sd = 1 \quad P < 0,05$$

¹¹¹ Keskin, a. g. e, s. 106

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde araştırma sahamızdaki Alevilerin evli olanlarının tamamın giriş cümlemizde belirttiğimiz Aleviliğin şartı olan ikrar verip görgüden geçme kuralına bağlı kaldıklarını hemen görebiliriz.

Yine aynı Tabloya göre bekâr olan Alevilerin de ikrar verip görgüden geçme sayıları, ikrarsız olan Alevilerden fazla olduğunu görmekteyiz. Bu durumu kendileri için şart koşulmasa da ceme katılabilmek ve bir nebze de olsa Aleviliğin geleneğini yerine getirme ihtiyacı olarak yorumlayabiliriz. Bu durum bir nevi topluma ait olduğunu hissetmek için şartsız bir geleneği yerine getirmektir.

d. Toplumda Kimliğini Açıklayabilme Yeterliliği

Her toplumda olduğu gibi alevi toplumlarında da çeşitli nedenlerden dolayı(dini, örfi, siyasi vb.) birey kimliğini saklamaktadır. Kimliğini açıklayabilmek ise kişinin içinde bulunduğu dini, sosyolojik, kültürel ve ekonomik bir takım etkenlere bağlıdır. Şöyle ki, ortak coğrafyayı paylaşan farklı dine mensup toplum üyelerini düşündüğümüzde, kimliği açıklayabilmek, her şeyden önce karşısındakine verilen önemle doğrudan alakalıdır. Araştırma sahamızdaki Alevilerin kimliklerini açıklayabilme yeterliliklerini tablo 10'da sizlere sunmaya çalıştık.

Tablo -10: Kimliğini Açıklayabilme Durumu

Açıklayabilme Yeterliliği	Sayı	%
Rahat Bir Şekilde Dile Getiriyor	163	91,6
Kısmen Dile Getirebiliyor	11	6,2
Dile Getiremiyor	4	2,2
Yanıt Vermeyen	2	1,1
Toplam	180	100

Tabloyu incelediğimizde ankete katılanların nerdeyse tamamının(%91,6), içinde bulunduğu toplumda kendisinin Alevi olduğunu dile getirebildiğini görmekteyiz. Alan araştırmamız esnasında bu durumu destekler yapıyı biz de müşahede edebildik. Öyle ki gerek Sünni gerekse Aleviler birbirlerine karşı Sünni-Alevi ayrımı yapmaksızın toplumsal ilişkilerini devam ettirebilmektedirler. Zira mülakatlarımız esnasında Alevilerin ileri gelenleri, kendilerinin Alevi olmasının yörede kesinlikle etnik ayrımcı bir unsur olmadığını, Sünni halk ile ilişkilerinin gayet iyi olduğunu dile getirdiler.

e. Eş Seçiminde Alevi Olmaya Gösterilen Hassasiyet

Toplumun temel bir unsuru olan aile hakkında kesin bir tanım yapmak zordur. Çünkü ailenin, toplum içinde farklı fonksiyonları söz konusudur. Ekonomik ve toplumsal bir birlik olan aile, üyeleri arasındaki ilişkiler yönünden grup tanımı içine yerleştirebildiği gibi; toplumsal hayatın ana şekillerinden biri olması bakımından topluluk ve örgüt olarak tanımlanabilmektedir. Ayrıca toplumsal hayatın içindeki temel unsurlardan biri olması yönünden de, toplumsal yapının bir parçası olarak da düşünülebilir.

Toplumsal yapının en önemli parçasını oluşturan ailenin oluşumunda toplumlar arasında farklılık söz konusu olsa da, genel itibariyle toplumların çoğunda grup içi evlilik ön plana çıkmaktadır. Toplum tarafından üyelerine eş seçiminde grup içi evliliği tasvip edici ve onaylayıcı bir yönde toplumsal bir dayatma uygulanmaktadır. Bu durum kırsal alanda yaşayan toplumlarda etkisini daha fazla hissettirir. Kırsal yapıda eş seçiminde sosyal yapı, ancak aynı topluluk içinden evlenmeye izin verir. Bu bir örfi hukuk gibi topluluk ruhuna işlenmiştir. Buna uymayanlar o topluluktan dışlanmaya kadar varan ağır yaptırımlarla karşılaşabilmektedirler.

Genelde geçerli olan bu kanının yanında eş seçiminde daha birçok unsur ön plana çıkar. Ancak, ailenin oluşumu ve dolayısıyla eş seçimi başlı başına bir sosyolojik konudur. Bundan dolayı biz burada, araştırmamızın konusundan sapmaması mahiyetinde iki tabloyla eş seçimine etki unsurlardan iki tanesini ele alıp araştırma sahamızdaki Alevilerin eş seçiminde grup içi evliliğe ne kadar dikkat ettiğini sizlerle paylaşmaya çalışacağız.

Tablo -11: Eğitim Seviyesi Değişkenine Göre Eş Seçiminde Alevi Olmaya Verilen Önem

Cinsiyet Durumu	Önem Veriyorlar		Önem Vermiyorlar	
	Sayı	%	Sayı	%
Kadın	68	91,9	6	8,1
Erkek	97	91,5	9	9
Toplam	165	91,97	15	8,3

$$X^2 : 22,345 \quad Sd = 1 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde araştırma sahamızdaki Alevilerin gerek kadın gerekse erkek olsun genel toplamda %91,7'lik bir oranla grup içi evliliğe önem verdiklerini bunun yanında %8,3'lük küçük bir oranın ise buna önem vermediğini görmekteyiz.

Aynı tablodaki verilere göre cinsiyet değişkeni açısından, cinsiyet ayrımı olmaksızın, kadın erkek deneklerin büyük çoğunluğunun eş seçiminde Aleviliğe önem verme tutumlarının büyük ölçüde devam ettiğini görmekteyiz. Zira anketteki veriler incelendiğinde ankete katılan 74 kadın ve 106 erkekten sadece, 6 kadın ve 9 erkek grup içi evliliği tercih etmeye önem vermemektedir. Bu şekilde araştırma sahamızdaki Alevilerin büyük çoğunluğunun grup içi evliliği tercih etmelerinde her şeyden önce eşler arasındaki ruh uyumunun önemi yatmaktadır. Çünkü araştırma sahamızda yaptığımız sohbetlerde, yöre halkının büyük çoğunluğu Sünni birisiyle evlendiğinde anlaşılmayacağını savunmuştur. Ayrıca mensubu oldukları toplumun, grup dışı bir evlilikte kendilerine uygulayacakları toplumsal baskı ve dayatma, durumun bir başka caydırıcı etkenidir. Bununla birlikte öteden beri yapılan Alevi- Sünni evliliklerinde rastlanan trajik ve düşündürücü olaylar aynı şekilde grup içi evliliğe karşı verilen önemin bir başka etkenidir.

Tablo -12: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Eş Seçiminde Alevi Olmaya Verilen Önem

Öğrenim Düzeyi	Önem Veriyorlar		Önem Vermiyorlar	
	Sayı	%	Sayı	%
İlkokul Mezunu	25	75,8	8	24,2
Ortaokul Mezunu	65	100	0	0
Lise ve Dengi Okul Mezunu	69	90,8	7	9,2
Üniversite Mezunu	6	100	0	0
Toplam	165	91,7	15	8,3

$$X^2 : 61175 \quad Sd = 3 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde genel toplamda ankete katılanların eğitim düzeyi değişkenine göre %91,7'lik bir oranla grup içi evliliğe sıkı bir bağlılık söz konusudur. Aynı şekilde İlkokul mezunu olanların %75'i, ortaokul mezunu olanların tamamı, lise ve dengi okul mezunu olanların %90,8 ve nihayetinde de üniversitede mezunu olanların tamamının grup içi evliliğe önem verdiğini görebiliriz.

Yine aynı tabloyu incelediğimizde cinsiyet değişkenine göre grup içi evliliğe verilen önemin eğitim düzeyi değişkenine göre de paralellik arz ettiğini ve eğitim düzeyi ne olursa olsun grup içi evliliğe büyük önem verdiklerini görmekteyiz. Bununla birlikte son zamanlarda ülkemizde yaşanan köyden kente göç akımı ve eğitim düzeyinin yükselmesine paralel olarak yaşanan anlaşarak evlilik biçimi sayısında artış gözlenirse de, araştırma sahamızdaki Alevilerin eş seçimi anlayışında değişiklik yaşanmamış ve yöre halkı geleneksel Aleviliğin normlarına bağlı kalmışlardır. Buna sebep olarak araştırma sahamızda her ne kadar ilçe yapısına sahip olsa da kentsel dönüşümün tam olarak yaşanılmamış olmasını ve bundan dolayı da yörede geleneksel toplum yapısının hâkim olmasını gösterebiliriz. Bilindiği üzere geleneksel toplumlarda sosyal değişim süreci çok yavaş işler. Toplumun sahip olduğu örf ve adetler toplumsal davranışın belirleyici kimliğini oluşturur. Grup içi dinamiklere sıkı bir şekilde bağlılık söz konusudur. Bundan dolayı geleneksel bir toplum yapısına sahip olan araştırma sahamızda, her ne şekilde olursa olsun grup içi evliliğe sıkı bir bağlılık söz konusudur.

2. Grup Dışı Dinamikler

a. Sünniliğe Yüklenen Anlam

Sünniliğe bakış açısı ile yaş grupları arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tablo -13: Yaş Grupları Değişkenine Göre Sünniliğe Yüklenen Anlam

Yaş Grupları		Kur' an ve Sünnete Dayalı Katı Bir Şeriat	İslami Bir Tarikat veya Mezhep	Bir İnanç Sistemi	Ali ve Ehli- Beyt'e Karşı Olmak	Diğer
20 ve Aşağısı	S %		45 64,3	14 20,0	4 5,7	7 10,0
21- 30 Arası	S %		6 14,3	14 33,3	7 16,7	15 35,7
31-40 Arası	S %	6 12,8	10 21,3	18 38,3	8 17,0	5 10,6
41-50 Arası	S %		7 53,8	6 46,2		
51- 60 Arası	S %		6 75,0	2 25,0		
Toplam	S %	6 3,3	74 41,1	54 30,0	19 10,6	27 15,0

$$X^2 : 13,661 \quad Sd = 6 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, Sünnilik, 20 ve Aşağısı yaş grubunda, %64,3'lük bir oranla "İslami bir tarikat veya mezhep", %20,0'lık bir oranla "bir inanç sistemi", %5,7'lik bir oranla "Ali ve Ehli- Beyt'e karşı olmak" ve %10,0'lık bir oranla da "diğer" kategorisinde değerlendirilmiştir.

21–30 arası yaş grubuna bakıldığında deneklerin %33,3'ü Sünniliği "bir inanç sistemi", %35,7'i "diğer", %16,7'i "Ali ve Ehli- Beyt'e karşı olmak" ve %14,3'ü de "İslami bir tarikat veya mezhep" olarak kabul etmiştir.

31–40 arası yaş gurubunda Sünnilik tanımlanırken, %38,5'lik bir oranla "bir inanç sistemi" tanımı ilk sırada yer almıştır. Bunu %21,3'lük bir oranla "İslami bir tarikat veya mezhep" tanımı ikinci sırada, %17,0'lık bir oranla "Ali ve Ehli- Beyt'e karşı olmak" tanımı üçüncü sırada takip etmiştir. Aynı şekilde %10,6'si "diğer" tanımı tercih ederken nihayetinde de %12,8'i "Kur'an ve Sünnete dayalı katı bir şeriat" tanımı tercih etmişlerdir.

41–50 arası yaş gurubundaki deneklerin %53,8'i, Sünniliği "İslami bir tarikat veya mezhep" olarak tanımlarken %46,2'i, "bir inanç sistemi" olarak tanımlamışlardır.

Son olarak deneklerden 51–60 arası yaş gurubunda olanların %75'i Sünniliği "İslami bir tarikat veya mezhep" ve %25'i de "bir inanç sistemi" olarak tanımlamıştır.

Yaş gurubu değişkenine göre, deneklerin Sünniliği tanımlarken "İslami bir tarikat veya mezhep" ile "bir inanç sistemi" şeklindeki tanım denemesini ön plana çıkardıklarını, bunun aksine, daha çok geleneksel Aleviliğin Sünniliği tanımlarken kullandığı "Ali ve Ehl-i Beyt' e karşı olmak" anlayışını ise ikinci planda tuttuklarını görmekteyiz. Hızla değişen dünyamızda iletişim araçlarının çeşitlenmesi, eğitim düzeyinin artması ve şehirleşmenin de etkisiyle Alevilerin, Sünniliği daha yakından tanımlarının bu noktada büyük etkisinin olduğunu düşünmekteyiz.

Konuyu cinsiyet durumu değişkenine göre değerlendirdiğimizde de aynı durumu görmekteyiz. Kadınların %33,8'i ve erkeklerin %46,2'i Sünniliği, "İslami bir mezhep veya tarikat" şeklinde tanımlamışlardır.¹¹²

b. Alevîlik ile Sünnîlik Arasındaki Farklılığı Onaylama

Alevîlik ve Sünnîlik arasındaki farklılığı onaylama ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

¹¹² Konunun cinsiyet durumu ile ilişkisi için bkz. Ek Tablo 1

Tablo-14: Eğitim Seviyesi Değişkenine Göre Alevilik ve Sünnilik Arasındaki Farklılığı Onaylama Durumu

Eğitim Durumu		Çok Fark Vardır	Az Fark Vardır	İkisi de aynıdır	İkisi de zıttır	Fikrim Yok
İlkokul Mezunu	S %	10 13,5	29 39,2	15 20,3	9 12,2	11 14,9
Ortaokul mezunu	S %	37 34,9	51 48,1	8 7,5	0 0	10 9,4
Lise ve dengi okul mezunu	S %	47 26,1	80 44,4	23 12,8	9 5,0	21 11,7
Üniversite Mezunu	S %	0 0	6 100	0 0	0 0	0 0
Toplam	S %	47 26,1	80 44,4	23 12,8	9 5,0	21 11,7

$$X^2 : 45,554 \quad Sd = 12 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde, bütün eğitim düzeylerinde ankete katılanların neredeyse yarısına yakını (%44,4), Alevilik ile Sünnilik arasında çok önemli bir farkın olmadığını belirtirken; deneklerin %26,1'i ikisi arasında çok önemli bir farkın olduğunu, %5,0'ı ise Alevilik ile Sünniliğin tamamen birbirine zıt olduğunu belirtmişlerdir.

Denekler arasında, Alevilik ile Sünniliği aynı şeyler olarak algılayanlar en çok, ilkokul mezunu (%20,3) grubunda yer almakta iken; onları, %12,8 ile lise ve dengi okul mezunlarıyla %7,5 ile ortaokul mezunları takip etmektedir. Bu iki olguyu birbirinin zıddı olarak algılayanlar, aynı şekilde en çok, birbirinin aynı olduklarını iddia edenler grubunda yer alan ilkokul mezunları (%12,2) oluştururken onları % 5,0 ile lise ve dengi okul mezunları takip etmiştir.

Deneklerden üniversitede mezunlarının tamamı Alevilik ile Sünnilik arasında çok az farkın olduğunu belirtmişlerdir.

Alevilik ile Sünnilik arasında az fark olduğuna inanların sayısı eğitim düzeyinin artışına paralel olarak artmakta iken eğitim seviyesi düştükçe azalmaktadır. Örneğin bu iki olgu arasında az fark olduğunu belirtenlerin oranı, üniversite mezunlarında %100, lise ve dengi okul mezunlarında %44,4 ve ortaokul mezunlarında %48,4 iken; bu oran, ilkokul mezunlarında %39,2'ye kadar düşmektedir.

Alevilik ile Sünnilik arasındaki farklılığı onaylama oranını cinsiyet durumuna göre değerlendirdiğimizde ise kadınların % 13,5'i bu iki olgu arasında çok farkın olduğuna inanırken; erkeler de bu oran daha da artmış ve erkelerin %34,9'u arada çok

farkın olduğunu belirtmişlerdir. Aynı şekilde kadınların %39,2'i arada az fark olduğunu iddia ederken bu oran erkeklerde % 48,1'e yükselmektedir. Dikkat çekici bir husus ise, erkeklerin hiçbiri Alevilik ile Sünniliği birbirine tamamen zıt görmemişlerdir.¹¹³

c. Sünnîlerle Olan Sosyal İlişkileri Değerlendirme Biçimi

Sünnîlerle sosyal ilişkiler değerlendirme şekli ile yaş grupları arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 15: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Çevredeki Sünnîlerle İlişkileri Değerlendirme Biçimi

Eğitim Düzeyi		İyi	Orta	Zayıf	Hiç yok
İlkokul mezunu	S	27	6	0	-
	%	81,8	18,2	0	-
Ortaokul mezunu	S	28	29	8	-
	%	43,1	44,6	12,3	-
Lise ve dengi okul mezunu	S	50	24	2	-
	%	65,8	31,6	2,6	-
Üniversite(mezun ya da hala öğrenci)	S	4	2	0	-
	%	66,7	33,3	0	-
Toplam	S	109	61	10	-
	%	60,6	33,9	5,6	-

$$X^2 : 19,524 \quad Sd = 6 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloyu incelediğimiz zaman, bütün eğitim düzeylerinde deneklerin %60,6'sının Sünnîlerle ilişkilerinin iyi olduğunu, %33,9'unun ilişkilerinin orta seviyede olduğunu ve nihayetinde de %5,6'sının ilişkilerinin zayıf şekilde olduğunu belirtmişlerdir.

Yine aynı tabloya göre, aradaki ilişkinin en zayıf olduğu grubu %12,3'lük bir oranla ortaokul mezunu gurubunda yer alanlar oluştururken; aradaki ilişkinin en iyi olduğu gurubu ise %81,8'lik bir oranla ilkokul mezunu olanlar oluşturmaktadır.

Kadınlara oranla erkeklerin Sünnîlerle ilişki kurma ve geliştirmede daha başarılı oldukları, bunda da Sünnîlerle yapılan ticaret vs. gibi ilişkilerin etkisi olduğu düşünülebilir.¹¹⁴

Eğitim seviyesinin yükselmesine paralel olarak, aradaki ilişkinin pozitif bir yönde arttığını görmek, bize eğitimin Alevilerin, Sünnîlere karşı önyargılarını yıkmalarında olumlu bir rol oynadığını göstermektedir.

¹¹³Konunun cinsiyet durumu ile ilişkisi için bkz. Ek tablo: 2

¹¹⁴Konunun cinsiyet durumu ile ilişkisi için bkz. Ek tablo: 3

C. TOPLUMSAL KURUMLAR

1. Dedelik Kurumu

Alevi toplumunda toplumsal statü bakımından Peygamber soyundan geldiğine inanılan dedeler en üstte yer almaktadır. Dedeler, Alevi toplumda yol'un gereklerinin aktarılması ve benimsetilmesi noktasında lider konumundadırlar. Bazı erkânın dedesiz uygulanması mümkün değildir.

Konunun önemine binaen ankete katılanların bir pir, dede veya rehberine bağlı olup olmadıklarını aşağıdaki tabloda sizlerle paylaşmaya çalıştık.

Tablo 16: Ankete Katılanların Bir Dedeye(Mürşide/Pire) Sahip Olma Durumu

Sahip olma	Sayı	%
Evet	104	59,1
Hayır	72	40,9
Toplam	176	100,0

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere ankete katılanların %59,1'i bir dede, pir ya da rehberine bağlı olduklarını belirtirken; % 40,9'u herhangi bir pir, dede ya da rehberine bağlı olmadıklarını belirtmişlerdir.

Herhangi bir dede, pir ya da rehberine bağlı olma durumunun yaş düzeyi ile aralarında olumlu bir ilişkinin olabileceği kanısından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 17: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Bir Dedeye (Mürşide/ Pire) Sahip Olma Durumu

Yaş Gurupları	Sahip		Sahip Değil	
	S	%	S	%
20 ve Aşağısı	24	35,3	44	64,7
21-30 Arası	24	57,1	18	42,9
31-40 Arası	35	77,8	10	22,2
41-50 Arası	13	100,0	0	0
51-60 Arası	8	100,0	0	0
Toplam	104	59,1	72	40,9

$$X^2 : 37,034 \quad Sd = 4 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloya bakıldığı zaman ankete katılanların genel toplamda %59,1'inin bir Dedeye (Mürşide/Pire) sahip olduğu görülürken % 40,9'unun ise bir

Dedeye (Mürşide/Pire) sahip olmadığı görülmektedir. Yine aynı tabloya bakıldığında bir Dedeye (Mürşide/Pire) sahip olma durumu ile yaş gurupları değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülecektir. Nitekim yaş ilerledikçe bir Dedeye (Mürşide/Pire) bağlı olma durumu artmakta ve buna paralel olarak ta sahip olmama durumu azalmaktadır. Öyle ki, 20 ve aşağısı yaş gurubunda bir Dedeye (Mürşide/Pire) sahip olma oranı % 35,3 iken bu oran 31–40 arası yaş gurubunda %77,8'e yükselmekte ve nihayetinde 51–60 yaş arası gurubunda ise %100'e ulaşmaktadır.

Yine aynı tablonun verilerine göre deneklerin, 41–50 arası yaş gurubundan itibaren tamamının bir Dedeye (Mürşide/Pire) sahip olduğunu görmekteyiz.

Tablo 18: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dedelik Kurumu Hakkındaki Fikirleri Belirtme Durumu

<i>Eğitim Düzeyi</i>		Dedelik Kurumu Aleviliğin Yaşatılması İçin Zorunludur	Dedelik Müessesesi Gittikçe Bozulmaktadır	Dedelerin Eğitimi Yetersiz Olduğu İçin Devlet Tarafından Eğitilmelidir
İlkokul Mezunu	S	14	6	11
	%	15,1	17,6	13,4
Ortaokul Mezunu	S	32	13	35
	%	34,4	38,2	42,7
Lise Veya Dengi Okul Mezunu	S	43	11	30
	%	46,2	32,4	36,6
Üniversite (Mezun ya da Hala Okuyor)	S	4	4	6
	%	4,3	11,8	7,3
Toplam	S	93	34	82
	%	51,7	18,9	45,6

$$X^2 : 4,154 \quad Sd = 2 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, bütün eğitim düzeylerinde ankete katılanların %51,7'si Dedelik Kurumunu Aleviliğin yaşatılması için zorunlu olarak görürken, %18,9'u bu kurumun gittikçe bozulduğunu düşünmektedir. Deneklerin %45,6'sı ise Dedelerin eğitiminin yetersiz olduğunu ve bu yüzden devlet tarafından eğitilmeleri gerektiği fikrini onaylamıştır.

Dedelik kurumuyla ilgili olarak deneklere, Dedelerden en önemli beklentilerini sorduğumuzda ise, erkeklerin %50'si ve kadınların %68,9'u “çağdaş düşüncelere açık olmalı, güncel olaylarla ilgilenmeli ve bunların dini açıklamalarını yapmalı” şikkını işaretlemişlerdir. Bu da bize her iki cinsin de Dedelerden en önemli beklentilerinin

Dedelerin çağdaş düşüncelere açık olmaları, güncel olaylarla ilgilenmeleri ve bunların dini açıklamalarını yapmalarıdır.¹¹⁵

Konuyu özetlemeye çalışırsak, son yarım asırlık bir zamandan beri yaşanan iç göçlerin toplum yapısında meydana getirdiği değişiklikler Dedeleri ve Dedelik kurumunu da olumsuz yönde etkilemiştir. Şöyle ki yaşanan göçün etkisiyle beraber farklı dini anlayışa mensup çevrelerle karşılaşan ve kent hayatının ekonomik ve sosyal şartlarına adapte olma sürecine giren alevi toplumunda Dedeler eskisi gibi fonksiyonlarını yerine getiremez olmuşlardır. Ayrıca, modern eğitim kurumlarından mezun olan kişiler, kendilerini yetersiz bulmuş ve çevrelerinden uzaklaşmışlardır. Ancak, 1980'lerden sonra Alevîliğin yeniden canlanma sürecine girmesi ve çok sayıda dergâh, dernek, vakıf ve Cemevinin faaliyete başlamasıyla "dedelik kurumu ve dedelik" yeniden gündeme gelmiş, hemen hemen bütün yazarlar, kurumun ıslah edilmesi ve dedelerin eğitimden geçirilmesini söylemişlerdir.¹¹⁶

Yapılan bir başka araştırmada ise Alevi bir vatandaşın tespitine göre, Dedelerin ve dolayısıyla Dedelik kurumunun halkın gözünde itibar kaybına uğramasında, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından köylere gönderilen imamların dede ve babalardan daha bilgili olmaları, dedelerin imamlar karşısında aciz kalmalarının etkiliği olduğu savunulmaktadır.¹¹⁷

2. Musahiplik Kurumu

Alevi toplumlari arasında önemli bir yere sahip olan ve toplumun ayakta durmasını sağlayan bir diğerkurum da musahipliktir. Kelime manası olarak musahiplik "yol kardeşliği" "nasip kardeşliği" veya "can kardeşliği" gibi anlamlara gelmektedir.¹¹⁸ Bir alevinin ait olduğu toplumun gerçek bir mensubu olabilmesi ve cemaatle içtimai bir mevki sağlayabilmesi için "musahipli" hale gelmesi yani musahibi (yol arkadaşı) olması şarttır. Hatta alevi geleneğine göre bu farz sayılmıştır. Ayrıca musahibi olmayan birinin erkâna girmesi mümkün olmadığı gibi topluluğun resmi mensubu olabilmesi de mümkün değildir. Bu bakımdan her alevi bir musahip tutmak zorundadır.¹¹⁹

¹¹⁵ Konunun cinsiyet durumu ile ilişkisi için bkz. Ek tablo: 4

¹¹⁶ Üzüm, a.g.e., s.145

¹¹⁷ Eren, a.g.e., s.139

¹¹⁸ Keskin, a.g.e., s.44

¹¹⁹ Fırlalı, a.g.e., s.313

Musahip edinebilme ile medeni durum arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 19: Medeni Durum Değişkenine Göre Musahip Edinme Durumu

<i>Medeni Durum</i>	Musahipli		Musahipli Değil	
	S	%	S	%
Evli	68	72,3	26	27,7
Bekâr	17	20,2	67	79,8
Toplam	85	47,8	93	52,2

$$X^2 : 48,266 \quad Sd = 1 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 47,8'i musahipli (bir musahibe sahip), %52,2'si ise musahipsiz (bir musahibe sahip değil) olduklarını belirtmişlerdir. Yine aynı tablodaki verilere göre geleneksel Aleviliğin bir öğretisi olan musahiplik kurumuna gereken önemin verildiğini ve evli olanlar için şart koşulan musahip edinme anlayışının evlilerin üçte ikisi (%72,3) tarafından yerine getirildiğini görmekteyiz. Burada bekârların %20,2 sinin kendileri için şart koşulmadığı halde musahip edinmesini geleneksel Aleviliğe kendilerinin de bağlı olduklarını ve yaptığımız konuşmalar esnasında da şahit olduğumuz üzere kendilerinin de bu topluma ait oldukları hissini yaşama duygusundan kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Konuyu eğitim düzeyi değişkenine göre değerlendirdiğimizde ise, üzerinde araştırma yaptığımız alevî toplumu tarafından geleneksel Aleviliğin bir getirisi olan musahiplik kurumuna ortaokul ve lise mezunları tarafından gereken önemin verilmediğini görmekteyiz. Öyle ki eğitim seviyesi arttıkça geleneğe olan bağlılığın, geleneğinin getirilerini yerine getirme arzusunun azalacağı savı bu toplum için de geçerliliğini korumuştur. Ancak, eğitim seviyesinin en üstünde bulunan üniversite mezunu olanların tamamı ise bir musahibe sahip olduklarını belirtmişlerdir.¹²⁰

3.Düşünlük Kurumu

Alevî geleneğinin önemli kurumlarından olan düşünlük kurumu ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

¹²⁰ Konunun eğitim durumu ile ilişkisi için bkz. Ek tablo: 5

Tablo- 20: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Düşkünlük Kurumuna İlişki Fikirlerini Belirtme Durumu

Eğitim Düzeyi		Onaylıyor	Kısmen Onaylıyor	Onaylamıyor
İlkokul mezunu	S	23	4	6
	%	69,7	12,1	18,2
Ortaokul mezunu	S	27	24	14
	%	41,5	36,9	21,5
Lise ve dengi okul mezunu	S	31	33	6
	%	44,3	47,1	8,6
Üniversite(mezun ya da hala öğrenci)	S	0	0	0
	%	0,0	0,0	0,0
Toplam	S	81	61	32
	%	46,6	35,1	18,4

$$X^2 : 42,804 \quad Sd = 6 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde genel toplamda ankete katılanların %46,6'ı düşkünlük sistemini tamamen, %35,1'i ise kısmen onayladığını belirtirken; %18,4'ü ise onaylamadıklarını belirtmişlerdir.

Yine aynı tablodaki verileri incelediğimizde, eğitim seviyesi arttıkça düşkünlük sistemini onaylama durumu düşmekte, bunun tersi durumda ise onaylama eğilimi artmaktadır. Şöyle ki, ilkokul mezunu olanların %81,8'i bu sistemi "tamamen" veya "kısmen" onaylamakta iken üniversite mezunlarının tamamı bu kurumu onaylamamaktadır. Bu durum bize eğitim seviyesine bağlı olarak, eğitim seviyesi yükseldikçe düşkünlük sistemi daha fazla yargılanmakta ve bu kurum temel hak ve özgürlüklerin engellediği gerekçesiyle yok sayıldığını düşündürmektedir.

Düşkünlük sistemini onaylayanların "aşağıdaki fiillerden hangisi/hangileri yapanlar sizce düşkün sayılmalıdır?" sorusuna verdikleri cevaplara dayanarak aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo-21: Düşkünlük Nedenlerinin Oransal Dağılımı

Düşkünlük Nedenleri	Sayı	%
Zina Etmek	33	18,3
Adam Öldürmek	23	12,8
Sunnlerle Evlenmek	17	9,4
Hepsi	60	33,3
Toplam	133	73,8

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi düşkünlük sistemini onayların büyük çoğunluğu (%33,3) tabloda saydığımız fiillerin tamamını düşkünlük sebebi olarak kabul etmektedirler. Bunu %18,3'lük bir oranla zinayı, %12,8'lik bir oranla adam öldürmeyi

ve nihayetinde de %9,4'lük bir oranla Sünni birisiyle evlenmeyi düşünlük sebebi olarak kabul edenler takip etmektedir.

Ankete katılan kadınların %47,3'ü düşünlük sitemini onaylarken; %18,9'u onaylamamaktadır. Aynı şekilde erkeklerin de %46'sı düşünlük sitemini onaylamakta iken %18'i onaylamamaktadır. Buradan hareketle iki cinsin de düşünlük sitemini onay ve onaylamama durumunun birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.¹²¹

D. BİLGİ BOYUTU

1. Bilgi Edinme Yolları

Günümüzde din sosyolojisi açısından dini tecrübenin ifade ediş biçimlerinden bir tanesinin de bilgi boyutu olduğu genel olarak kabul görmektedir. Alevilik ile ilgili bilgilerin hangi kaynaklardan edinildiği ile eğitim durumu arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 22: Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Alevilik İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Eğitim Düzeyi		Kendi Kendime	Dede, Rehber veya Yetişkinlerden	Ailemden	Kitaplardan	Arkadaşlarımdan veya Okullardan
İlkokul mezunu	S %	6 21,4	25 25,0	4 6,8	2 3,4	- -
Ortaokul mezunu	S %	9 32,1	35 35,0	24 40,7	17 28,8	3 27,3
Lise ve dengi okul mezunu	S %	11 39,3	40 40,0	31 52,5	36 61,0	8 72,7
Üniversite mezunu	S %	2 30,0	- -	- -	4 70,0	- -
Toplam	S %	28 15,6	100 55,6	59 32,8	59 32,8	11 6,1

$$X^2 : 45,345 \quad Sd = 6 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde deneklerin genel toplamda Alevilik ile ilgili bilgileri %55,6'lık bir oranla daha “Dede, rehber veya yetişkinlerden” öğrendiklerini görmekteyiz. Bu oranı takiben Alevilikle ilgili bilgileri deneklerin %32,8'i “aile” aynı oranla “kitaplardan”, %15,6'sı “kendi kendine” ve %6,1'i ise “arkadaşlarından veya okullardan” edindiği belirtmiştir.

Tabloya incelediğimiz zaman eğitim düzeyi yükseldikçe, bilgi edinme kaynağının kitaplara ve bunun da bir getirisi olarak kişisel tecrübelerle doğru kaydığını

¹²¹Konunun cinsiyet durumu ile ilişkisi için bkz. Ek tablo: 6

görmekteyiz. Nitekim ilkokul mezunu olanların %3,4'ü bilgilerini kitaplardan öğrendiklerini belirtirken bu oran ortaokul mezunu olanlarda %28,8'e; lise ve dengi okul mezunlarında %61'e ve nihayetinde de üniversite mezunu olanlarda % 70'e yükselmektedir. Ayrıca üniversite mezunu olanların hiçbirisi Alevilikle ilgili bilgilerini Dedelerden öğrenmediklerini belirtmişleridir.

Yine aynı tabloya baktığımız zaman, lise ve dengi okul mezunu olanların büyük çoğunluğunun(%72,2) Alevilikle ilgili bilgilerini daha çok yakın çevrelerinden (arkadaşlarından veya okullardan) öğrendiklerini görmekteyiz. Bu oranı %52,5'lik bir oranla yine bireyin ilk eğitimini aldığı ve dolayısıyla ilk bilgilerini edindiği aile kurumu takip etmektedir. Ayrıca ortaokul mezunu olanların da büyük çoğunluğu(%40,7) Alevilikle ilgili bilgilerini ailelerinden öğrenmişlerdir.

2. Ehl-i Beyt'in ve On iki İmamın İsimlerini Sayabilme Yeterliliği

Araştırma sahamızdaki Alevilerin, Aleviliğin temel dayanakları olan Ehl-i Beyt ve On İki İmam'ın isimlerini sayabilme yeterliliklerine ilişkin yaş gurubu değişkeniyle bağlantılı olarak aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 23: Ehl-i Beyt'in ve On iki İmamın İsimlerini Sayabilme Yeterliliği

Cinsiyet Durumu		Ehl-i Beyt'in İsimlerini Sayabilme Yeterliliği			On İki İmam'ın İsimlerini Sayabilme Yeterliliği		
		Tam olarak sarasıyla	Eksiklerim ve yanlışlarım var	Hiç sayamıyorum	Tam olarak sarasıyla	Eksiklerim ve yanlışlarım var	Hiç sayamıyorum
20 ve aşağısı	S %	23 32,9	35 50,0	12 17,1	13 18,6	52 74,3	5 7,1
21-30 arası	S %	16 38,1	20 47,6	6 14,3	26 61,9	12 28,6	4 9,5
31-40 arası	S %	26 55,3	21 44,7	- -	31 66,0	16 34,0	- -
41-50 arası	S %	7 53,8	6 46,2	- -	13 100,0	- -	- -
51-60 arası	S %	8 100,0	- -	- -	8 100,0	- -	- -
Toplam	S %	80 44,4	82 45,6	18 10,0	91 50,6	80 44,4	9 5,0

$$X^2 : 23,616 \quad Sd = 2 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloya baktığımız zaman, genel toplamda deneklerin %44,4’u Ehl-i Beyt’in İsimlerini tam olarak saydıklarını belirtirken bu oran On İki İmam’ın isimlerini sayabilme yeterliliğinde %50,6’a çıkmaktadır. Aynı şekilde deneklerin %45,6’ı Ehl-i Beyt’in isimlerini sayarken “eksiklerim ve yanlışlarım var” derken; %10’u ise Ehl-i Beyt’in isimlerini “hiç sayamıyorum” demişlerdir. Devamında deneklerin %44,4’ü On İki İmam’ın isimlerini sayarken eksiklerinin ve yanlışlarının olduğunu belirtirken; çok küçük bir oranla %5’i ise hiç sayamadıklarını belirtmişlerdir.

Yine aynı tablodaki verilere baktığımız zaman, ankete katılanların yaş gurupları değişkenine göre, Ehl-i Beyt’in isimlerini sayabilme yeterliliğine baktığımızda, bu yeterliliğin yaşın yükselmesine paralel olarak arttığını, bunun tersine bir durumda ise azaldığını görmekteyiz. Örneğin, 20 ve aşağısı yaş gurubundakilerin %32,9’u, Ehl-i Beyt’in isimlerini tam anlamıyla saydıklarını belirtirken bu oran 31–40 yaş gurubundakilerde %55,3’e ve nihayetinde de 51–60 arası yaş gurubundakilerde %100’e ulaşmaktadır. Aynı durum On İki İmam’ın isimlerini sayabilme yeterliliği için de geçerlidir. Nitekim 20 ve aşağısı yaş gurubundakilerin %18,6’ı On İki İmam’ın isimlerini tam anlamıyla sayabildiklerini ifade ederken bu oran 31–40 yaş gurubundakilerde %66’a ve nihayetinde de 51–60 yaş gurubundakilerde %100’e çıkmaktadır.

Özetleyecek olursak, anket çalışması yaptığımız bölgedeki Alevilerin, Aleviliğin temel dayanaklarından olan Ehl-i Beyt ve On İki İmam’ın isimlerini sayabilme yeterliliklerinin oldukça yüksek düzeyde olduğu ortalama sadece %8’in Ehl-i Beyt ve On İki İmam’ın isimlerini sayamadıklarını söyleyebiliriz.

E. İNANÇ BOYUTU

1. Genel İslâmî İnançlar

a. Allah’a, Meleklerle, Kitaplara, Peygamberlere ve Ahiret ve Kadere İnanç.

Allah'a, meleklerle, peygamberlere, kutsal kitaplara, ahiret ve kadere iman ile cinsiyet durumu arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 24: Cinsiyet Değişkeni Açısından Allah'a, Meleklerle, Peygamberlere, Kutsal Kitaplara ve Ahirete İnanç Durumu

Cinsiyet Durumu		Allah'a	Meleklerle	Kitaplara	Peygamberlere	Ahirete	Kadere	Hepsine	Hiçbirine
Kadın	S	8	-	-	2	-	-	66	-
	%	100,0	-	-	2,0	-	-	46,8	-
Erkek	S	29	7	-	7	3	-	75	-
	%	93,5	3,9	-	3,0	1,7	-	53,2	-
Toplam	S	37	7	-	9	3	-	141	-
	%	21,7	3,9	-	5,0	1,7	-	78,3	-

$$X^2 : 13,544 \quad Sd = 1 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi ankete katılanların tamamı, genel İslami inançların hepsine veya bir kaçına inandıklarını belirtmişlerdir. Anket şıkları arasında yer alan “bu inanç esaslarından hiçbirine inanmıyorum” şikkını işaretleyen olmamıştır. Bu da bizlere Alevilerin şu veya bu şekilde genel İslami inançlara sahip olduklarını göstermektedir. Burada özellikle şunu belirtmek isterim ki; ankete katılanların, bazı şıkları işaretlememesi onların bu inanç esaslarına inanmadıklarını göstermez. Aksine bu şıkların boş bırakılması “hepsine” şikkını işaretlenmesinde dolaydır. Çünkü anket uygulaması esnasında hepsine şikkını işaretlediğinizde diğer şıkları boş bırakabilirsiniz uyarısı deneklere bizim tarafımızdan yapılmıştır.

İman esaslarından hangilerine inanıyorsunuz sorumuza aldığımız cevaplardan yine erkeklerin kadınlara kıyasla bu esaslara inanç oranının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Zira erkeklerin %53,2'i bu esaslardan hepsine inandığını belirtirken, kadın deneklerde bu oran %46,8'de kalmış durumdadır.

Allah'a, meleklerle, peygamberlere, kutsal kitaplara, ahirete ve kadere iman ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 25: Eğitim Düzeyi Değişkeni Açısından Allah'a, Meleklerle, Peygamberlere, Kutsal Kitaplara ve Ahirete İnanç Durumu

Eğitim Düzeyi		Allah'a	Meleklerle	Kitaplar	Peygamberlere	Ahiret	Kadere	Hepsine	Hiçbirine
İlkokul mezunu	S	4	-	-	-	-	-	29	-
	%	10,3	-	-	-	-	-	20,6	-
Ortaokul Mezunu	S	19	7	-	7	3	-	48	-
	%	48,7	100,0	-	77,8	100,0	-	34,0	-
Lise ve Dengi Okul Mezunu	S	12	-	-	2	-	-	60	-
	%	30,8	-	-	22,2	-	-	42,6	-
Üniversite Mez. ya da	S	2	-	-	-	-	-	4	-
	%	5,1	-	-	-	-	-	2,8	-
Toplam	S	37	7	-	9	3	-	141	-
	%	94,9	100,0	-	100,0	100,0	-	100,0	-

$$X^2 : 3,764 \quad Sd = 3 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi ilkokul mezunu olan deneklerin %20,6'sı İslam'ın inanç esasları olan bu esasların tamamına inandıklarını belirtirken, ortaokul mezunu olanların %34,0'ı, lise ve dengi okul mezunu olanların %42,6'sı ve nihayetinde üniversite mezunu olanların % 2,8'i bu esasların tamamına inandıklarını ifade etmişlerdir. Yine tablodaki verileri incelediğimizde eğitim seviyesi yükseldikçe buna paralel olarak iman esaslarının hepsine olan inançta bir azalma olduğunu görmekteyiz. Buna sebep olarak, eğitim seviyesiyle birlikte rasyonel düşüncenin ağırlık kazanmasını ve dolayısıyla geleneğe karşı olumsuz bir tutumun oluşmasını gösterebiliriz.

Günümüzde alevi toplumları arasında Allah inancının tasavvufi bir boyutu da söz konusudur. Nitekim Aleviler arasında “Allah-Muhammed-Ali'nin bir bütün ve nur” olduğu inancı yaygınlık kazanmıştır. Konunun önemine binaen söz konusu tablo aşağıda sizlere sunulmuştur.

Tablo- 26: Yaş Gurupları Değişkeni Açısından “Allah-Muhammed-Ali Bir Bütün ve Nurdur” İnancına Katılma Durumu

Yaş Gurupları	Katılıyor		Katılmıyor	
	S	%	S	%
20 ve aşağısı	67	38,3	-	-
21-30 arası	38	21,7	4	2,3
31-40 arası	42	24,0	3	1,7
41-50 arası	13	7,4	-	-
51-60 arası	5	2,9	3	1,7
Toplam	165	94,3	10	5,7

$$X^2 : 11,761 \quad Sd = 6 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, genel toplamda ankete katılanların %94,3'ü söz konusu inanca katıldığını belirtirken çok az bir kısmı(%5,7) bu inanca katılmadığını belirtmiştir. Yine tablodaki verilere baktığımızda, deneklerin yaş gurupları değişkeni ile söz konusu inanca katılma tutumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu görmekteyiz. Nitekim deneklerin söz konusu inanca katılma tutumu yaşın ilerlemesine paralel olarak düşmekte bunun tersi bir durumda ise artmaktadır. Örneğin, 20 ve aşağısı yaş gurubunda söz konusu inanca katılma oranı %38,3 iken bu oran 31-40 arası yaş gurubunda %24'e, 51-60 arası yaş gurubunda ise daha da azalarak %2,9'a düşmektedir.

Araştırma sahamızdaki Alevilerin, yukarıdaki tablolarda belirtmeye çalıştığımız, İslam'ın temel inanç esaslarına karşı olan tutumlarının yanında konun biraz daha iyi anlaşılması için daha da ayrıntıya girerek, ankete katılanların Kur'an-ı Kerim'e karşı olan inanç tutumlarını ayrı bir başlık altında inceledik.

b. Kur'an-ı Kerim'e İnanç

Kitaplara karşı olan inanç durumunu incelediğimizde günümüzdeki Alevilerde söz konusu olan ve giderek yaygınlaşan bir yargının yöre Alevileri için de geçerli olduğunu görmekteyiz. Bu yargı Kur'an-ı Kerimin değiştiği dolayısıyla orijinalliğini koruyamadığı şeklindedir. Söz konusu inançla eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler olabileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo- 27: Eğitim Düzeyi Değişkeni Açısından Kur'an-ı Kerim'e İman Durumu

Eğitim Düzeyi		Tamamına	Çoğuna	Bir Kısımına	Hiçbirisine
İlkokul mezunu	S	27	2	4	-
	%	81,8	6,1	12,1	-
Ortaokul Mezunu	S	29	29	5	2
	%	44,6	44,6	7,7	3,1
Lise ve Dengi Okul Mezunu	S	43	17	11	5
	%	56,6	22,4	14,5	6,6
Üniversite Mezun ya da okuyor	S	2	-	4	-
	%	33,3	-	66,7	-
Toplam	S	101	48	24	7
	%	56,1	26,7	13,3	3,9

$X^2 : 38,712$ $Sd = 9$ $P < 0,05$

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, tüm eğitim seviyelerinde ankete katılanların % 56,1'i Kur'an-ı Kerim'in hükümlerinin "tamamına", %26,7'i "çoğuna", %13,3'ü "bir kısmına" inandığına belirtirken; %3,9'u da hükümlerin "hiçbirisine" inanmadığını belirtmiştir.

Yine gerek yaptığımız anket uygulamasında gerekse sohbetlerde, yörede yaşayan Alevilerin Kur'an-ı Kerim'e yabancı olduklarını gördük. Öyle ki araştırma sahamızdaki Alevilerin sadece %21,1 Kur'an-ı Kerim'in tahrif edilmediğine inanmaktadır. Bunun yanında %43,9'u Kur'an-ı Kerim'in tahrifi konusunda bir fikir belirtmezken; %17,8'i tahrif konusundaki sorumaza cevap vermemiştir. Ancak konu hakkında fikir beyan etmeyenleri de göz önüne aldığımızda %17,2'lik bir oranın

Kur'an-ı Kerim'in tahrif edildiğine inanmaları inanç akidesi açısından düşündürücüdür.¹²² Bununla birlikte Kur'an-ı Kerim'in tahrif edildiğine inananların tamamın Kur'an-ı Kerim'i okumadıklarını, Kur'an-ı Kerim'in dili olan Arapçayı bilmediklerini daha net bir ifadeyle konuyu sadece kişisel mantıkla değerlendirdiklerini gördük. Çünkü soruya verdikleri cevabın büyük çoğunluğu “diğer kitaplar gibi neden değişmesin” şeklinde olmuştur. Ayrıca hangi ayetlerin değiştirilmiş olabileceğini sorduğumuzda ise verilen cevabın tamamı - belki de Sünnilere karşı olan bir tutumla – “Ehl-i Beyt ile alakalı ayetler çıkartılmıştır.” şeklinde olmuştur.

Söz konusu durumu cinsiyet durumu değişkenine göre değerlendirdiğimizde ise kadınların erkeklere nazaran Kur'an-ı Kerim'e daha fazla aşına olduklarını gördük. Nitekim kadınların %67,6'sı Kur'an-ı Kerim'in tamamına inanırken bu oran erkeklerde %48,1'e düşmektedir. Ayrıca kadınların arasından Kur'an-ı Kerime hiç inanmayan çıkmazken, erkeler de durum değişmiş ve erkeklerin %3,9'u Kur'an-ı Kerim'e hiçbir şekilde inanmadıklarını belirtmiştir.¹²³

2. Halk İnançları

Araştırma sahamızda yaygın olan halk inançlarına istinaden aşağıdaki tablolar oluşturulmuştur.

Tablo- 28: Cinsiyet Durumu Değişkeni Açısından Halk İnançlarına İnanma veya Başurma

Cinsiyet Durumu		Büyüye	Cine (Cin çarpmasına veya tutulmasına)	Nazara	Yatır Ziyaretine
Kadın	S	18	7	66	13
	%	90,0	100,0	100,0	100,0
Erkek	S	12	15	78	27
	%	80,0	100,0	100,0	100,0
Toplam	S	30	22	144	40
	%	85,7	100,0	100,0	100,0

$$X^2 : 13,700 \quad Sd = 1 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloyu incelediğimiz zaman anket sorumuza cevap veren deneklerin ister kadın olsun ister erkek tamamının cine (cin çarpması veya tutulması), nazara ve yatır ziyaretine inandıklarını görmekteyiz. Yine aynı tablodaki verilere baktığımız

¹²² Konun genel yüzdelik dağılımı için bkz. Ek tablo: 7

¹²³ Konunun cinsiyet durumu ile ilişkisi için bkz. Ek tablo: 8

zaman kadınların sadece %10'u ve erkeklerin de sadece %14,3'ün büyüye inanmadıklarını görüyoruz.

Tablo- 29: Eğitim Düzeyi Değişkeni Açısından Halk İnançlarına İnanma veya Başvurma

Eğitim Düzeyi		Büyüye	Cine(Cin çarpmasına veya tutulmasına)	Nazara	Yatır ziyaretine
İlkokul mezunu	S %	6 100,0	- -	33 100,0	10 100,0
Ortaokul mezunu	S %	17 100,0	13 100,0	50 100,0	15 100,0
Lise ve dengi okul mezunu	S %	7 58,3	7 100,0	57 100,0	15 100,0
Üniversite mezunu	S %	- -	2 100,0	4 100,0	- -
Toplam	S %	30 85,7	22 100,0	144 100,0	40 100,0

$$X^2 : 3,764 \quad Sd = 3 \quad P > 0,05$$

Konuyu eğitim düzeyi değişkeni açısından değerlendirdiğimizde ise yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, tüm eğitim seviyelerinde ankete katılanların tamamı cinsiyet değişkeninde olduğu gibi, cine (cin çarpması veya tutulması), nazara ve yatır ziyaretine inandıklarını belirtmişlerdir. Ancak istisnai olarak cinsiyet durumundan farklı bir şekilde ilkokul mezunu olanların hiçbiri cine (cin çarpması veya tutulmasına); üniversite mezunu olanların da hiçbiri yatır ziyaretine ve büyüye inanmadıklarını belirtmişlerdir.

Yine aynı tablodaki verilere bakıldığında, ilkokul ve ortaokul mezunu olanların tamamı büyüye inandığını belirtirken, lise veya dengi okul mezunu olanların %58,3'ü bu kavrama inandığını belirtmiştir. Yukarıdaki paragrafta da belirttiğimiz üzere üniversite mezunu olanların hiçbiri büyüye inanmamaktadır. Tabloyu incelediğimizde eğitim seviyesinin yükselmesine paralel olarak büyüye olan inancın azaldığını görmekteyiz. Bu durum bize eğitimle beraber rasyonel (akılcı) ve bilimsel düşüncenin ağırlık bastığını ve dolayısıyla da büyüünün tabiatında yer alan dağa üstü, akılcı olmayan güçlere karşı bir başkaldırının ön plana çıktığını göstermektedir.

F. İBADET BOYUTU

Araştırma sahamızda yaşayan Alevî topluluğu arasında hangi ibadetlerin yerine getirildiğini daha iyi anlayabilmek amacıyla aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo-30: Hangi İbadetlerin, Hangi Sıklıkla Yapıldığına İlişkin Durum

Yapılan İbadetler		Devamlı	Ara sıra	Hiç
Muharrem Orucunu Tutmak	S %	79 65,3	37 20,6	5 4,1
Hızır Orucunu Tutmak	S %	73 61,3	46 38,7	- -
Namaz Kılmak	S %	10 10,0	74 74,0	16 16,0
Ramazın Orucunu Tutmak	S %	17 24,3	35 50,0	18 25,7
Zekât veya Sadaka Vermek	S %	34 40,5	37 44,0	13 15,5
Cem Ayinine Katılmak	S %	52 38,0	81 59,1	4 2,2
Toplam	S %	180 45,2	180 44,4	180 11,6

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, ankete katılan deneklerin %45,2'si anket şıkları arasında kendilerine yönelttiğimiz ibadetleri “devamlı” yerine getirdiğini, %44,4'ü “ara sıra” yerine getirdiğini belirtirken; %11,6'sı söz konusu ibadetleri “hiçbir şekilde” yerine getirmediğini belirtmiştir.

1. Namaz

Günümüzde, Anadolu'daki Alevi-Bektaşî toplulukları, Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde farz kılındığı ifade edilen ve Alevi yolunun önderi olarak kabul edilen Hz. Ali tarafından büyük bir titizlikle yerine getirilen namaz konusunda ihtilafli bir durum ortaya koymaktadırlar.¹²⁴ Öyle ki, bazı Alevi Dede ve yazarlar, Alevilerin Kuran'a ve Hz. Muhammed'in emirlerine uyduklarını ve ona göre ibadet ettiklerini, beş vakit namazın Kur'an-ı Kerim'de olmadığını, Abbasiler zamanında icma ile oluştuğunu söyler. Bununla birlikte, Kur'an-ı Kerim'de namazın emredildiğini ancak bu emirlerde sabah, öğle ve akşam namazlarından söz edildiğini, ikindi ve yatsı namazlarının ise ikinci halife Ömer b. Hattap tarafından icat edildiğini öne sürerler.¹²⁵ Buradan hareketle araştırma sahamızdaki Alevilerin namaza karşı tutumu aşağıdaki tabloda gösterilmeye çalışılmıştır.

¹²⁴ Fırlalı, a.g.e., s.286

¹²⁵ Üzüm, a.g.e., s.98

Tablo-31:Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Namaz Kılma Sıklığı

Cinsiyet Durumu		Devamlı	Ara sıra	Hiç
Kadın	S	-	36	10
	%	-	78,3	21,7
Erkek	S	10	38	6
	%	18,5	70,4	11,1
Toplam	S	10	74	16
	%	10,0	74,0	16,0

$X^2 : 10,481$ $Sd = 2$ $P < 0,05$

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi genel toplamda ankete katılanların %10'u günde beş vakit namazı düzenli bir şekilde kıldığını, %74'ü ise arası sıra kıldığını belirtirken; %16'ı hiç kılmadığını belirtmektedir. Yine aynı tablodaki verilere göre kadınların erkeklere oranla beş vakit namaza daha yabancı olduklarını görmekteyiz. Öyle ki, kadınların %21,7'i namazı hiçbir şekilde kılmadığını belirtirken bu oran erkeklerde %11,1'e inmektedir. Aynı şekilde kadınların hiçbirisi beş vakit namazı düzenli bir şekilde kılmazken, erkeklerin %18,5'i beş vakit namazı düzenli bir şekilde kıldığını belirtmektedir.

Günümüzde Aleviler arasından yaygın olan bir başka konu ise namazın şekliyle ilgilidir. Öyle ki, Aleviler arasında namazın şeklinin olmadığı ve namazın niyazla aynı şeyler olduğu kanısı giderek yaygınlık kazanmaktadır. Söz konusu konuya araştırma sahamızdaki Alevilerin yaklaşımını göstermek için aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo-32: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Namazın Niyaz İle Aynı Şeyler Olduğu Şeklindeki Yargıya Katılma Durumu

Eğitim Düzeyi		Katılıyor	Katılmıyor
İlkokul Mezunu	S	12	21
	%	36,4	63,6
Ortaokul Mezunu	S	46	19
	%	70,8	29,2
Lise ve Dengi Okul Mezunu	S	50	24
	%	67,6	32,4
Üniversite (Mezun ya da Hala Okuyor)	S	2	4
	%	33,3	66,7
Toplam	S	110	68
	%	61,8	38,2

$X^2 : 35,768$ $Sd = 9$ $P > 0,05$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere tüm eğitim düzeylerinde denklemin %61,8'i söz konusu tezi savunmakta ve namaz ile niyazın aynı şeyler olduğunu belirtirken; %38,2'i ise aksini savunmakta ve namaz ile niyazın farklı şeyler olduğunu belirtmektedir.

Yine aynı tablodaki verilere baktığımız zaman ilkökul mezunu olanların %36,4'ü namaz ile niyazı aynı şeyler olarak kabul ederken bu oran ortaokul mezunu olanlarda %70,8'e çıkmaktadır. Aynı şekilde lise ve dengi okul mezunu olanların %67,6'ı namaz ile niyazı aynı şeyler olarak kabul ederken bu oran üniversite mezunu olanlarda azalmakta ve %33,3'e düşmektedir. Bu da bize gösteriyor ki geleneksel Aleviliğin savunduğu namaz ile niyazı aynı şeyler olarak görme eğilimi, araştırma sahamızdaki Alevilerde de kabul gören bir anlayıştır.

Burada, konuyla alakalı olarak bir başka mevzuya da değinmek istiyorum. Söz konusu mevzuu Alevilerin camiye gitmeme anlayışla ilgilidir. Bazı alevi yazar ve Dedeler Alevilerin camiye gitmeme sebeplerini tarihi, sosyal, ekonomik ve felsefi bir takım sebeplere bağlamaktadırlar. Ortaya atılan iddialara göre, Emeviler zamanında camilerde Hz. Ali ve Ehl-i Beyt kötülenmiş, Hz Ali'nin isminin cami eşiklerine yazdırılarak çığnetilmiş ve Ehl-i Beyt'e küfür ettirilmiştir, bundan dolayı Ali yanlıları camiden soğumuşlardır. Ayrıca yönetimin denetimindeki camiler toplumun alt sınıfındakilere karşı amansız saldırı merkezleri olmuş, bu nedenle Aleviler camilere yaklaşmamışlardır. Bu nedenlerden dolayı da Aleviler camiden, dolayısıyla da beş vakit namazından uzaklaşmışlardır.¹²⁶

2. Oruçlar

Oruç ibadeti, dinler tarihi araştırmalarına baktığımız zaman, uygulamada değişiklik arz etse de birçok toplumda yerine getirilen ibadetlerden biridir. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de de belirtilmiş ve orucun önceki milletlere de farz kılınan bir ibadet olduğu vurgulanmıştır.¹²⁷ Bu ibadetin farziyeti, Alevi kaynaklarından Buyruk ve Hacı Bektaş Veli'ye atfedilen *Makalat*'ta da açık bir surette vurgulanmaktadır. Aynı vurgu Şeyh Safi Buyruğu'nda da yapılır. Bu bakımdan tarih boyunca sınırlı da olsa, Ramazan orucunu tutan Alevi-Bektaşî kitlesi olagelmiştir.¹²⁸ Ancak bazı Alevi yazarlar tarafından Kur'an-ı Kerim'de emredilen orucun aslında bir gün ile sınırlandırıldığı ve buna

¹²⁶ Üzüm, a.g.e., s. 96–98

¹²⁷ Kur'an-ı Kerim, 2/183–185

¹²⁸ Üzüm, a.g.e., s.99

nispeten Peygamberin vefatından 200 sene sonra devleti yöneten, sömürücü çıkarlarına uygun, bir ibadet şekli haline getirilerek sayısı arttırıldığı ve yaygınlaştırıldığı iddia edilmektedir.¹²⁹

Genel olarak Alevî yazarların oruç hakkında yaklaşımları böyle olmakla birlikte, geleneksel Alevilikte ramazan orucundan daha çok Muharrem ve Hızır orucuna riayet edilmesi söz konusu yazarların iddialarını güçlendirmektedir. Öyle ki, bazı kesimler Ramazan orucunu baştan sona kadar tutmakta, bazıları ise başı ortası ve sonu olmak üzere üç gün tutmakta, bazı kesimler ise Ramazanın 25. 26. 27. günlerinde tutmaktadır. Çoğunluk diyebileceğimiz büyük bir kesim ise hiç tutmamaktadır. Öte yandan Muharrem ayında tutulan matem orucu ise daha çok kırsal kesimlerde tutulurken, şehirlerde bu gelenek unutulmaya yüz tutmuştur.¹³⁰

Bu bilgilerin ışında araştırma sahamızdaki Alevi toplumunun oruç ibadetini yerine getirme davranışına ilişkin aşağıdaki tablo oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tablo-33:Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Oruç Tutma Sıklığı

Cinsiyet Durumu		Ramazan Orucu			Muharrem Orucu			Hızır Orucu		
		Devamlı	Ara sıra	Hiç	Devamlı	Ara sıra	Hiç	Devamlı	Ara sıra	Hiç
Kadın	S	7	21	2	36	18	2	34	17	-
	%	23,3	70,0	6,7	64,3	32,1	3,6	66,7	33,3	-
Erkek	S	10	14	16	43	19	3	39	29	-
	%	25,0	35,0	40,0	66,2	29,2	4,6	57,4	42,6	-
Toplam	S	17	35	18	79	37	5	73	46	-
	%	24,3	50,0	25,7	65,3	30,6	4,1	61,3	38,7	-

$$X^2 : 1,066 \quad Sd = 1 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, genel toplamda, deneklerin %24,3'ü devamlı, %50'i ise ara sıra Ramazan Orucunu tuttuğunu belirtirken; %25,7'i ramazan orucunu hiçbir zaman tutmadığını belirtmiştir.

Aynı tabloda, deneklerin cinsiyet değişkenine göre Ramazan Orucunu tutma sıklığı davranışlarına baktığımızda, kadınların erkeklere oranla ibadeti yerine getirmeye daha eğilimli olduklarını görmekteyiz. Şöyle ki, kadınların sadece %6,7'i Ramazan Orucunu hiç tutmadığını belirtirken bu oran erkeklerde % 40'a çıkmaktadır.

¹²⁹ Zelyut, a.g.e., s.245

¹³⁰ Üzüm, a.g.e., s.185

Deneklerin Muharrem Orucunu tutma veya tutmama davranışlarına baktığımızda genel toplamda, deneklerin %65'inin Muharrem Orucunu devamlı, %30,6'sının ise ara sıra tuttuğunu; % 4,1'nin ise hiçbir zaman tutmadığını görmekteyiz.

Aynı tabloda deneklerin cinsiyet değişkenine göre Muharrem Orucunu tutma sıklığı davranışına baktığımızda, kadın ve erkeklerin ibadeti yerine getirme noktasında birbirine çok yakın olduğunu görmekteyiz. Nitekim erkeklerin %4,6'sı Muharrem Orucunu hiçbir zaman tutmadığını belirtirken, kadınların da -bu orana yakın bir biçimde- %3,6'sının söz konusu ibadeti yerine getirmediğini belirtmektedir.

Yine aynı tabloda, deneklerin Hızır Orucunu tutma sıklığı davranışına baktığımızda, genel toplamda, %61,3'ünün Hızır Orucunu devamlı, %38,7'sinin ara sıra tuttuğunu görmekteyiz. Burada dikkatimizi çeken, Ramazan ve Muharrem Orucuna nispeten araştırma sahamızdaki Alevilerin Hızır orucuna daha fazla önem vermesidir.

Nitekim deneklerden Hızır Orucunu tutmadığını belirtenin olmayışı bu durumu ispatlamaktadır.

Cinsiyet değişkenine göre deneklerin Hızır Orucunu tutma sıklığı davranışına baktığımızda ise kadınların söz konusu ibadeti yerine getirmede erkeklere oranla daha fazla istekli olduğunu görmekteyiz. Öyle ki, kadınların %66,7'si Hızır Orucunu devamlı tuttuğunu belirtirken bu oran erkeklerde %57,4' e düşmektedir.

Söz konusu ibadeti eğitim düzeyi değişkenine göre değerlendirdiğimizde ise tüm eğitim düzeylerinde deneklerin Ramazan orucuna nispeten Hızır ve Muharrem orucuna daha fazla önem verdiğini görmekteyiz. Öyle ki, genel toplamda Muharrem Orucunu sürekli tutanların oranı %65,3 ve Hızır Orucunu sürekli tutanların oranı %61,3 iken bu oran Ramazan Orucunda %24,3 seviyesine kadar inmektedir.¹³¹

3. Zekât, Fitre ve Sadakalar

Kuran-ı Kerim'de namazla birlikte veya başlı başına birçok yerde zikredilen zekât, İslam dinin sosyo-ekonomik hayatın tanzimi için üzerinde ısrarla durduğu ibadetlerin başında yer alır. Ancak geleneksel Alevîliğin ana kaynaklarından olan Buyruk ve Makalat'ta da bahsedilmesine rağmen Aleviler tarafından pek rağbet görmeyen ibadettir. Bunun yerine Aleviler tarafından bir takım mali yardımlaşma esasları getirilmiştir. Aleviler tarafından günümüzde de yerine getirilen bu mali

¹³¹Konunun eğitim düzeyi değişkeni ile ilişkisi için bkz. Ek tablo: 9

ibadetler, “kazan hakkı”, “aşure yapmak”, “musahiplikte fakiri varlıklı olana kardeş tutmak”, ve “fitre” vermek şeklindedir.¹³²

Geleneksel Alevilik anlayışına göre üzerinde önemle durulan “fitre”, yaptığı hizmet için Dedeye sunulan para veya malı ifade eden “hakkullah” ile fakir ve dilencilere verilen “sadaka” da zekât olarak kabul edilmektedir. Mali bir ibadet şekli olan zekât’ın, ekonomik düzey ile arasında önemli bir bağın olduğu varsayımından hareketle araştırma sahamızdaki Alevilerin zekât ibadetini yerine getirme alışkanlığına ilişkin aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo-34:Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Zekât Verme Sıklığı

Cinsiyet Durumu		Devamlı	Ara sıra	Hiç
Zengin	S %	- -	- -	- -
Orta Halli	S %	34 40,5	37 44,0	13 15,5
Fakir	S %	- -	- -	- -
Toplam	S %	34 40,5	37 44,0	13 15,5

$$X^2 : 8,852 \quad Sd = 2 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloya baktığımızda anketimize katılan deneklerin, nerdeyse tamamının orta halli olmasından dolayı (Bkz. Tablo: 6), anketimize zengin ve fakir olan kişilerin cevap vermediğini görmekteyiz. Tabloyu incelediğimizde yörede yaşayan Alevilerin zekât kurumuna bağlı olduklarını görüyoruz. Ancak yine belirtelim ki burada kastedilen zekât ibadeti Alevilerin kendi içlerinde gelenekselleştirdikleri yukarıdaki mali ibadetlerdir.

Yine aynı tabloya baktığımızda deneklerin %40,5’i devamlı , %44,0’ı ise ara sıra zekât verdiğini belirtirken; %15,5’i hiçbir şekilde zekât vermediğini belirtmektedir.

4. Hac (Hacı Bektaş Veli Dergâhını Ziyaret Etme)

Kuran-ı Kerim’de, şartları uygun olanın yerine getirmesi gereken, Allah’ın kulları üzerine bir hakkı olarak açıklanan hac¹³³; Alevî-Bektaşî zümrelerinin ana kaynaklarında geçmesine rağmen Alevi çevreler tarafında pek rağbet görmemektedir. Bunun en önemli sebebi, Alevi felsefesindeki insanın tanrıya yaklaşım şeklinde

¹³² Üzüm, a.g.e., s.100

¹³³ Kur’an-ı Kerim 3/ 97

aranmalıdır. Bu yaklaşıma göre insan tanrıya yaklaşabilmek için belirli yerlere ziyarete gitmekten ziyade, kendine dönmeli ve her şeyi kendinde aramalıdır.¹³⁴

Alevi yazarlarının da konuya bakış açısı büyük ölçüde bu yöndedir. Hatta bazıları haccın birçok unsurunun putperestlikten İslam'a aktarıldığını, Arapların Kâbe'ye kutsallık kazandırmak için pek çok masal ürettiklerini, Alevîlerin Allah'ın mekânının ancak insanın kalbi olabileceğine inanarak hacca gitmediklerini söyler.¹³⁵ Bununla birlikte bazı Alevi yazarların, Hacı Bektaş Veli'nin:

Hararet nardadır, sacda değildir.

Keramet baştadır, taçta değildir.

Her ne arar isen kendinde ara,

Mekke' de, Kudüs'te hacda değildir.

Sözü ile haccın gereksizliğini vurguladığını iddia ettiği şeklindeki yargıları, bazı çevreler tarafından pek de isabetli bulunmamaktadır. Zira Hacı Bektaş Veli'nin hac hakkındaki “benim Kabem insandır”, sözü haccı kötüleyen ya da gereksizliğini göstermekten çok, asıl güzelliğin insan merkezli olduğunu belirtmek için kullandığı belirtilmektedir. Kaldı ki bunları söyleyen Hacı Bektaş-ı Veli'nin kendisi hacca gitmiş bir zattır.¹³⁶

Aleviler tarafından Kâbe'nin kutsallığının kabul edildiğini ancak hac ibadeti maksatlı ziyaretinin pek rağbet görmediğini, yukarıdaki paragrafta belirtmiştik. Ancak şunu da belirtmeliyiz ki, Alevi toplumu tarafından yine de hac ibadeti yerine getirilmekte ve hac ibadeti maksatlı ziyaret yeri olarak Hacı Bektaş Veli'nin Dergâhı kabul edilmektedir. Buradan hareketle araştırma sahamızdaki Alevilerin hac ibadetini yerine getirme davranışına ilişkin aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo-35:Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı'nı Ziyaret Etme

<i>Cinsiyet Durumu</i>	<i>Gitmiş</i>		<i>Gitmemiş</i>	
	S	%	S	%
Kadın	15	20,3	59	79,7
Erkek	38	35,8	68	64,2
Toplam	53	29,4	127	70,6

$X^2 : 5,091$ $Sd = 1$ $P > 0,05$

¹³⁴ Keskin, a.g.e., s.195

¹³⁵ Zelyut, a.g.e., s.250-252

¹³⁶ Üzüm, a.g.e., s.101-102

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, genel toplamda deneklerin %29,4'ü Hacı Bektaş-i Veli Dergâhı'nı ziyaret ettiğini belirtirken, %70,6'ı bunu ziyareti yerine getirmediğini belirtmektedir. Yine tabloya göre erkeklerin kadınlara oranla bu ziyareti daha fazla yerine getirdiğini görmekteyiz. Zira, erkeklerin %35,8'i bu söz konusu ziyareti yerine getirdiğini belirtirken; bu oran kadınlarda %20,3'e gerilemektedir.

5. Ayin-i Cem

Alevîliğin en önemli ibadetlerinden biri olan cem ibadetinin, araştırma sahamızda ne sıklıkla yerine getirildiğini tespit etmek için aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo-36: Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Ceme Katılma Sıklığı

Cinsiyet Durumu		Devamlı	Ara sıra	Hiç
Kadın	S	27	27	-
	%	50,0	50	-
Erkek	S	25	54	4
	%	30,1	65,1	4,8
Toplam	S	52	81	4
	%	38,0	59,1	2,9

$$X^2 : 7,264 \quad Sd = 2 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, genel toplamda deneklerin %38'i devamlı, %59,1'i ara sıra cem ayinine katıldığını belirtirken; %2,9'u ise bu ayine hiç katılmadığını belirtmektedir. Ankete katılanların cinsiyet değişkenine göre ceme katılma sıklıklarına baktığımızda kadınların, erkeklere oranla cem ayinine daha fazla katıldığını görmekteyiz. Nitekim kadınlardan cem ayinine hiç katılmadığını belirten olmazken; erkeklerde çok düşük de olsa (%4,8) cem hiç katılmadığını belirtenler olmuştur.

Konunun yaş gurupları değişkeniyle arasında anlamlı ilişkiler olabileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tablo-37: Yaş Gurubu Değişkenine Göre Ceme Katılma Sıklığı

Yaş Gurubu		Devamlı	Ara sıra	Hiç
20 ve aşağısı	S %	3 6,6	43 93,5	- -
21-30 arası	S %	21 63,6	12 36,4	- -
31-40 arası	S %	15 40,5	18 48,6	4 10,8
41-50 arası	S %	13 100,0	- -	- -
51-60 arası	S %	- -	8 100,0	- -
Toplam	S %	52 38,0	81 59,1	4 2,9

$$X^2 : 67,513 \quad Sd = 8 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloyu incelediğimiz zaman, yaş gurubu değişkeniyle ceme katılma sıklığı arasında anlamlı ilişkiler olduğunu görmekteyiz. Öyle ki, yaş ilerledikçe ceme katılma sıklığı artmakta iken bunun tersi bir durumda ceme katılma isteği azalmaktadır. Örneğin, 20 ve aşağısı yaş gurubundakilerin %6,6'ı ceme devamlı katıldıklarını belirtirken bu oran 31-40 yaş gurubunda artarak % 40,5'e çıkmakta ve nihayetinde 51-60 arası yaş gurubunda %100'e yükselmektedir.

Cem ayinine katılımın yaş ortalamasına bağlı olarak artmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Bunların en başında hiç şüphesiz Alevî ritüellerine karşı gençlerin ilgisiz ve bilgisiz olmaları yatmaktadır. Nitekim yörede yaptığımız sohbetlerde bu durumun üzerinde yetişkinler tarafından önemle durulmuş ve gençlerin cem ayinine katılma sıklığının gittikçe azaldığı özellikle belirtilmiştir.

G. BAZI DİNÎ VE TOPLUMSAL SORUNLAR

1. Ülkenin En Önemli Sorununu Tanımlama

Ülkenin en büyük sorununun ne olduğunu belirtme durumu ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo-38: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Ülkenin En Önemli Sorununu Tanımlama Biçimi

Eğitim Düzeyi		Enflasyon ve Buna Bağlı Fakirlik	Terör	Nüfus Artışı	Dini Hoşgörüsüzlük	Demokrasinin Eksikliği	Diğer
İlkokul Mezunu	S	12	17	-	4	-	-
	%	36,4	51,5	-	12,1	-	-
Orta Okul Mezunu	S	35	14	4	10	2	-
	%	53,8	21,5	6,2	15,4	3,1	-
Lise veya Dengi Okul Mezunu	S	29	28	2	4	7	4
	%	39,2	37,8	2,7	5,4	9,5	5,4
Üniversite Mezunu	S	-	2	-	4	-	-
	%	-	33,3	-	66,7	-	-
Toplam	S	76	61	6	22	9	4
	%	42,7	34,3	3,4	12,4	5,1	2,2

$X^2 : 42,729$ $Sd = 15$ $P > 0,05$

Yukarıdaki tabloya baktığımızda, tüm eğitim düzeylerinde genel toplamda ankete katılanların hemen hemen yarısı (%42,7), ülkenin en önemli sorununun “enflasyon ve buna bağlı fakirlik” olduğunu belirtmektedir. Bunu takiben %34,3’ü en önemli sorunun “terör” ve %12,4’ü ise en önemli sorunun “dini hoşgörüsüzlük” olduğunu ifade etmektedir. Aynı şekilde %5,1’i “demokrasi eksikliği”nden hal yanmakta iken %3,4’ü de “hızlı nüfus artışı”ndan hal yanmaktadır. Geriye kalan %2,2’lik bir kısım ise tüm bu sorunların dışında, kendince en önemli sorunun başka şeyler olabileceğini dile getirmektedir.

Aynı tablodaki verileri, eğitim düzeyi değişkeni açısından ele aldığımızda ise, eğitim düzeyine bağlı olarak, eğitim düzeyi arttıkça en önemli sorunun hoşgörü eksikliği olduğunu görmekteyiz. Nitekim üniversite mezunu onlar için, %66,7’lik bir oranla ve lise veya dengi okul mezunu olanlar için %39,2’lik bir oranla en önemli sorunun “dini hoşgörüsüzlük” olduğunu görüyoruz. Tablodaki verileri takiben, ortaokul mezunu olanlar için en önemli sorunun %53,8’lik bir oranla “enflasyon ve buna bağlı fakirlik”; ilkokul mezunu onlar için ise %51,5’lik bir oranla ülke için en önemli sorunun “terör” olduğunu görmekteyiz.

Deneklerin yarısına yakınının (%42,7), enflasyon ve buna bağlı fakirliğin ülke için en önemli sorun olarak göstermeleri, Alevîlerin de ülke gelindeki genel çoğunluğa katılmakta ve konuya mezhepsel ya da ideolojik olarak bakmadıklarını görmekteyiz.¹³⁷

¹³⁷ Bu konunun diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisi için bkz. ek Tablo- 10 ve 11

2. Alevi-Bektaşiliğinin Genel Gidişatını Değerlendirme

Yöre halkının Aleviliğın gidişatı ile ilgili tutumlarını belirtmek için aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo-39: Yaş Gurubu Değişkenine Göre Aleviliğın Gidişatını Değerlendirmeye İlişkin Tutum

Yaş Gurubu		İyiye Gidiyor	Kötüye Gidiyor	Değişmiyor	Fikrim Yok
20 ve aşağısı	S %	42 60,0	2 2,9	13 18,6	13 18,6
21-30 arası	S %	10 23,8	4 9,5	23 54,8	5 11,9
31-40 arası	S %	27 57,4	8 17,0	12 25,5	- -
41-50 arası	S %	6 46,2	7 53,8	- -	- -
51-60 arası	S %	8 100,0	- -	- -	- -
Toplam	S %	93 51,3	21,7	48 26,7	18 10,0

$$X^2 : 69,852 \quad Sd = 12 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde, genel toplamda ankete katılanların yarısı (%51,3), Aleviliği “iyiye gidiyor” şeklinde değerlendirirken, % 21,7 ise Aleviliği “kötü gidiyor” şeklinde değerlendirmektedir. Bunu takiben %26,7’lik bir oran, Aleviliğın değişmediğini belirtirken, % 10’luk bir oran ise söz konusu konu hakkında görüşünü saklı tutmayı tercih etmiştir.

Yine aynı tablodaki verileri, yaş gurupları değişkeni açısından incelediğimizde, genç kuşağın, yaşlı kuşağa oranla Aleviliğın gidişatı hakkında, daha iyimser olduğunu görmekteyiz. Örneğın, 41-50 arası yaş gurubundakilerin %53,8’i Aleviliğın gidişatı noktasında kötümser bir düşünceye sahipken bu oran bir alt yaş gurubu olan 31-40 arası yaş gurubundakilerde %17’e gerilemekte ve buna takiben 21-30 arası yaş grubundakilerde %9,5 ‘e düşmektedir. 20 ve aşağısı yaş gurubunda olanlarda ise, Aleviliğın gidişatı hakkındaki bu kötümser hava, sadece %2,9’luk bir oranda hâkimdir.

3. Siyasi Tutumlar

Araştırma sahamızdaki Alevîlerin, siyasi partilere olan eğilimlerine ilişkin aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo- 40: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Siyasal Partilere Yönelişteki Takınılan Tavr

Yaş Gurubu		Kendi Partilerini Kurmalı	Ülkenin Kalkınmasını Ön Planda Tutan Partilere Yönelmeli	Haklarını Savunacak Partileri Tercih Etmeli	Farklı Partilere Yönelmeli	Fikrim Yok
20 ve aşağısı	S %	6 8,6	33 47,1	13 18,6	- -	18 25,7
21-30 arası	S %	- -	17 40,5	8 19,0	- -	17 40,5
31-40 arası	S %	- -	34 75,6	8 17,8	- -	3 6,7
41-50 arası	S %	- -	10 16,9	3 23,1	- -	- -
51-60 arası	S %	3 37,3	5 62,5	- -	- -	- -
Toplam	S %	9 5,1	99 55,6	32 18,0	- -	38 21,3

$X^2 : 48,920$ $Sd 12$ $P > 0,05$

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, bütün yaş gurupları toplamında ankete katılanların %55,6'sı, siyasi partileri tercih ederken “ülke çıkarlarını ön planda tutan partileri”, %18'i ise “haklarını savunacak partileri” tercih etme eğilimde iken sadece %5,1'i kendi partilerini kurmadan yana tavrı takınmışlardır. Geriye kalan %21,3'lük bir oran ise konu hakkında herhangi bir fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Burada şunu özellikle belirtmek isterim ki, deneklerin hiçbiri farklı partilere yönelme eğilimi içinde değildir.

Aynı tablodaki verileri yaş gurupları değişkeni açısından değerlendirdiğimizde ise, ülke kalkınmasını ön planda tutan partileri tercih edenler daha çok %75,6'lık bir oranla, 31-40 arası yaş grubu ile %62,5'lik bir oranla 51-60 arası yaş gurubunda toplanmaktadır. Deneklerden, Alevilerin kendi partilerini kurma eğilimi içinde olanların daha çok %37,3'lük bir oranla 51-60 arası yaş gurubunda yoğunlaşması, mevcut partilerin aradan yıllar geçmesine rağmen Alevilerin ihtiyaçlarına cevap vermediği ve artık Alevilerin kendi partilerini kurması gerektiği şeklinde bir varsayımı akla getirebileceğini düşünmekteyiz.

Yine konuyla alaka olarak yörede yaşayan Alevilere, Aleviliğin giderek siyasallaşıp siyasallaşmadığı sorduk ve aldığımız cevaplara binaen aşağıdaki tabloyu oluşturmaya çalıştık.

Tablo - 41: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevîli- Bektaşîliğin Siyasallaşmasının Alevî- Bektaşîliğe Zarar Vereceği Fikrine Katılma Durumu

Eğitim Düzeyi		Katılıyor	Kısmen Katılıyor	Katılmıyor	Fikrim Yok
İlkokul Mezunu	S %	6 18,2	- -	15 45,5	12 36,4
Orta Okul Mezunu	S %	7 10,8	15 23,1	18 27,7	22 33,8
Lise veya Dengi Okul Mezunu	S %	10 13,2	9 11,8	36 47,4	21 27,6
Üniversite Mezunu	S %	4 66,7	2 33,3	- -	- -
Toplam	S %	27 15,0	26 14,4	69 38,3	55 30,6

$\chi^2 : 36,030$ $Sd = 3$ $P > 0,05$

Öncelikle şunu belirtelim ki burada siyasallaşmadan kastımız, Alevîliğin kültürel ve dini(aşkın) boyutlarının ihmal edilip onun salt olarak bir ideolojiye indirgenmesi ve Alevîlerin belli bir siyasi partinin doğal üyeleri olarak algılanmaya başlanmasıdır. Buradan hareketle, yukarıdaki tabloyu incelediğimizde, bütün eğitim düzeylerinde yörede yaşayan Alevîlerin çoğunluğunun (%38,3), “siyasallaşmanın Alevîliğe zarar vereceği” şeklindeki fikre katılmadığını %15’inin ise bu fikre katıldığını görmekteyiz. Aynı şekilde deneklerin %14,4’ü söz konusu fikre kısmen katıldığını belirtirken, %30,6’sı ise konu hakkında herhangi bir yorum yapmamaktadır.

Yine aynı tablodaki verilere baktığımızda konu ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler olduğunu görmekteyiz. Öyle ki eğitim seviyesi arttıkça söz konusu iddiaya katılma oranı da artmaktadır. Örneğin ortaokul mezunu olanların %10,8’i söz konusu fikre katıldığını belirtirken bu oran lise veya dengi okul mezunlarında %13,2’ye yükselmekte ve nihayetinde de üniversite olanlarda %66,7’e çıkmaktadır.

4. Diyanet Teşkilatına İlişkin Tutumlar

Cumhuriyetin ilanından sonra 3 Mart 1924’te kurulan Diyanet teşkilatına ilişkin gerek Sunni gerekse Alevî kesimlerde bir takım tartışmalar her zaman gündeme gelmektedir. Sürekli gündemde olan bu tartışmaların hiç şüphesiz ana kaynağını daha çok Diyanet teşkilatının yapısı, teşkilat kanunu, statüsü, görev ve fonksiyonları gibi bir takım konular oluşturmaktadır.¹³⁸ Ancak son zamanlarda Alevî toplumunun Diyanet

¹³⁸ Keskin, a.g.e., s.216–217

teşkilatına ilişkin tutumu daha çok iki önemli başlık altında toplanmaktadır. Bu iki önemli başlık:

a. Diyanet Teşkilatının Kaldırılması Fikrine Karşı Takınılan Tutumlar

Eğitim düzeyi ile Diyanet teşkilatının kaldırılmasına ilişkin takınılan tutum ve davranışlar arasında anlamlı ilişkiler olabileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo-42: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Diyanet Teşkilatının Kaldırılması Fikrini Onaylama Durumu

Eğitim Düzeyi		Onaylıyor	Kısmen Onaylıyor	Onaylamıyor	Fikrim Yok
İlkokul Mezunu	S	11	4	4	12
	%	35,5	12,9	12,9	38,7
Orta Okul Mezunu	S	27	10	11	17
	%	41,5	15,4	16,9	26,2
Lise veya Dengi Okul Mezunu	S	9	25	27	13
	%	12,2	33,8	36,5	17,6
Üniversite Mezunu	S	-	4	2	-
	%	-	66,7	33,3	-
Toplam	S	47	43	44	42
	%	26,7	24,4	25,0	23,9

$$X^2 : 37,857 \quad Sd = 9 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloya baktığımızda, “Diyanet teşkilatının kaldırılması” fikrinin genel toplamda ankete katılanların %26,7’i tarafından “tamamen”, %24,4’ü tarafından da “kısmen” onaylandığını; %25’i tarafından ise onaylanmadığını görmekteyiz. Geriye kalan %23,9’u ise konu hakkında herhangi bir fikirlerinin olmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablodaki verileri eğitim düzeyi açısından ele aldığımızda ise, anketimize katılanların eğitim düzeyi ile söz konusu fikri onaylama tutumları arasında anlamlı ilişkiler olduğunu görmekteyiz. Öyle ki, eğitim düzeyinin artışına paralel olarak Diyanet teşkilatının kaldırılmasını onaylama tutumu azalmakta bunun tersi bir durumda ise artmaktadır. Örneğin ilkokul mezunu olanların %12,9’u söz konusu teşkilatın kaldırılmasını onaylamazken bu oran ortaokul mezunlarında %16,9’a, lise veya dengi okul mezunlarında %36,5’ e ve nihayetinde de üniversite mezunu olanlarda %33,3’e yükselmektedir. Bu da bize gösteriyor ki; eğitim seviyesinin yükselmesine paralel olarak ideolojik bir yaklaşımla bir kurumun kaldırılmasından ziyade değiştirmeye ve yeniden yapılanmasına gidilmesi daha çok arzulanmaktadır. Söz konusu iddia ile ilgili yayınların ve kaldırılması istenen kurumun yayınlarının eğitim seviyesinin

yükselmesiyle birlikte daha rahat çözümlenmesi ve anlaşılması; duruma daha mantıklı ve anlaşılır bir şekilde yaklaşılmasına ortam sağlamaktadır.

b. Alevi-Bektaşiliğin Diyanet'te Temsiline İlişkin Takılan Tutumlar

Yaş gurupları değişkeni ile Diyanet teşkilatı içinde Aleviliğin temsiline ilişkin tutum ve davranışlar arasında anlamlı ilişkiler olabileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo-43: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Aleviliğin Diyanet'te Temsil Edilmesi Fikrini Onaylama Durumu

Yaş Gurubu		Onaylıyor	Kısmen Onaylıyor	Onaylamıyor	Fikrim yok
20 ve aşağısı	S	49	-	8	11
	%	72,1	-	11,8	16,2
21-30 arası	S	27	-	5	10
	%	64,3	-	11,9	23,8
31-40 arası	S	24	-	9	7
	%	60,0	-	22,5	17,5
41-50 arası	S	2	-	7	4
	%	15,4	-	53,8	30,8
51-60 arası	S	8	-	-	-
	%	100,0	-	-	-
Toplam	S	110	-	29	32
	%	64,3	-	17,0	18,7

$$X^2 : 24,752 \quad Sd = 8 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde bütün yaş guruplarında genel toplamda deneklerin %64,3'ü Alevilerin Diyanet'te temsil edilmesini "onayladığını" belirtirken, %17'i "onaylamadığını" belirtmektedir. Katılımcıların %18,7'i de konu hakkında herhangi bir yorum yapmamışlardır. Burada dikkatimize çeken Alevilerin Diyanet'te kısmen temsil edilmesin kimse katılmamaktadır.

Yine aynı tablodaki verilere göre konuyu yaş gurupları değişkeni açısından ele aldığımızda, yaş artışına paralel olarak Alevilerin Diyanet'te temsil edilmesine katılma oranın azaldığını bunun tersi bir durum söz konusu olduğunda ise arttığını görmekteyiz. Öyle ki, 20 ve aşağısı yaş gurubunun %72,1'i söz konusu fikri onayladığını belirtirken bu oran 21-30 arası yaş gurubunda %64,3'e, 31-40 arası yaş gurubunda %60'a ve nihayetinde de 41-50 arası yaş gurubunda %15,4'e kadar düşmektedir. Ancak 51-60 arası yaş gurubundaki deneklerin tamamının söz konusu fikri onayladığını belirtmeleri burada dikkat çekici bir başka konudur.

5. Alevî Bektaşî Derneklerine İlişkin Tutumlar

Dernekler, toplumsal bünyede ortaya çıkan değişme, çözülme, parçalanma gibi gelişmeler karşısında, aynı toplumsal statüye sahip bulunan bireylerin, menfaatlerini yahut da ideallerini korumak için bilinçli bir şekilde ortaya çıkardıkları gruplaşma tipleridir.¹³⁹ Toplumun diğer kesimleri gibi Alevîler de dernek kurma çabaları göstermiş ve bu amaçla çeşitli dernekler açmış ya da açılan dernekler üye olmuşlardır. Herhangi bir Alevî derneğine üyelik ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiler görülebileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo-44: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alevi-Bektaşî Derneklerine Üyelik Durumu

Eğitim Düzeyi		Üye	Üye Değil
İlkokul Mezunu	S	4	27
	%	12,9	87,1
Orta Okul Mezunu	S	14	51
	%	21,5	78,5
Lise veya Dengi Okul Mezunu	S	11	65
	%	14,5	85,5
Üniversite Mezunu	S	4	2
	%	66,7	33,3
Toplam	S	33	145
	%	18,5	81,5

$$X^2 : 11,073 \quad Sd = 3 \quad P > 0,05$$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi genel toplamda ankete katılanların %18,5'i herhangi bir Alevi-Bektaşî Derneğine üye olduğunu belirtirken, %81,5'i herhangi bir Alevi-Bektaşî Derneğine üye olmadığını belirtmektedir.

Yine tablodaki verilere göre konuyu eğitim düzeyi açısından incelediğimizde herhangi bir Alevi-Bektaşî Derneğine üye olma durumu ile eğitim seviyesi arasında anlamlı ilişkiler olduğunu görmekteyiz. Öyle ki, eğitim seviyesin artmasına paralel -lise veya dengi okul mezunu olanlar hariç- olarak herhangi bir derneğe üye olma durumu da artmaktadır. Örneğin ilkokul mezunu olanların %12,9'u herhangi bir Alevi-Bektaşî Derneğine üye olduğunu belirtirken, bu oran ortaokul mezunu olanlarda %21,5'e ve üniversite mezunu olanlarda %66,7'ye çıkmaktadır. Ancak lise veya dengi okul mezunu olanlarda bunun tersi bir söz konusu olup herhangi bir Alevi-Bektaşî Derneğine üye olma durumu %14,5'e gerilemektedir.

Yöre yaşayan Alevi halkın %81,5 gibi büyük bir kısmının herhangi bir Alevi-Bektaşî Derneğine üye olmama sebeplerinin en başında araştırma sahamızda

¹³⁹ Günay, a.g.e., s. 304

dernekleşme geleneğinin pek yaygın olmaması gösterilebilir. Öyle ki araştırma sahamızda Alevîlerin kurduğu herhangi bir derneğe rastlamadık. Ancak herhangi bir Alevî derneğine üye olanların büyük çoğunluğunun üniversite mezunlarından oluşması, bu eğitim seviyesindeki kişilerin il dışındaki üniversitelerde okumaları ve yabancı oldukları bu çevrede kendilerini yalnız hissetmemek ve sıkıntılarını paylaşabilmek adına kendilerine en yakın olan Alevî-Bektaşî Derneklere üye olarak bu ihtiyaçlarını giderebildiklerini savunabiliriz. Buradan da dernekleşmenin daha çok gençler arasında yaygın olduğunu anlıyoruz.

Herhangi bir Alevî-Bektaşî derneğine üye olmada, sayının bu kadar az olmasının bir başka en önemli sebebi derneklere karşı olan güven duygusunun yitirilmesidir. Öyle ki, araştırma sahamızdaki Alevîlere “Alevî-Bektaşî derneklerinin Alevîlerin saf duygularını kullandığı şeklindeki fikre katılıyor musunuz?” şeklindeki soruya genel toplamda deneklerin %54’ü “tamamen” veya “kısmen” katıldığı şeklinde cevap verirken, bu fikre katılmayanların oranı %31,5’de kalmıştır. Deneklerin % 14,6 ise bu konuda bir fikir beyan etmemiştir. Aynı tablodaki verilere göre erkekler (%61,6), söz konusu fikre kadınlara oranla (%42,16) daha fazla katılmaktadır.¹⁴⁰

6. Camii–Cemevi Benzeştirilmesi

Araştırmamızın giriş bölümünde cem evlerinin, Alevîlerin cem ayinini yerine getirdikleri mekânlara verilen isim olduğunu belirtmiştik. Bu bağlamda son zamanlarda özellikle büyük şehirlerde, Cem evleri açma faaliyetlerinin giderek yaygınlaştığını görmekteyiz. Ancak bu yaygınlaşmayla birlikte bir takım sorunlar da gündeme taşınmıştır. Bu sorunların en başında hiç şüphesiz cem evlerinin cami ile aynı işleve sahip olduğu şeklinde iddia yer almaktadır. Bu bağlamda Alevîler tarafından cem evlerinin de inşasının camiler kadar kolaylaştırılması ve devlet tarafından desteklenmesi istenmektedir. Konuyla alakalı olarak, araştırma sahamızdaki Alevîlerin, Cami-Cemevi benzeşmesine ilişkin görüşlerini yansıtan aşağıdaki tablo oluşturulmaya çalışılmıştır.

¹⁴⁰ Bkz. ek Tablo- 13

Tablo-45: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Camii İle Cemevinin Benzer Göreve Sahip Olduğu Şeklindeki Fikri Onaylama Durumu

Yaş Gurubu		Onaylıyor	Onaylamıyor	Fikrim yok
20 ve aşağısı	S %	48 68,6	12 17,1	10 14,3
21-30 arası	S %	36 85,7	4 9,5	- -
31-40 arası	S %	23 51,1	18 40,0	4 8,9
41-50 arası	S %	5 38,5	8 61,5	- -
51-60 arası	S %	8 100,0	- -	- -
Toplam	S %	120 67,4	42 23,6	14 7,9

$X^2 : 41,623$ $Sd = 12$ $P < 0,05$

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi genel toplamda ankete katılanların %67,4'ü "cami ile cemevinin benzer göreve sahip olduğu" fikrini onaylarken, %23,6'ı bu fikri onaylamamaktadır. Deneklerin %7,9'u ise konu hakkında fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Aynı tablodaki verileri, yaş gurupları değişkeni açısından ele aldığımızda ise, yaş gurupları değişkeni ile söz konusu fikri onaylama tutumu arasında-41-50 arası yaş gurubunda bulunanlar hariç- anlamlı ilişkiler olduğunu görmekteyiz. Öyle ki, 20 ve aşağısı yaş gurubunda bulunanların %68,6'sı söz konusu fikri onayladığını belirtirken bu oran 31-40 arası yaş gurubundakilerde %51,1'e çıkmakta ve nihayetinde de 51-50 arası yaş gurubundakilerde %100'e ulaşmaktadır.

Anket sonuçlarında da görüldüğü gibi araştırma sahamızdaki Alevilerin büyük çoğunluğu cami ile cemevinin benzer göreve sahip olduğu fikre katıldığını göstermektedir. Bununla birlikte Keskin'in belirttiği gibi cemevlerinin yapımına ilişkin girişimler eğer Alevi-Bektaşî toplumunun dini ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gerçekleştiriliyorsa ve bu doğrultuda hareket ediliyorsa bu amaç oldukça masum bir talep olarak zikredebilir. Ancak eğer cemevlerini camilerin bir alternatifi olarak göstermek kaydıyla son zamanlarda giderek yaygınlaşan Sünni-Alevi bütünleşmesini bozmaya yönelik bir takım çıkarıcı güçlerin deyim yerindeyse ekmeğine yağ sürülmek isteniyorsa işte o zaman bu tip girişimlerin üzerinde çok dikkatli bir şekilde durulması gerekir.¹⁴¹

¹⁴¹ Keskin, a.g.e., s.229

7. Alevî-Sünnî Bütünleşmesine Bakış

Keskin'e göre sanayileşmenin etkisiyle ülkemizin 1950'lerden sonra yaşadığı kırdan kente göç süreci Sünnî-Alevî topluluklarının birbirine daha yakından tanımalarına ve böylece karşılıklı olarak birbirleri hakkına sahip oldukları birçok kalıp yargının değişmesine neden olmuştur. Öyle ki, birbirlerini çok farklı gören iki topluluk üyeleri, ortak noktalarının farklılıklardan daha çok fazla olduğunu keşfederek, sosyal bütünleşme sürecini başlatmıştır. Ancak, bu bütünleşme süreci bir takım çıkarıcı çevrelerin hoşuna gitmemiş ve bu çevrelerin kışkırtmaları sonucu Maraş, Çorum ve Sivas gibi illerde çıkartılan bir takım gerginliklerle belki de iki topluluk arasında kapanmayacak yaralar açılmak istenmiştir. Bu gibi olaylar, iki topluluk arasında bütünleşmenin ülkemiz açısından ne derece önemli bir husus olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.¹⁴² Buradan hareketle, araştırma sahamızdaki Alevilerin, Sunnî-Alevî bütünleşmesine ilişkin tutum ve davranışlarına dair aşağıdaki tablo hazırlanmaya çalışılmıştır.

Tablo-46: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sünnî-Alevî Bütünleşmesini Onaylama Tutumu

Eğitim Düzeyi		Onaylıyor	Onaylamıyor
İlkokul Mezunu	S %	25 75,8	8 24,2
Orta Okul Mezunu	S %	29 50,0	29 50,0
Lise veya Dengi Okul Mezunu	S %	61 80,3	15 19,7
Üniversite Mezunu	S %	6 100,0	- -
Toplam	S %	121 69,9	52 30,1

$$X^2 : 17,932 \quad Sd = 3 \quad P < 0,05$$

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, genel toplamda ankete katılanların %69,9'u Sünnî-Alevî bütünleşmesini onaylamakta, %30,1'i ise, onaylamamaktadır. Tablodaki verileri eğitim düzeyi değişkenine göre değerlendirdiğimizde, deneklerin eğitim düzeyi ile Sünnî-Alevî bütünleşmesini onaylama tutumları arasında anlamlı ilişkiler olduğunu görmekteyiz. Öyle ki, eğitim seviyesi arttıkça, söz konusu bütünleşmeyi onaylama tutumu da ona paralel bir şekilde artmaktadır. Örneğin, ortaokul mezunu olanların %50'si Sünnî-Alevî bütünleşmesini onayladıklarını belirtirken bu oran lise veya dengi

¹⁴² Keskin, a.g.e., s.169

okul mezunu olanlarda daha da artmakta ve %80,3'e yükselmekte ve nihayetinde de, Üniversite mezunu olanlarda %100'e çıkmaktadır.

Konu ile alakalı olarak, Sünni-Alevi bütünleşmesini onaylayanlara, bu bütünleşmenin nasıl gerçekleşebileceğini sorduğumuzda ise büyük çoğunluk(%61,3), bu bütünleşmenin saygı ve karşılıklı hoşgörü ile olabileceğini belirtmiştir. Devamında %5,4'ü bu bütünleşmenin eğitim ve aile bilgilendirmesiyle, %7,2'i ise bu bütünleşmenin ancak ayrımcılıkların ortadan kaldırılmasıyla olabileceğini savunmuştur. Aynı şekilde %4,5'lik bir kısım bütünleşmenin ülke geleceği için önemine değinirken, %21,6'sı ise bu bütünleşmenin zaten gerçekleştiğine inanmaktadır.

SONUÇ

Çalışmamızın çeşitli yerlerinde tespitlerde bulunduğumuz örneklerden de anlaşılacağı gibi, Türkiye’de tek tip bir Alevilikten söz etmek mümkün değildir. Bunda, tarihi bir takım sebeplerin bulunmasının yanında, günümüzde olduğu gibi, Aleviliğe bakışta çoğu zaman kendisini hissettiren siyasi yaklaşımın payı büyüktür. Dolayısıyla, ülkemizde yaşanmakta olan Aleviliği tam olarak tahlil edebilmek için, bölgesel ve derinlemesine yapılacak çalışmaların sağlayacağı bulgulara büyük ihtiyaç vardır. Yapmış olduğumuz bu alan araştırmasının bulguları, Aleviliğin tarifine bir yenilik katmasından ziyade, en azından siyasi tanımın arka plana çekimlisine sebebiyet teşkil edeceğini düşünmekteyiz.

Alevilik-Bektaşılık, Türkiye’nin önde gelen sorunlarından birisi olmaya devam etmektedir. Öyle ki, izlenen yanlış politikalar sorunun sadece ulusal değil uluslararası bir boyut kazanmasına da neden olamaya başlamıştır. Hiç şüphesiz bu durumun esas sorumluları özellikle Alevilik gibi dini guruplara siyasi bir yaklaşım tarzı sergileyendir.

Konunun bir başka yönünü ise yaşanan sürecin zaman içerisinde Alevilik’in inanç yönünden çok siyasi yönünün ön plana çıkarılarak çeşitli siyasi güçlerin bir oyun alanı haline getirilmesi oluşturmaktadır. Ayrıca bu durum bahane edilerek toplum içinde sürekli çok farklı Alevilik tanımları yapılmaya gayret gösterilmiş ve çözüm üretmekten ziyade bir takım çevrelerin işine gelecek şekilde sürekli sorun üretilmeye çalışılmıştır. Oysaki, ortak coğrafyayı paylaşan ve İslam dinini kabul eden grupların inanç ve inanca bağlı pratiklerinde illa ki farklılık olacaktır. Ancak bu farklılığa siyasi bir açıdan yaklaşmak yerine tamamen kendi tabiatı içinde değerlendirmek konun çözümü için en önemli adım olacaktır.

Yaptığımız gözlem ve görüşmeler sonucunda, Gürgentepe çevresinde yaşayan Alevilerin, en azından söylem bakımından büyük oranda geleneksel Aleviliği koruduklarını söyleyebiliriz. Manevi merkez olarak kendilerini, Gümüşhane ili, Kürtün ilçesi sınırları içerisinde yer alan Güvenç Abdal Ocağı’na bağlı olduklarını belirtmektedirler.

Alevi yaşayışın önemli bir parçası olarak algılanan cem ayini, araştırma yaptığımız coğrafi birim içerisinde, kesintisiz olarak günümüze kadar uygulanmış gelmiştir. Nitekim araştırma bulgularında da bu durum açıkça ortaya çıkmaktadır. Yörede yaşayan Alevilerin sadece %2,9’u ceme ayinine katılmadığını belirtmiştir.

Genel İslami inançlar olarak nitelendirdiğimiz, Allah'a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe ve kaza-kadere inanç noktasında, yörede yaşayan Alevilerle Sünniler arasında kayda değer bir fark olmadığını gördük. Öyle ki, bu iman esaslarından hangilerine inanıyorsunuz diye sorduğumuzda, yörede yaşanan Alevilerin % 80'ı bu inançların hepsine inandığını dile getirmiştir. Yörede halk inançları da bariz bir şekilde kendini göstermektedir. Nitekim araştırma sahamızdaki Alevilerin tamamı "büyüye, cine(cin çarpması veya tutulması), nazara ve yatır ziyaretine" inandıklarını belirtmişlerdir.

Araştırma yaptığımız coğrafya sınırları içinde Alevilik ile Sünnilik arasında pek önemli bir farkın olmadığını gördük. Nitekim yöre halkının yaklaşık %80'ı Sünnilik ile Alevilik arasında çok önemli bir farkın olmadığını belirtmiştir. Ayrıca yöre halkı, toplum içinde kendinin Alevi olduğunu çok rahat bir şekilde ifade etmektedir. Ancak aile mefhumu söz konusu olduğunda bu farklılık hemen ortaya çıkmaktadır. Deneklerin %91'i grup dışı evliliğe sıcak bakmamakta dolayısıyla Sünni birisiyle evlenmeyi aynı oranda tercih etmemektedir.

Deneklerin hangi ibadetleri yerine getirdikleri şeklindeki sorumuza verdikleri cevaplardan, Alevîlere has ibadetler de dâhil olmak üzere hemen hemen bütün ibadetleri yerine getirdiklerini gördük. Nitekim namaz, oruç(muharrem, Hızır, ramazan dâhil), hac ve zekât gibi ibadetleri yerine getirmediklerini belirtenlerin oranı %11,6'da kalmıştır.

Geleneksel Aleviliğin değişmez kurumları olan dedelik, musahiplik ve düşkünlük kurumlarının, sosyal değişim sürecine ayak uydurabildiklerini gördük. Nitekim deneklerin yaklaşık %60'ı dedelik kurumuna sahip çıkmakta ve Aleviliğin yaşatılması için dedeliğin zorunlu olduğunu savunmaktadır. Düşkünlük kurumu için durum biraz daha iyi görünmektedir. Öyle ki, yörede yaşayan Alevilerin %70'i bir musahibinin olduğunu belirtmektedir. Aynı şekilde deneklerin yaklaşık %75'i düşkünlük kurumunu onaylamakta ve gerekli görmektedir.

Yöre halkına güncel bazı soruları yönelttiğimizde, deneklerin %42,9'u ülkemiz için en önemli sorunun enflasyon ve buna fakirlik olduğunu dile getirirken, %34,3'ü en önemli sorunun terör olduğunu belirtmiştir. Diyanet işleri başkanlığına ilişkin tutumlarını sorduğumuz da ise deneklerin % 75'i, Alevilerin de diyanette temsil edilmesi şartıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'nı onaylamaktadır. Deneklere, gerek iç gerekse dış güçlere karşı, Alevi-Sünni bütünleşmesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Diye

sorduğumuz aldığımız cevabın ağırlığı, bu bütünleşmenin gerekli olduğu yönündedir. Ayrıca deneklerin yaklaşık %65'ı bu bütünleşmenin, karşılıklı saygı ve hoşgörü çerçevesinde olabileceğini dile getirmiştir. Bununla birlikte deneklerin %21,6'ı bu birlikteliğin zaten sağlandığına inanmaktadır.

Toplumsal ilişkiler bakımından, Ordu ilin Gürgentepe İlçesi'nde yaşayan Alevi ve Sünniler arasında, geçmişten günümüze kadar, din anlayışı temelli önemli bir anlaşmazlığın yaşanmadığını açıkça söyleyebiliriz. Bu gerçek, hem Sünniler hem de Alevilerce her fırsatta ifade edilmektedir.

Sonuç olarak, yaptığımız bu alan araştırmasının bulguları da gösteriyor ki, Ordu ili Gürgentepe İlçesi'nde yaşayan Aleviler, son yıllarda yaşanan sosyal değişim sürecinden, Aleviliğin temel taşlarından kayacak şekilde etkilenmemiş, bir iki durum dışında(Sünni biriyle evlenme ve Diyanet teşkilatına ilişkin tutum) geleneksel Aleviliğin ananelerine bağlı kalmışlardır.

KAYNAKLAR

1. Kaynak Eserler

- “Alevilik” *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Gelişim Yay., C.I,İstanbul 1986, , s. 361,
- Bağlıoğlu, Ahmet “Türklerde İslamlaşmayla Birlikte Mezhep Hareketlerinin Üzerine Bir Araştırma”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:2, Elazığ 1991, s.201-226
- Baş, Türker, *Anket*, Seçkin Yay., Ankara 2001
- Bozçalı, Mehmet, *Alevi- Bektaşî Nefeslerinde Dini Muhteva*, Horasan Yay., İstanbul 2005
- Çelebi, Nilgün, *Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları*, Anı Yay., Ankara 2001
- Çiçek, Murat, *Ordu Yöresi Mayıs Yedisi Şenliklerinin Sosyolojik Görünümü*, Basılmamış Lisans Tezi, Elazığ 2003
- Dönmezer, Sulhi, *Toplumbilim*, Beta Yay., İstanbul 1994
- Er, İzzet, *Din Sosyolojisi*, Akçağ Yay., Ankara 1998
- Eren, Selim, *Sosyolojik Açudan Ordu Yöresi Aleviliği*, Ankara Üniv. Sos. Bil. Enst. , Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2002
- Eröz, Mehmet, *Türkiye’de Alevilik- Bektaşilik*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990
- Fıglalı, E. Ruhi, *Türkiye’de Alevilik- Bektaşilik*, Selçuk Yay., İstanbul 1990
- Freyer, Hans, *Din Sosyolojisi*, (Ç. T. Kalpsüz), Ankara 1964
- Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., İstanbul 1998
- Gürgentepe Belediyesi Bilgi İşlem Arşivi
http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCrgentepe%2C_Ordu
<http://www.alevibektasi.org>
<http://www.alevibektasi.org/tarihi.htm>
<http://www.aleviform.org>
<http://www.aleviyiz.org>
<http://www.deventeralevi.nl>
<http://www.gurgentepe.bel.tr/>
<http://www.hbektas.gazi.edu.tr>
<http://www.hubyarlilar.org/guvencabdal.htm>
<http://www.karacaahmet.com/cem.html>

<http://www.lebriz.com>

<http://www.ordutarim.gov.tr/ilceler/gurgentepe/ilcemiz.htm>

Keskin, Y. Mustafa, **Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Aleviliği Elazığ Sünköy Örneği**, Avrasya Yay. , Ankara 2004

Kırkinci, Mehmet, **Alevilik Nedir**, Cihan Yay., İstanbul 1992

Kongar, Emre, **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999

Kökel, Coşkun, “Güvenç Abdal Ocağı Üzerine Bir Değerlendirme”, **Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Dergisi**, Sayı:35, Ankara 2005, s.47

Küçük, Salim, **Şehirleşmenin İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Okuma – Anlama Becerisine Etkileri**, Gazi Üniv. Sos. Bil. Enst., Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1998

Metin, H. Gazi, **Alevilikte Cem**, Uyum Yay., Ankara 1997

Noyan, Bedri, **Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik**, Arda Yay., Ankara 1998

Ocak, Ahmet Yaşar, “Alevî”, **Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1989, s.368–369

Okumuş, Ejder, **Toplumsal Değişme ve Din**, İnsan Yay., İstanbul 2003

Ordu Belediyesi Bilgi İşlem Müdürlüğü

Ordu İl Yıllığı, Ordu 1973

Ordu İl Yıllığı, Ordu 1990

Ordu İl Yıllığı, Ordu 2000

Öz, Gülay **Öz Kaynaklarından Alevilik- Bektaşilik Araştırmaları**, Can Yay., Ankara 1995

Sezal, İhsan, **Sosyolojiye Giriş**, Martı Kitap ve Yay., Ankara 2002

Sezgin, Abdulkadir, “Türkiye Aleviliği, Alevîlerde Liderlik ve Kavram Sorunu”, **2023 Dergisi**, Sayı: 44, 15 Aralık 2004, s.36–48

Sümer, Faruk, “Çepniler III”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, Türk Dünyası Araştırmaları Yay., sayı:57, Eylül 1991, s.6

Şener, Cemal, **Alevi Törenleri**, Ant Yay., İstanbul 1991

Türkdoğan, Orhan, **Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi**, İstanbul 1995

Türkdoğan, Orhan, **Alevi- Bektaş Kimliği**, Timaş Yay., İstanbul 1995

Uludağ, Süleyman, “Dede”, **TDV. İslam Ansiklopedisi**, C.IX, İstanbul 1991, s.60

Uslu, Gülyüz, "Gümüşhane'nin Tarihçesi ve Turistik Değerleri", *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu Bildirileri*, (13-17 Haziran 1990), Gümüşhane Valiliği Yay., Ankara 1991

zm, İlyas, *Günümüz Aleviliği*, İsam Yay., İstanbul 1997, s.4

Yılmaz, Aytekin, *Modernden Postmoderne Siyasal Arayışlar*, Vadi Yay., İstanbul 1996

Zelyut, Rıza, *z Kaynaklarından Göre Alevilik*, Anadolu Kültürü Yay., İstanbul 1990

2. Kaynak Kişiler

Mustafa Arslan, 1981 Piraziz/Giresun doğumlu, Ordu'da oturuyor, niversite ğrencisi

Selahattin Arslan, Hacı Bektaşi Veli Kültür ve Tanıtım Derneği Ordu Şubesi Başkanı

Hüseyin,ztrk, Dede, 1962 doğumlu, Gürgentepe'de yaşıyor.

EKLER**Ek- 1: Anket Formu Örneği****ORDU İLİ GÜRGENTEPE İLÇESİ ALEVİLERİNE UYGULANAN
ANKET FORMU ÖRNEĞİ**

Bu anket formu "*Gürgentepe Aleviliği*" üzerine yapılması düşünülen Din Sosyolojisi çalışmasına kaynaklık etme amacıyla hazırlanmıştır. Bilimsel bir nitelik taşımayı amaç edinen bu araştırmanın herhangi bir idari veya siyasi yönü yoktur. Bu nedenle anket formuna adınızı, soyadınızı veya kimliğinizi belirtecek herhangi bir yazı yazmayınız.

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi, anket sorularına vereceğiniz eksiksiz, gerçekçi ve samimi cevaplarınıza bağlıdır. Sorulara parantez içindeki boşluklara (X) koyarak cevap veriniz. **Örnek:(x)** Cevaplar için boş bırakılan yer yetmediğinde, kâğıdın boş olan kısımlarını kullanabilirsiniz.

Ankete katıldığımız ve yardımlarınızı esirgemediğiniz için şimdiden teşekkür ederiz.

Murat ÇİÇEK Din Sosyolojisi Yüksek Lisans Öğrencisi

1.()Cinsiyetiniz?

1 () Kadın

2 () Erkek

2. Yaşınız?

1 () 20 ve aşağısı

2 () 21–30 arası

3 () 31–40 arası

4 () 41–50 arası

5 () 51–60 arası

6 () 61 ve üstü

3. Medeni durumunuz?

1 () Evli

2 () Bekâr

3 () Dul

4 () Boşanmış

4. Öğrenim durumunuz?

1 () Okur-yazar değil

2 () Sadece okur-yazar

- 3 () İlkokul mezunu
 4 () Ortaokul mezunu
 5 () Lise ve dengi okul mezunu
 6 () Üniversite (mezun veya hala öğrenci)

5. Mesleğiniz?

- 1 () Çiftçi
 2 () İşçi
 3 () Esnaf
 4 () Serbest meslek
 5 () Memur
 6 () Emekli
 7 () İşsiz
 8 () Ev hanımı
 9 () Öğrenci
 10 () Diğer (belirtiniz).....

6. Ekonomik açıdan kendinizi veya ailenizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

- 1 () Zengin
 2 () Orta halli
 3 () Fakir

7. Eşinizi seçerken mutlaka Alevî-Bektaşî olmasına önem verir misiniz?

- 1 () Evet
 2 () Hayır

8. Ne tür bir evlenme biçimini tercih ettiniz veya edersiniz?

- 1 () Görücü usulü veya anne-babanın isteğine göre
 2 () Bizzat konuşup anlaşarak
 3 () Dedenin isteğine göre

9. Sünnî birisi ile evlenmek ister misiniz?

- 1 () Evet
 2 () Kararsızım
 3 () Hayır

10. Eğer cevabınız hayır veya kararsızım şeklinde ise bunun en önemli sebebi nedir?

.....

11. Aşağıdakilerden hangisini en önemli boşanma sebebi sayarsınız?

- 1 () Namusuna leke sürmek
 2 () Şiddetli geçimsizlik
 3 () Düzensizlik ve evi terk etme
 4 () Hangi sebeple olursa olsun boşanmayı uygun bulmuyorum

12. Şu anda bir Dede, pir veya rehberiniz var mıdır?

- 1 () Evet
 2 () Hayır

13. Musahibiniz var mı?

- 1 () Evet
2 () Hayır

4. Aşağıda sayılan iman esaslarından hangisine veya hangilerine inanmaktasınız?

- 1 () Allah'a
2 () Meleklerle
3 () Kitaplara
4 () Peygamberlere
5 () Ahiret gününe
6 () Kadere
7 () Hepsine
8 () Hiçbirisine

15. İkrar verip görgüden geçtiniz mi?

- 1 () Evet
2 () Hayır

16. Aşağıda sayılan ibadetlerden hangilerini ne kadar sıklıkla yerine getirmektesiniz?

	1 () Devamlı	2 () Ara sıra	3 () Hiç
1 () Muharrem orucunu tutmak	()	()	()
2 () Hızır Orucunu tutmak	()	()	()
3 () Namaz kılmak	()	()	()
4 () Ramazan orucu tutmak	()	()	()
5 () Zekât veya sadaka vermek	()	()	()
6 () Cem Ayinine katılmak	()	()	()

17. Dedeler ve Dedelik sistemi ile ilgili aşağıda öne sürülen fikirlere ne derece katılıyorsunuz?

- 1 () Dedelerin Alevî Bektaşiliğin yaşatılması için zorunludur
2 () Dedelerin mutlaka soydan gelmelidir
3 () Dedelik müessesesi gittikçe bozulmaktadır
4 () Dedelerin eğitimi yetersiz olduğu için, devlet tarafından eğitilmelidirler

18. Hacı Bektaş'a ziyarete gittiniz mi?

- 1 () Evet
2 () Hayır

19. Dedelerden en önemli beklentiniz nedir?

- 1 () Alevîlikte yol ve erkânı öğretmeli
2 () Alevîliğin tarihini açıklamalı
3 () Çağdaş düşüncelere açık olmalı, güncel olaylarla ilgilenmeli ve bunların dini açıklamalarını yapmalı

20. Çocuklarınızın Alevîlik veya din ile ilgili bilgileri daha çok nereden veya kimden almasını

isterdiniz?

- 1 () Dedelerden
2 () Okullardan

- 3 () Aileden
 4 () Dini bilgi verilmesini istemiyorum
21. Okullarda din derslerinin zorunlu olarak okutulması hususunda ne düşünüyorsunuz?
 1 () Okutulmalı
 2 () Alevî-Bektaşîlikle ilgili bilgilerin de yer alması koşuluyla okutulmalı
 3 () Hangi şartta olursa olsun okutulmamalı
 4 () Fikri yok
22. Ehli Beytin isimlerini sayabiliyor musunuz?
 1 () Evet (tam olarak sırasıyla)
 2 () Eksiklik veya yanlışlıklarım var
 3 () Hiç sayamıyorum
23. On iki İmamın isimlerini sayabiliyor musunuz?
 1 () Evet (tam olarak sırasıyla)
 2 () Eksiklik veya yanlışlıklarım var
 3 () Hiç sayamıyorum
24. Aşağıdakilerden hangisi/hangilerine inanırsınız/veya başvurursunuz?
 1 () Büyüye
 2 () Cine (Cin çarpmasına veya cine tutulmaya)
 3 () Nazara
 4 () Yatır Ziyaretine Gitmeye
25. Kur'anda emredilen hükümlerin (emirlerin) ne kadarına inanıyorsunuz?
 1 () Tamamına
 2 () Çoğuna
 3 () Bir kısmına
 4 () Hiçbirisine
26. Kur'andaki bir kısım ayet veya surelerin çıkartılmış olduğu fikrine katılıyor musunuz?
 1 () Evet
 2 () Hayır
 3 () Fikrim yok
 4 () Cevap yok
27. Eğer cevabınız evet şeklinde ise bunlar ne ile ilgilidir?

28. Eğer camiye gitmiyorsanız bunun en önemli nedeni nedir?

29. Eğer namaz kılmıyorsanız bunun en önemli sebebi sizce nedir?

30. Kendinizi en çok hangi isimle ifade ediyorsunuz?
 1 () Alevî
 2 () Bektaşî
 3 () Kızılbaş
 4 () Hem Alevî- hem Bektaşî
 5 () Diğer

31. Sünnîlerle bir arada bulunduğunuzda Alevî olduğunuzu rahatça söyleyebiliyor musunuz?

- 1 () Evet
- 2 () Kısmen
- 3 () Hayır

32. Alevîlik-Bektaşîlik kelimesi sizce daha çok hangi anlama gelmektedir?

- 1 () Ayrı bir din
- 2 () İslâmî bir mezhep veya tarikat
- 3 () İslam'ın özü
- 4 () Bir düşünce ve yaşama biçimi
- 5 () Diğer

33. Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili bilgileri daha çok kimden ve nerden öğrendiniz?

- 1 () Kendi kendime
- 2 () Dede, rehber veya yetişkinlerden
- 3 () Ailemden
- 4 () Kitaplardan
- 5 () Arkadaşımdan veya okullardan

34. Düşkünlük sistemini doğru buluyor musunuz?

- 1 () Evet
- 2 () Kısmen
- 3 () Hayır

35. Eğer cevabınız evet ise aşağıdakilerden hangisini veya hangilerini yapanlar düşkün sayılmalıdır?

- 1 () Zina edenler
- 2 () Adam öldürenler
- 3 () Sünnîlerle evlenenler
- 4 () Hepsini

36. Size göre günümüzdeki Alevî-Bektaşîler temel ahlaki prensipleri olan “eline, beline ve diline sahip ol” emrine ne kadar riayet ediyorlar?

- 1 () Çok
- 2 () Az
- 3 () Kısmen
- 4 () Hiç
- 5 () Cevap yok

37. Sünnîlik kelimesi sizce daha çok hangi anlama gelmektedir?

- 1 () Kur'an ve sünnete dayalı katı bir şeriat anlayışı
- 2 () İslami bir Tarikat veya mezhep
- 3 () Bir inanç sistemi
- 4 () Ali ve Ehl-i Beyt'e karşı olmak
- 5 () Diğer

38. Köyünüzde veya çevrenizde Sünnîlerle ilgili söylenen aşağıdaki kalıp sözlerden hangisi/hangilerine katılmaktasınız? (Birden fazla işaretlenebilir)

- 1 () Yezit
- 2 () Kırpık
- 3 () Şeriatçı
- 4 () Yabancı
- 5 () Hiç birisine
- 6 () Cevap yok

39. Sizce Alevîlik-Bektaşilik ile Sünnîlik arasında önemli bir fark var mıdır?

- 1 () Çok fark vardır
- 2 () Az fark vardır
- 3 () İkisi de Aynıdır
- 4 () İkisi de zıttır
- 5 () Fikrim yok

40. Çevrenizdeki Sünnîlerle ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

- 1 () İyi
- 2 () Orta
- 3 () Zayıf
- 4 () Hiç yok

41. Sizce Alevî-Sünnî bütünleşmesi gerekli midir?

- 1 () Evet
- 2 () Hayır

42. Eğer cevabınız evet veya şeklinde ise bu öncelikle nasıl sağlanabilir?

43. Köyünüzde veya ülke genelindeki Alevî-Bektaşiliğin gidişatını nasıl görüyorsunuz?

- 1 () Gittikçe iyiye gidiyor
- 2 () Gittikçe kötüye gidiyor
- 3 () Değişmiyor
- 4 () Fikrim yok

44. Sizce Alevî-Bektaşilerin siyasî partilerle ilişkileri nasıl olmalıdır?

- 1 () Kendi partilerini kurmalı
- 2 () Ülkenin kalkınmasını ön planda tutan partilere yönelmeli
- 3 () Haklarını savunacak partileri tercih etmeli
- 4 () Farklı partilere yönelmeli
- 5 () Fikrim yok

45. Alevî-Bektaşiliğin siyasallaşmasının Alevî-Bektaşiliğe zarar vereceği fikrine katılıyor musunuz?

- 1 () Evet
- 2 () Kısmen
- 3 () Hayır
- 4 () Fikrim yok

46. Her hangi bir Alevî-Bektaşî derneğine üye misiniz?

- 1 () Evet

2 () Hayır

47. Alevî-Bektaşî derneklerinin Alevîlerin saf duygularını kullandığı fikrine katılıyor musunuz?

1 () Evet

2 () Kısmen

3 () Hayır

4 () Fikrim yok

48. Size göre ülkemizin en büyük sorunu nedir?

1 () Enflasyon ve buna bağlı fakirlik

2 () Terör

3 () Nüfus artışı

4 () Dinî hoşgörüsüzlük

5 () Demokrasinin eksik olması

6 () Başka (belirtiniz).....

49. Diyanet İşleri Bakanlığının kaldırılması fikrine katılıyor musunuz?

1 () Evet

2 () Kısmen

3 () Hayır

4 () Fikrim yok

50. Alevîlerin de Diyanette temsil edilmesi gerektiği fikrine katılıyor musunuz?

1 () Evet

2 () Kısmen

3 () Hayır

4 () Fikrim yok

51. Cem evinin, cami ile benzer göreve sahip olduğu fikrine katılıyor musunuz?

1 () Evet

2 () Hayır

3 () Fikrim yok

52. Namaz ile niyazın aynı şeyler olduğu fikrine katılıyor musunuz?

1 () Evet

2 () Hayır

53. Allah-Muhammed-Ali'nin bir bütün ve nur oldukları şeklindeki inanca katılıyor musunuz?

1 () Evet

2 () Hayır

54. Anket sorularının dışında açıklamaya ihtiyaç duyduğunuz konular varsa lütfen belirtiniz?

.....
.....

EK-2: Ek Tablolar**Ek Tablo-1: Cinsiyet Değişkenine Göre Sünniliğe Yüklenen Anlam**

Cinsiyet Durumu		Kuran ve Sünnete dayalı katı bir şeriat	İslami bir Mezhep Veya Tarikat	Bir inanç Sistemi	Hz. Ali ve Ehl-i Beyte Karşı Olmak	Diğer
Kadın	S %	- -	25 33,8	22 29,7	7 9,5	20 27,0
Erkek	S %	6 5,7	49 46,2	32 30,2	12 11,3	7 6,6
Toplam	S %	6 3,3	74 41,1	54 30,0	19 10,6	27 15,0

$X^2 : 4,911$ $Sd = 2$ $P > 0,05$

Ek Tablo-2: Cinsiyet Değişkenine Göre Alevilik ve Sünnilik Arasındaki Farklılığı Onaylama Durumu

Cinsiyet Durumu		Çok Fark Vardır	Az Fark Vardır	İkisi de aynıdır	İkisi de zıttır	Fikrim Yok
Kadın	S %	10 13,5	29 13,5	15 39,2	9 12,2	11 14,9
Erkek	S %	37 34,9	51 48,1	8 7,5	0 0	10 9,4
Toplam	S %	47 26,1	80 44,4	23 12,8	9 5,0	21 11,7

$X^2 : 27,933$ $Sd = 4$ $P < 0,05$

Tablo- 3: Cinsiyet Değişkenine Göre Sünnilerle İlişkileri Yorumlama Biçimi

Cinsiyet Durumu		İyi	Orta	Zayıf	Hiç yok
Kadın	S %	38 51,4	28 37,8	8 10,8	-
Erkek	S %	71 67,0	33 31,1	2 1,9	-
Toplam	S %	109 60,6	61 33,9	10 5,6	-

$X^2 : 8,583$ $Sd = 2$ $P > 0,05$

Tablo-4: Cinsiyet Durumu Değişkenine Göre Dedelerden En Önemli Beklentiniz

Cinsiyet Durumu		Alevilikte yol ve erkânı öğretmeli	Aleviliğin tarihini açıklamalı	Çağdaş düşüncelere açık olmalı, güncel olaylarla ilgilenmeli ve bunların açıklamalarını yapmalı
Kadın	S	21	2	51
	%	28,4	2,7	68,9
Erkek	S	37	16	53
	%	34,9	15,1	50,0
Toplam	S	58	18	104
	%	32,2	10,0	57,8

$$X^2 : 42,804 \quad Sd = 6 \quad P < 0,05$$

Tablo-5: Medeni Durum Değişkenine Göre Musahip Edinme Durumu

Eğitim Düzeyi	Musahipli		Musahipli Değil	
	S	%	S	%
İlkokul mezunu	23	69,7	10	30,3
Ortaokul mezunu	26	40,0	39	60,0
Lise veya dengi okul mezunu	30	40,5	44	59,5
Üniversite (mezun ya da hala okuyor)	6	100,0	0	0
Toplam	85	47,8	93	52,2

$$X^2 : 48,266 \quad Sd = 1 \quad P < 0,05$$

Tablo- 6: Cinsiyet Değişkenine Göre Düşkünlük Kurumuna İlişkin Fikirlerini Belirtme Durumu

Cinsiyet		Onaylıyor	Kısmen Onaylıyor	Onaylamıyor
Erkek	S	35	25	14
	%	47,3	33,8	18,9
Kadın	S	46	36	18
	%	46,0	36,0	18,0
Toplam	S	81	61	32
	%	46,6	35,1	18,4

$$X^2 : 3,094 \quad Sd = 2 \quad P > 0,05$$

Tablo- 7: Kur'an-ı Kerim'in Bir Kısım Ayet veya Surelerinin Çıkarılmış Olup-Olamayacağı Karşısındaki Tutum

Değiştirilme Tutumu	Sayı	%
Evet	31	17,2
Hayır	38	21,1
Fikrim Yok	79	43,9
Cevap Yok	32	17,8
Toplam	180	100,0

Tablo-8: Cinsiyet Değişkenine Göre Kur'an-ı Kerim'e İman Durumu

Cinsiyet Durumu		Tamamına	Çoğuna	Bir Kısımına	Hiçbirisine
Kadın	S	50	14	10	
	%	67,6	18,9	13,5	
Erkek	S	51	34	14	7
	%	48,1	32,1	13,2	6,6
Toplam	S	101	48	24	7
	%	56,1	26,7	13,3	3,9

$X^2 : 10,658$ $Sd = 3$ $P > 0,05$

Tablo-9: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Oruç Tutma Sıklığı

Eğitim Düzeyi		Ramazan Orucu			Muharrem Orucu			Hızır Orucu		
		Devamlı	Ara sıra	Hiç	Devamlı	Ara sıra	Hiç	Devamlı	Ara sıra	Hiç
İlkokul Mezunları	S	4	4	4	23	4	-	23	8	-
	%	33,3	33,3	33,3	85,2	14,8	-	74,2	25,8	-
Ortaokul Mezunları	S	13	7	6	16	20	-	13	10	-
	%	50,0	26,9	23,1	44,4	55,6	-	56,5	43,5	-
Lise veya dengi Okul Mezunları	S	-	24	4	40	9	5	35	24	-
	%	-	85,7	14,3	74,1	16,7	9,3	59,3	40,7	-
Üniversite Mezun veya Hala Okuyor	S	-	-	4	-	4	-	2	4	-
	%	-	-	100,0	-	100,0	-	33,3	66,7	-
Toplam	S	17	35	18	37	37	5	73	46	-
	%	24,3	50,0	25,7	65,3	30,6	4,1	61,3	38,7	-

$X^2 : 32,747$ $Sd = 6$ $P < 0,05$

Tablo-10: Cinsiyet Değişkenine Göre Ülkenin En Önemli Sorununu Tanımlama Biçimi

Cinsiyet Durumu		Enflasyon ve Buna Bağlı Fakirlik	Terör	Nüfus Artışı	Dini Hoşgörüsüzlük	Demokrasinin Eksikliği	Diğer
	%	54,1	24,3	-	21,6	-	-
Erkek	S	36	43	6	6	9	4
	%	34,6	41,3	5,8	5,8	8,7	3,8
Toplam	S	76	61	6	22	9	4
	%	42,7	34,3	3,4	12,4	5,1	2,2

$X^2 : 29,792$ $Sd = 5$ $P < 0,05$

Tablo-11: Yaş Gurupları Değişkenine Göre Ülkenin En Önemli Sorununu Tanımlama Biçimi

Yaş Gurupları		Enflasyon ve Buna Bağlı Fakirlik	Terör	Nüfus Artışı	Dini Hoşgörüsüzlük	Demokrasinin Eksikliği	Diğer
20 ve Aşağısı	S %	33 47,1	22 31,4	2 2,9	11 15,7	2 2,9	- -
21-30 arası	S %	19 45,2	8 19,0	- -	9 21,4	4 9,5	2 4,8
31-40 arası	S %	15 33,3	21 46,7	4 8,9	- -	3 6,7	2 4,4
41-50 arası	S %	9 69,2	4 30,8	- -	- -	- -	- -
51-60 arası	S %	- -	6 75,0	- -	2 25,0	- -	- -
Toplam	S %	76 42,7	61 34,3	6 3,4	22 12,4	9 5,1	4 2,2

$X^2 : 41,505$ $Sd = 20$ $P < 0,05$

Tablo 12: Sünni-Alevi Bütünleşmesinin Niteliği

Bütünleşmenin Niteliği	Sayı	%
Sağlandığına İnanıyor	24	21,6
Saygı ve Hoşgörü İle	68	61,3
Ülkenin Geleceği İçin Gerekli	5	4,5
Eğitim ve Ailenin Bilgilendirmesiyle	6	5,4
Ayrımcılık Ortadan Kalkarak	8	7,2
Toplam	180	1000

Tablo-13: Cinsiyet Değişkenine Göre Derneklerin Alevilerin Saf Duygularını Kullandığı Şeklindeki Yargıya Katılma Durumu

Cinsiyet Durumu		Katılmıyor	Kısmen Onaylıyor	Katılmıyor	Fikrim Yok
Kadın	S %	16 21,16	16 21,6	23 31,1	19 25,7
Erkek	S %	37 35,6	27 26,0	33 31,7	7 6,7
Toplam	S %	53 29,8	43 24,2	56 31,5	26 14,6

$X^2 : 13,795$ $Sd = 3$ $P < 0,05$

ÖZGEÇMİŞ

Murat ÇİÇEK, 1982 yılında Ordu'nun Perşemde İlçe'sine bağlı Ekinciler köyünde dünyaya geldi. İlkokulu köyde, Orta ve liseyi Ordu İmam-Hatip Lisesinde tamamladı. 1999 yılında girdiği Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesini 2003 yılında başarı ile tamamladı. 2004 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans Eğitimine başladı.